

ması, şimendiferlerin artması, nüfusun artması, iktisadi ve ticari merkezlerin değişmesi köylerin de bağlılıklarının değişmesini icab eder. Fakat bunu, dörd senede bir yapmalıdır. Dörd senelik malûmat toplamalı, naklin lüzumuna katı zaruret olduğu anlaşıldıktan sonra, köy nakledilmelidir.

Nahiyelerin, kazaların değişmesi; idarei umumiye vilâyat kanununa göre bir takım merasime tâbidir ve haylice güçtür. Güç olmasının sebebi de, böyle çabuk çabuk taksimatı idariye bozulmasını, diyerdir. Komisyonunda varılan netice; bazı yerlerde tekrar ciddi tahkikat yapılarak eğer değişmesinde halkın menfaati varsa vekâletin o işi, kanuni yollardan sevk ederek yapmasıdır. Bunun için, ayrıca dilek halinde bir karar alınmadığını zannediyorum. Bu işte komisyonunda çok büyük isabet olduğuna kanîm. Bu suretle, sınır değişikliği hakkındaki mütaleaya cevap vermiş oluyorum.

İkinci olarak, Komisyon raporunda polis geliyor. Polis işi, memleketin emniyet işidir. Memleketin emniyeti iki suretle, iki nevi vasıta ile, idare edilmektedir. Bunlardan biri polis, diğeri jandarmadır. Polis, bizde şimdiki halde, ancak büyük şehirlerde zabıtai adliye, siyasiye ve mânia vazifesini görebilmektedir. Halbuki, polis gerek menşei, gerek murakabesi, gerek kendi malûmatı şahsiyesi itibarile, bütün şehirlerde bulunması lâzım bir kuvvettir. Bir çok memleketlerde böyledir. Hatta oralarda bu kuvvet ikiye ayrılır: Şehir polisi, kır polisi. Bizim polis kadromuz uzun senelerde bilhassa istiklâl harbi esnasında çok zâfa uğramış, kadrosunu kemiyet itibarile çok kaybetmiştir. Sebebi de, oradaki vatandaşlar mücadeleye iştirak etmiş, bir kısmı mesleklerini terketmiş, bir kısmı da Anadoluya gelerek çalışmışlardır, bir kısmı yerinde kalmış, bilâhare tasfiye edilmiştir. Hulâsa, Cumhuriyetin eline geçtiği zaman, kemiyet itibarile düşküdü. Ondan sonra, polis mektepleri açılmıştır. Şimdiye kadar mezun olan efendilerin adedi 4 000 dir. bu aded, bu memleketin ihtiyacına kâfi değildir. Medenî memleketlerde 500 kişiye bir polis isabet eder. Bizde ise 3000 - 4000 kişiye ancak bir polis isabet ediyor. Dediğim gibi, memlekette büyük hareket vardır, büyük terakki vardır. Polise düşen vazife artmıştır. Sağdan, soldan gelen tesir-

leri karşılamak, vatandaşları bu tesirlerden korumak, zabıtai mânia vazifesini yapmak, adli vazifeyi yapmak, siyasi vazifeyi yapmak için polisin bu günkü miktarı azdır. Bu miktarı çoğaltmak lâzımdır. Her şeyde olduğu gibi, bu da bir bütçe meselesidir. Dahiliye vekâleti, nihayet masraf vekâletidir. Biz evveleminde kemiyet ve keyfiyetçe polisi artırmak için bir program çizdik, her sene bu programı tatbik etmekteyiz. Burada, Ankarada yapılan Polis mektebinde yetiştirilecekler staj gördükten sonra şehirlere dağılacaktır. Çünkü, her kazada bir polis teşkilâtı yapmak istiyoruz. Bu gün, sınır kazaları ile, sahil kazalarında ve dahilde de mühim olan kazalarda polis vardır. Fakat, her kazada behemehal siyasi zabıtaya ve bir polis teşkilâtına lüzum vardır. Tek polis, kâfi değildir. Karakol demek, lâakal 5 polis demektir. Hakikatte yedi polis olmalıdır. Daha aşağı olursa, polis bir şekilden ibaret kalır ve vazifesini göremez.

Emniyet işlerinde memleketin mücadeleye mecbur olduğu cereyanlar, hepiniz görüyorsunuz, sağdan ve soldan gelen cereyanlardır. Soldan gelen cereyanlar bu memleketin bünyesine, esas kurumuna muhaliftir. Herhangi bir tesir altında olursa olsun, bunlara mâni olmak, hem her vatandaşın vazifesi hem de Hükümetin birinci işidir. Memleketin bünyesini kemirecek cereyanlara mâni olmak iktiza eder. Buna kapılan, yahud kaptırılan vatandaşları korumak ve hatta korutmak, Hükümetin gayet hassasiyet ve asabiyetle tekib edeceği bir iştir.

Sağdan gelen cereyanlar da soldan gelen cereyanlardan daha az muzur değildir. Haricde kurulan her hangi bir şebekenin tesirlerini burada yürütmek ve bu halkı tekrar evvelki gibi tagallüb ve tasallüt altına almak istemek bir cinayettir. Bu cinayete mâni olmak, bugünü ve yarını bu menfi tesirlerden korumak ve bu tesirleri izale etmek, hem her vatandaşın bir vazifesi ve hem Hükümetin hassasiyet ve asabiyetle takib etmesi lâzımgelen bir iştir. Bundan dolayı, vatandaşların canının yanacağına şüphe yoktur ve bu gibilere acımamak elden gelmez. Amma, büyük bir kütleyi ve daha bidayette tarihin kurulduğu günden beri bu, müstakil ve şerefli yaşamağa alışmış bir ulusun böyle sakat ve zararlı fikirlerden kurtar-

mak nihayet hepimizin borcudur. Polisin vazifesi, bunlardan vaktile haberdar olarak oraya düşecek safdil vatandaşları korumaktır. Bu itibarla, polisi de iyi seçmek icab eder. Polis hakkında yapacağımız işler bunlardır. Jandarmamızı da, programlı ıslah yolundayız.

Yol parası : Bu yol parası, komisyonun da dediği gibi, evvelce tenzilâta uğramış bir vergidir. Bunda esas, verginin bedeni olup olmasındır. Bu, hakikaten değerli ve üzerinde durmağa lâyık bir mevzudur. Halli de, o kadar kolay değildir. Bedeni vergi, kurunu vüstaî vergidir diye atmak, aleyhinde söylemek kolay olduğu gibi, bu memlekette bedeni vergiye alışmış, yaptığı nihayet kendi memleketinin yoludur, bunun böyle kalması icab eder gibi cevap ta verilebilir. Komisyonun kararını ayrıca mütalea etmek, gerek Hükûmette, gerek Kamutayda ve gerek Parti kurumlarında halledilmesi doğru olur. Kısa zamanda verilecek kararla olmaz.

Belediye işlerimiz : Bu memlekette her şey ihmal edildiği gibi, şehirlerimiz de tamamen ihmal edilmiştir. Bunları, tanzim ve idare etmek, Cumhuriyete nasib olmuş bir vazifedir. Başka memleketler belediyeleri, bundan 1000 sene evvelisi icraata başlamışlar ve her şeylerini ikmal etmişlerdir. Bugün, kendilerine kalan vazife, süse, lükse veyahud zamanın yeni ihtiyaçlarına göre işler yapmağa munhasır kalmıştır. Hastaneleri, kanalizasyonu vardır, plânı vardır, çocuk bakım evleri vardır, doğum evleri vardır. Hulâsa, bu gün bizim temellerini kurmağa başladığımız şeyler, oralarda bundan 500 sene evvel yapılmıştır. Binaenaleyh bizim şehirlerin ihtiyacı iki kattır. Evvelâ, bu temelleri kurmak, ondan sonra da, bu günün ihtiyaç ve lüzumlarını göz önüne alarak, halka iyi ve yeni şeyler göstermektir.

Bu gün halkımız, bunları istemektedir. Her belediye kanalizasyonunu, her belediye ışığını, her belediye temiz suyunu, her belediye pazar yerini, çarşısını, sıhhat yerini ve stadyomunu istemektedir. Bunda şüphesiz ki, haklıdır.

Belediyelerimiz, böyle ihmal edildiği gibi bir taraftan da, bunların varidat membarları da vaktile kurutulmuş veyahud ihmal edilmiştir. Varidat böyle kurutulduğu için, yapılacak işleri başaracak paraları yoktur. 400 belediyemizin varidatı 18 milyondur, hatta 16 milyondur. Bu

16 milyon liranın 6 milyonu da İstanbulundur. Geriye kalan bütün belediyelerimizin parası 10 milyon içerisinde. Öyle şehirlerimiz vardır ki; su tesisatı, kanalizasyon tesisatı, belki 5 milyon liraya tevakkuf eder. Yapılacak iki şey var. Birisi idari tedbirlerle bu güçlüğü idare etmek, diğeri de doğrudan doğruya mali tedbirlerle memba bulmaktır. Hatıra gelen, mali membarları bir proje halinde Kamutaya verdik, orada üzerinde işlenmektedir. İdarî tedbirleri de, şu suretle bulduk : Evvelce, bir kanunla teşkil edilen Belediyeler bankasını bu işin başına koymak istiyoruz. Belediyeler bankasının sermayesi, bu gün 3 milyon liradır. Bu, belediyelerden $\frac{1}{100}$ 5 alınmak suretile hâsıl olmuştur. Yerlerinde kalsaydı bu gün bunlar da her hangi bir ihtiyaca sarfolunacaktı. Elde üç milyon lira gibi bir para bulması ve her sene 800 000 lira sermayenin artması, belediye işlerinden hiç olmazsa suyun, elektriğin, kanalizasyonun, sıhhi işlerin bir elden yapılması mümkün olacak bir hale getirilmiş demektir. Bunun için, bir kanun sevk edildi. Bu kanunla Dahiliye vekâleti mezuniyet istiyor. Şehirlerimizin, beldelerimizin plânlarını, sularını, elektriklerini toplu olarak, veyahud ayrı ayrı olarak yapmağa ve yaptıрмаğa Dahiliye vekili mezundur. Buna mukabil parayı belediyelere koyduracaktır, ve Belediye bankası da, bunlara ya kefil olmak, veya ikraz etmek, suretile her zaman yardım edecektir. Belediye bankası, bu işi üzerine alacak, çıkacak yerli, ecnebi şirketlerle konuşacak, sizin, filân filân kasabalara yapacağımız işi ben üzerime alacağım diyecek. Belediye, tabii bundan memnun olacak, ve bir çok belediyelerimizin düştükleri güçlüklerle doğrudan doğruya, Belediye bankası karşılaşacaktır. Tedbiri idarî olarak bunu bulmaktayız. Mevcud belediyelerden bazılarının vaziyeti çok vahimleşmiştir. Sebebi, bundan beş altı yedi sene evvelsi ve bilhassa 927 senesinde büyük bir inkişafı iktisadi oldu. Belediyeler çok varidat aldılar, bunun devamını düşünerek istikrazlarda bulundular. İstikraz ettikleri para suya, elektrike gitmiştir. Sonra şeraiti maliye değişti. Vergiler azaltıldı, varidat azaldı. Binaenaleyh, alacaklı ile borçlu arasında borcu verememek gibi bir vaziyet hâsıl oldu.

Bu gün, bu halde bulunan mühim şehirlerimizden, beş on belediye vardır. Komisyonunda da, arzettiğim vechile bu nihayet alacaklı ile

borçlu arasında mukaveleye müstenid bir mesele olduğu için, katı bir karar vermekten içtinab edildi. Memlekette mukavelelerin kutsiyetini daima göz önünde tutmak lâzımdır. Maa-mafih diğer taraftan Hükümet azalarına bu işin düzeltilmesi ve belediyelere yardım edilmesi tavsiye edildi. Bu tavsiye yüksek kurultayımızca da tasvib edilirse belediyelerimiz için hayırlı bir iş yapılmış olur (*Hay hay sesleri*).

Kurultay huzurunda zannetmem ki, hususi idarelerin vaziyeti de konuşulmadan geçilmesi istenilmiş olsun.

Mahalli idarelerin, memlekete faydası göz önündedir. Bunun için, yeni bir kanun Kamutaya gelmiştir. Kamutayda bu kanunun muhtelit bir encümende müzakeresine başlanılmıştır.

Nüfus işleri: Bir memleket için en büyük ser-vet, ve en büyük kuvvet, nüfustur.

En büyük felâket de, nüfus kıtlığına uğramaktır. Bizim memlekette nüfus durumu, bu gün muhtelif sebepler dolayısıyla lâyük olduğu ve lâzım geldiği derecede değildir. Bunlardan, mese-lâ Trakyayı misal alalım; Trakyada bu gün nüfus 640 - 650 bin raddesindedir ki, 22 bin kilometre sahası bulunduğuna göre, kilometre murabbama, 26 nüfus düşer. Halbuki, harpten evvel oranın nüfusu kilometre murabbama 28 kişi düşerdi. Komşu melekelerde, Bulgaristanda 56 dır, Romanyada 60 dır. Rakamları eyi hatırmada değil. Öyle zannediyorum ki, Yugoslavyada da, 60 dır. Bizim yanımızdaki, Yunan Trakyasında, 102 dir.

Bizim kesif nüfuslu olan yerimiz, evvelce arzettiğim gibi Karadeniz sahilleridir ki, bazı yerlerde bu nisbet 200 e kadar çıkar. Bu dünyada misli az, bir nisbettir. Belki, Belçikada ve Maltada vardır. Bizim memleketimizin nüfusunun kilometre murabbai nisbetine göre 50 ve 100 e çıkmaması için hiç bir sebep yoktur. Nüfusun artması için, icab eden tedbirler ihzar edilmiştir. En çok nüfusu büyütecek şey, yerli halkın çoğalmasdır. Yapılan tecrübeler göre 25 senede bir, yerli halk double, yani iki kat olabilir. 100 sene sonra da 4 misli olabilir. Nüfusumuzu 18 milyon farzederek, demek ki yüz sene sonra Türkiye kendi nüfusu itibarile 60 - 70 milyon olacaktır ve buna lâyiktir (*Alkışlar*). Bunun sıhhi, zirai, içtimai, elemanları hazırlanmakta ve köylerde, şehirlerde, nüfus adedi artmaktadır. Bu sene yapılacak sayımın bunu gös-

terecek ve bu milletin ne kadar sağlam ve ne kadar velüd olduğunu bir defa daha cihana isbat edecektir.

Bizim diğer bir membamız da göçmenlerdir. Memleket haricinde son zamanlarda bırakılan Türk unsurları, gerek ana vatana iltihak etmek, ve gerek bu memleketin sınırları içinde bir meslek tutarak yaşamak için memlekete gelmek arzusunu göstermektedirler. Göçmenler her sene gelmektedirler. Bunların miktarı toplu olarak 1 milyon 200 bin kadardır. Bunlar Romanya, Bulgaristan ve Yugoslavyadan büyük bir akın halinde gelmektedirler. Geçen sene de geldiler. Fakat elimizde alınmış tedbir olmadığı için kendilerini mene mecbur kaldık. On ay zarfında gelenler 19 bin vardı. Bunlar Trakya'ya yerleştirilmişlerdir. Bu miktarın 50 bine varması muhtemeldir. Biz tedbirlerimizi bu miktar üzerine aldık. Trakyada bu günkü nüfus kadar nüfus teksif etmek Hükümetin ilk kademede olan bir kararı, ve ideali ve bir programıdır. Trakya arazisi boldur, sıhhatlidir. Fakat, bazı yerlerde bataklıklar vardır. Bunlar da kurutulabilir. Bina-enaleyh, Çanakkale de dahil olduğu halde, bütün Trakya'ya beş altı sene zarfında, 600 bin nüfusu oturtmak kabil olacaktır. Bunun için, çekilecek zahmet iki idi; biri topraktı, toprak meselesinin nasıl halledileceği Parti programına geçmiştir. İkincisi de, para idi. Yapılan uzun tecrübeler neticesinde bunların iskânı için yapılacak evlerin az masrafla yapılabileceğine kanaat hâsıl oldu. İcab eden tahsisatı, Maliye bakanlığı vermiştir ve daha da verecektir. Bina-enaleyh, bu sene 35 - 50 bin kadar nüfusu Trakya'ya yerleştireceğimizi umud ediyoruz. Şarkta da, bu ihtiyaç vardır. Orada da, nüfusumuzu arttırmak mecburiyetindeyiz. Senelerdenberi süren muharebeler oranın nüfusunu azaltmıştır. Bilhassa Van gölü havzası bir zamanlar büyük bir medeniyet merkezi iken, bu gün orada kilometre başına beş nüfus isabet etmektedir. Halbuki, Sahrayı kebirde dokuzdur. Burasını teksif etmek icab eder. Nüfusumuzun kesif olan yerlerinden oraya gidecekler vardır ve gitmektedirler. Van gölü havzası, her bakımdan, çok iyi bir mntakadır. Ormanı vardır. Arazisi geniştir. Dedğim gibi, Artıkogulların ve tarihte ismi ni hatırlıyamadığım bir takım Türk uluslarımızın

medeniyet merkezi olmuştur. Bıraktıkları harabeler, orada büyük bir nüfus ve kuvvetin yaşadığını gösterir. Bundan başka, siyasi ve içtimai noktalardan nüfus yerleştireceğimiz sahalara vardır. Sonra şimendifer hatlarımızın iki tarafını büyük bir nüfus ile doldurmak ve tutmak lazımdır. Orta Anadolunun nüfusu, bu memleketin şark ve garp hudutlarımızın bekçisi gibidir. Her şeyden evvel, nüfusun artması lazımdır. Bu nüfusu arttıracak sebepler, vasıtalar vardır. Sonra Cumhuriyet merkezi yaptığımız Ankaranın etrafı çöldür. Lâakal 100 kilometrelik bir sahada etrafında nüfus teksif edilmezse Ankaranın kapısı çöle açılmış olacaktır. Türk Cumhuriyetine lâyık medenî bir merkez olması için behemehal nüfusunu çoğaltmak icab eder. Bütün bunlar yolunda, sırasında programa bağlanmıştır ve Türk Cumhuriyetinin başaramayacağı işler değildir. Elverir ki, mazbut ve muayyen bir program dahilinde takib edilsin. Biz bu nüfus tekâsüfünü ve bu imrânı görmeğe namzet insanlarız, ve göreceğiz. Az zamanda, bunların hepsi olacaktır.

Biz nüfusumuzun arttığını, kuvvet ve servetimizin çoğaldığını görerek dünya işlerinden gayet vicdan rahatı ile ellerimizi çekecek adamlar olacağız. Biz bunları görebiliriz. Elverir ki, ciddi surette çalışalım ve bakalım.

Ondan sonra, Hükümet konakları meselesi var. Bunlar hakkındaki mütaleamı yazdım. Bu Dahiliye bakanlığı ile alâkadar değildir. Maaşları, arkadaşlarla bunu tekrar konuşarak halletmek icab eder. Diğerleri teferruata aid işlerdir. Bunun hulâsaları yazılmıştır, nihayet Hükümetin günlük göreceği işlerdir ve tabii bunlar yapılır ve yapılır.

En sonra, peçe ve çarşaf meselesi vardır. Bu meselede en güzel izahatı komisyon vermektedir. Komisyonun verdiği karar dahilinde muamele yapılması, bence en doğru harekettir. Başkanlıktan rica edeceğim. Bunu, bir kere daha okutsunlar.

Peçe - çarşaf: Çarşaf peçenin kalanlarını da kaldıracak bir çare bulunması için Muğladan, Srıvstan gelen dilek, Komisyonun, üzerine durduğu noktalardan biri oldu. Türkiyenin üçte ikisi köylüdür, köydedir. Burada çarşaf, peçe yoktur. Kalan üçte birin büyük bir kısmı da, bu görenekten sıyrılmış çıkmıştır, yer yer tek veya toplu hareketlerle bu kalanlar da hiç bir kanun eli dokunmadan açılıp kaybolmaktadır.

O halde, kalan ve bir çokluk olmayan bu peçeler, çarşafırlar üzerinde, yeni bir tedbir almağa, lüzum var mıdır?

Bunu, kadımlarımızın kendi zevklerine, kocalarımızın ve babalarımızın sosyallık zihniyetindeki ilerlemeğe mi bırakılmalıdır? Yoksa düşmeğe hazırlanan ve bu sadece koca ve baba saygısıyla sallanıp duran bu çürük meyveyi merkezin küçük bir sarsmasıyla döküp atarak şurada, burada kadımlığımızın yüz karası gibi görünen bu kırılıktan, onları çıkarmalı mıdır?

Komisyonumuzun, bir takım arkadaşları, bu ikinci görüştedir ve çarşafı değil, ancak peçeli kadının ne idüğü belirsiz bir kılıkla, sokaklarda dolaştırılmasının, polis kanunlarıyla yasak edilmesinin amaca çabuk varma noktasında lüzumuna kanıdırlar. Ancak, bütün Komisyon, Parti ve Parti Hükümeti kurumlarımızın kestirme bir hareketle, yani hiç bir kanun yapmadan bunu başarma imkânında oy birliği yopmuşlardır.

Büyük Kurultayın yüksek ilgisine değer bulduğumuz belli başlı dileklerden biri de budur. »

İşte arzettiğim gibi bunun hakkında söylenecek sözün en iyisini komisyonunuz söylemiştir. Biz, Türk inkılâbında, kadın inkılâbını, esaslı umdelerimizden biri telâkki ederek, takib etmekteyiz. Komisyonunuzun ve Hükümetinizin alâka ile takib ettiği bu işi onaylamanız, Hükümet için büyük bir direktif ve kolaylık olacaktır (*Alkışlar*).

HAKKI KILICOĞLU (Muş) — Kendilerinden bir şey soracağım.

HAKKI TARIK US (Giresun) — Bendeniz Giresun saylavı olarak söz istiyorum.

HAKKI KILICOĞLU (Muş) — Sevgili bakanımızdan, kendi zamanında açmış ve devam etmekte bulunmuş olduğu bir iş hakkında, izahat vermesini rica edeceğim. Dilek Komisyonunda, bu mesele niçin konuşulmamıştır? Halbuki bu iş cereyan etmiş (*İşitmiyoruz sesleri*). Teslim buyurursunuz ki, bu mesele, üzerinde işlenecek bir iştir (*İşitmiyoruz sesleri*).

Fuhsuyla mücadelede bahsediyorum ve sevimli bakandan, bu mesele hakkında izahat vermelerini rica ediyorum (*Hangi iş sesleri*).

Çünkü, fuhsuyla mücadele, onun bakanlığı zamanında başlamış ve yürümekte bulunmuştur. Dilek Komisyonunda, bu meseleye temas edilmemiş, halbuki üzerinde durulması lazımdır.

len bir işti Yavaş söyledimse, kusura bakmam. Çünkü sağrılar, yavaş söyler ve ben de sağırım. Bakanım, bu hususta Yüksek Kurultayı tenvir ederse kendisine çok minnettar olurum.

DİLEK KOMİSYONU RAPORTÖRÜ HAKKI TARIK US (Giresun) — Müsaade buyurursanız, Komisyonun raportörü olarak Kılıcoğlu arkadaşına küçük bir cevap arzettikten sonra, Kurultay üyesi olarak söz hakkımı kullanmağa başlayacağım.

Fuhuş işile Komisyon neden meşgul olmamış? dediler. Usul noktasından Komisyon kendisine verilmiş olan dilekler üzerinde konuşmakla vazifesini bitirmiş sayılır. Böyle bir dilek gelmiş değildir. Böyle bir dilek, kurumlarımızın hiç birinde gelmiş değildir.

Çünkü, gelmiş olan dilekler arasında da görülmemiştir. Bunun görülmeişini, zannediyorum ki, en iyi bir cevap olduğuna işaret etmek lâzımdır. Demek ki, memleketin içinde fuhuş, Kılıcoğlunun gördüğü kadar, üzerinde durulacak bir büyük mesele halinde görülüyor. Böyle bir fuhuş meselesi yoktur. (*Bravo sesleri, alkışlar*).

Şimdi de peçe ve çarşaf hakkında düşünce mi söylemek isterim:

Büyük Kurultay, daha evvel, İç bakanlıkla ilgili işler üzerinde hiç bir söz alınmamış olmakla beraber, bir kere burada, Komisyonun işaret ettiği fikri, esas itibarile kabul etmiş sayılabilir. İç bakanımız, daha açık olarak bütün Kurultayın bakanlıkla beraber bir fikirde olduğunu belirtecek sözler söyledi. Bense Komisyonda azlık sayacağım bir noktai nazarda kaldım. Okunan fıkra gösterir ki, Komisyon peçe, çarşaf meselesini, gerek Hükümet, gerek Parti teşkilâtı, kendisine maletmekle, bunu kendisine iş etmekle bunun tamamen ortadan kalkabileceği noktai nazarında bulunmuştur. Buraya kadar beraber olduğumuzda şüphe yoktur. Ancak, Ben bu meseleyi bir de Büyük Kurultayın iki gün önce yeniden el kaldırmak suretile teyid ettiği programımızın bu meselenin inkılâbcılık noktai nazarıdan mütalea edilmesi noktai nazarımdayım. Biz, Sıhhat bakanlığımızın işleri arasına giren öyle kanunlar çıkarmışız ki, bunlarla meselâ şurada, burada kafes gibi yalnız evlere taal-

lûk eden noktaların halli için, bunların icabında kaldırılması için, illerde çalışacak sıhhat komisyonlara salâhiyet vermişizdir. Bilmiyorum, yaptığımız kanunlarla kafesleri kaldırmak için vilâyetlerdeki komisyonlarca şu veya bu salâhiyetini kullanılması hakkını kabul ederken, acaba niçin peçe üzerinde böyle bir kanun koymağa lüzum görmeyiz?

Bahsi daha çok ilerletmeden, bütün noktai nazarımda nerede toplandığımı arzutmeliyim:

Ben peçe ile çarşafı birbirinden ayırıyorum. Çünkü çarşafın iktisadî bir mahiyeti, bir tesiri vardır diyorum. Ne bileyim diyorum, bir, kaç sene sonra, kadınlığın moda iptilâsı çarşafı belki de tekrar içimize getirecektir. (*Olmaz sesleri*). Evet olmaz, çarşaf olmaz da, belki çarşafa benzer bir şey olur, diyorum. Moda zevkinin kadınlara hâkim olduğunu görmüyor musunuz? Binaenaleyh, moda bakımından da çarşaf meselesini kadınlığa bırakmayı kabul ediyorum.

Peçeye gelince; ona nediyebiliriz? O, çarşaftan başka mahiyettedir. Sıhhi kanunlarımız evlere kafes konmasını bile muzir telâki etmiştir. Fakat, kadınlarmızın yüzünü örtmesine göz yumar vaziyetimize ne demeliyiz? Böyle bir şeyi istemiyeceğini anladıktan ve istenmediğini anlattıktan sonradır ki, iste bu bahis üzerinde duruyoruz. Bunun için bir kanun kaydi koymaya neden lüzum vardır? Bu lüzum memleketimizde ötedenberi yer yer gelen dileklerle ve vilâyet meclisleri kararlarile sabit olmuştur. Bu lüzumu ihata eden bir çok vilâyet meclisleri kararları vardır ki, tatbik etmişler ve muvaffak olmuşlardır. On sene evvel Trabzona gittiğim zaman gördüm. Böyle bir kararla kadımlar yüzlerini tamamen açmışlar, sokakta öyle geziyorlardır. Evlerinde istediği vaziyette oturabilirler ya!.. sokakta olmaları!.. orada da kadımların yüzleri açık gezdiklerini gördümdü. Bir kaç sene sonra bu genişleyen hareketin belki mevzidir orada daraldığını da görmekle müteessifim. Buna mukabil bir iki ay evvel de Adanaya gittim. Orada yeni bir vilâyet kararı neticesi, gözümle sevinerek, övünerek gördüm ki, bütün şehir bu eskiden kalma görenekten kurtulmak yolunda büyük bir adım atmış ve muvaffak olmuştur. Yalnız peçe ve çarşaf tağil mantular giyilmiş ve Adana ka-

dmları bütün dünyaya benzer bir kılgıya girmiş-
tir.

Meclisi umumilerin böyle bir karar almağa lüzum hissetmiş olmaları memlekette bunun lüzumunun ne kadar genişlediğini ifade etmek için bize bir delil olarak kendisini göstermez mi? Öyle meclisi umumiler var ki, bu yola derhal kendilerini sokmuşlardır. Amma, içlerinden bir takımları da acaba bu kanunî midir, buna salâhiyetimiz var mı? yolunda tereddüde kalmışlardır. Bunu nihayet kanuna saygıdan ibaret telâkki eder, hoş görürüm. Ancak, Büyük Kurultaydan ilham alacak olan Kamutay ve Hükümet derhal bir tek cümle ile, polis kanununa koyacağı bir madde ile, bu tereddüde cevap verecek vaziyettedir. İş o hale gelmiştir. Mesele, bu kadar umumî bir temayül halinde görüldükten sonra, acaba neden bunu kendi haline bırakıyoruz? Şehirlerin üçte biri veya üçte ikisi bunu kabul etmiş te olabilir. Biz neden kalanı zamana talik ediyoruz? Neden bu işi bütün memleketin dar bir sahasında mesgul olunabilecek bir vaziyette görelim? Ne kadar dar olursa olsun, bunda umumî bir itimatsızlık, yani ne bileyim, erkeğin erkeğe karşı, erkeğin kadma karşı, itimatsızlığı yok mu? gibi bir mana ile tefsirine pek kolay imkân olan bir vaziyet, Büyük Kurultaym ve ondan ilham alacak olan Büyük Kamutaym bir tek cümlesi, neden bunu halletmiş, kestirip atmış olmasın? Arzettim: Bütün bunlar yavaş yavaş olacaktır diyorlar. Sevgili bakanın söylediği gibi bu iş te belki nihayet bir kısa zaman işidir. Fakat, bizim kabul ettiğimiz prensip, bizim kendi ruhumuzu verdiğimiz program, bizi böyle tekâmülcü olarak yürümekten meneder, bize der ki, büyük millet meselelerinde siz inkılâpçı olacaksınız, inkılâpçı olmanın tabii bir vasfı da bize nasılsa geçmiş olan bu yüz karasını silip atmak için, bize katî bir hamle vazifesi vermesidir. Onun için diyorum ki, madem bütün komisyonlarda arkadaşlar da bu fikirdedirler, bütün Kurultay bu fikirdedir, Hükümet te bu fikirdedir. Neden zaman bırakmağı düşünüyorlar? Ben zamana bırakmağı doğru bulmadım.

İşte bunun içindir ki, Komisyonunda akalliyetle beraber kaldım. Eğer tekâmülcü olarak düşünse idim, ne bileyim, belki de şimdi yine şurada Şükrü Kayanın müdafaa ettiği noktai nazar, meselâ toprak meselesi de zamanla halolunabilecek bir noktai nazar olarak kabul olun-

malıdır derdim. Çünkü biz bu hususta da kanunlar kabul etmişizdir. Meselâ bu sene bütçemiz ne kadar müsaade ediyorsa elimizdeki topraktan da o kadar istifade edeceğiz. Bir kısmı bundan istifade edecek, bir kısım edemeyecek. Hayır, işte burada öyle düşünmüyoruz. Çünkü memleket meselesi öyle düşünmeğe müsaide değildir. Haddi zatinde şapka niçin büyük bir inkılâb hamlesi ile atılmıştır? Böyle bir inkılâb hamlesini yaparken büyük baş ne düşünmüştür? O büyük başın düşüncesini takib edenlerden hep si aynı hareketi rehber edinmelidirler. O halde, ötedenberi gördüğümüz, meselâ benim Giresun'da gördüğüm, şapkalı manzara dışımıza karşı, Giresunun, memleketin dışında aynı fena tesiri yapmakta devam ediyor mu, etmiyor mu? Buna bakalım, dedim ya, memleket havasında bu bir emniyet meselesidir. Bu halledilmesi lâzım gelen bir şeydir. Sonra bazı misaller gösteriyor ki, çarşaf, peçe, bir çok suçluları kaçması için, zabıradan kurtulmak için de bir siper, bir vasıta oluyor. Polis, zabıta kanununda bir tek madde ile, diyemez mi ki, umumî verlerde hiç kimse yüzünü kapayarak dolaşamaz.

Diyeceksiniz ki, kadımların peçe meselesinde de biraz modanın tesiri yok mudur? Belki yüzünün, belki çenesinin bir kısmını ince bir tülle örterler. Örtsünler; amma kendilerini teşhis ettirmeyecek kadar değil. Varsın yine kadımların zevki hâkim olsun ve onu'la mütelezziz olalım (*Gülüşmeler*). Amma kim olduğu teşhis olunmalıdır.

Şimdi, bakalım bu noktai nazarda olan bir arkadaşımız acaba yanlış bir muhakemenin mahkûmu mudur? Bunu düşünüyorum ve ileri sürmek istiyorum ki, biz inkılâpçı olarak düşünüyor ve inkılâpçı olarak gidiyoruz. Zaten değil midir ki, peçe çürüyüb dökülmek halindedir. O halde, erkeklerin nihayet kendilerine itimatsızlıkla ifade ve hulâsa edebileceği şu vaziyeti, bir cümle ile kesib atmasını Büyük Kurultaydan rica edeceğim.

RASİH KAPLAN (Antalya) — İştirak ederiz (*Alkışlar*).

TARIK US (Giresun) — Teşekkür ederim. Büyük Kurultaym vereceği kararın esbabı mucibesi olarak size bir de Giresun belediyesinde, bir çocuk bayramında geçmiş bir hâdiseden bahsedeyim:

Bir çocuk bayramında Giresun belediyesi-

ne gelip beş dakikacık bir başkan vazifesi görmüş olan - Hoş ben çocuk bayramlarında çocukların hep resmî daire başlarına geçmesine pek taraftar olanlardan değilimya - bir küçük vatandaşımızın yaptığı bir işten bahsetmek isterim. Bu çocuk bayramında da her yerde yapıldığı gibi, şurada, burada bir takım resmî vazifeler alanlar olmuş; Giresun belediyesine de böyle bir küçük gelmiş. Belediye reisi, seve okşaya kendi masasına oturmuş ve - Şüphesiz belediye reisinden gelen bir telkinle -bu küçük, belediye reisi olur olmaz peçeler kalksın! (*Gülüşmeler*) emrini vermiş. Bu küçüğün emrinin, dışarıdaki aksine nazarı dikkatinizi celbedeceğim, hariçte bu emir duyulur duyulmaz ötede beride bayram yapmakta olan kadımlar, derhal peçelerini sıyırtıp atmışlar. Fakat, sonra ne olmuştur? Bu emrin çocuk belediye reisinden geldiğini anlayan kadımlar, yine peçelerini yerlerine koymuşlar (*Gülüşmeler*). Bilmem Giresunlular için fena bir şey mi söyleyorum? Hayır, bu şunu gösteriyor: muhtelif yerlerde dolaşarak anladım ki, hiç bir kadım, yüzündeki örtüyü taşımak için, hiç bir temayülü yoktur. Ancak, bu yine takdirle söylenecek bir noktadır ki, kadım kendi kocasına olan saygısını göstermek için, kendi aile ahengini bozmamak için tutmaktadır.

Buna bakarak erkekler isteyorlar mı dersiniz? Hayır, erkeklerin bunu istemedikleri de işte deminden beri arzettiğim Meclisi umumî kararlarile, ötede beride münferid gördüğümüz, fakat her halde büyük şumulü olan hareketlerle ve nihayet milleti en geniş bir mikyasta temsil etmekte olan Büyük Kurultayımızın buradaki tasvibkâr tavırlarile sabittir.

Kadım istemiyor, erkek istemiyor, o halde bu peçe niçin sallanıp duruyor? (*Niçin sesleri*).

Bunun bir tek sebebi vardır. Bu, pisikolojik bir meseledir. Bir zaaf meselesidir. Zayıf bir haleti ruhiyedir. Hiç kimse bu meselede ön ayak olmayı başkasına bırakmak veya başkasına uymuş görünmek istemiyor. Bütün mesele, bu haleti ruhiyenin tezahürüdür. İstiyorlar ki, salâhiyetli bir yerden bir işaret olsun, çarşafarla peçeler birden bire kalksın. Bütün istenen bundan ibarettir. O halde, biz burada eğer Komisyon ekseriyetinin noktâi nazarma uyararak işi zamana bırakacak olursak - Evet bu da olacaktır, - amma

kaç sene, belki 10 sene, 20 sene, (*Yok, yok o kadar değil sesleri*). 30 senede olacaktır.

Partimizin her hangi bir hamle ile başaracağı işler kendi kendine bırakılsaydı tarihin, nebileyim 100 sene, 200 sene sonrasında, belki kendilğinden de olabilirdi, amma zannediyorum ki, bizim yaptığımız işlerin asıl büyük tarafı on asır içinde olacağı bir sene içinde, bir anda yapmış, on asırlık işi on yıla sığdırmış olmaktadır (*Alkışlar*). Onun için sizi bu büyük inkılâb hamlesinin atılmasına davet ediyorum ve diyorum ki, buradaki büyük Kurultay üyeleri Giresunda bu küçük çocuğun oyun olarak yaptığı işi gerçekten yapmakla onun büyük babaları, büyük kardeşleri olduğunu göstermelidirler. Taki mazinin karanlığından kalma şu kadınm, bu kara alm yazısını bir hamlede silelim (*Bravo sesleri, alkışlar*).

ALDEMİR (İzmir) — Dilek encümeninin toplantısında temas ederek lütfkârlıklarından bilistifade İç işleri bakanımızdan bazı şeyler öğrenmek istemiştım. Ne Dilek encümeninin mazbatasında, ne saym Bakanın izahatında, böyle bir şey göremdiğim için müsaadenizle memleketin iç dileklerinden biri olan bir noktaya temas etmek isteyorum. Bu da, çiftçinin emniyeti meselesidir. Bu gün memlekette kır bekçileri yoktur. Böyle bir kanun yoktur, tatbik eden yoktur, tatbik edilen yer yoktur. Münkarız Osmanlı saltanatının yadigar bıraktığı kır bekçileri kanunu vardır ki, geçen sene şehirde muhtarları ilga eden kanunla bu kanun filen ortadan kalkmıştır.

Kır bekçileri kanununa göre, kır bekçilerinin ücretleri mahalle ihtiyar heyetlerinin tanzim ettikleri bir cetvelle gösteriliyor ve bu cetvel, kaza idare heyetlerince tasdik edilir. Halbuki, şimdi muhtar olmayınca, bu cetveli kim tanzim edecek? Bu vaziyette, iş kendi kendine belediyeye intikal ediyor. Halbuki, belediye kanununa göre belediyenin her hangi bir şekilde muhtarlar gibi böyle bir parayı vergi gibi toplamasına imkân yoktur, kanun mânidir. Vakıa, bazı belediyeler, bunu tatbik etmek istemişlerdir. Fakat, Devlet şurası verdiği bir kararla, buna mâni olmuştur. Çiftçi; bağını, ekini ağacını, hayvan sürülerini tasallüttan koruyamıyor. Onun için, İç işleri bakanımızdan şunu öğrenmek istemiştım. Acaba, belediye,

nalktan dönüm başına bir şey toplasa da, bu iş için sarfetse olmaz mı? Düşünüyorum, yeni belediye kanunu, buna büsbütün mânidir. Onun için, İç işleri bakanımızdan bunun bir an önce bir çaresini bulsunlar.

Yol parasma gelince: Encümende de, arzettiğim gibi, yol parasma tayin eden matrahın değiştirilmesi müstacel bir iştir. Yapılmayacak gibi görülen bir çok güç işleri muvaffakiyetle başaran büyük Partimiz, bu işi hal cihetine gitmelidir. Halk, uzak yerlerden geliyor. Sekiz gün çalışacak yerde, bir ay çalışmak mecburiyetinde kalıyor. Çünkü, bir mükellefe 22 metre murabbaı toprak kazmak, altı metre mikânı taş kırmak gibi ağır işler veriliyor. Bunun için, işini gücünü, yüzüstü bırakarak uzun müddet çalışmak mecburiyetinde kalıyor.

GENERAL KÂZİM SEVÜKTEKİN (Diyarbakir) — İnsaf be birader...

ALDEMİR (İzmir) — Vardır ve böyledir, Bu, tatbik ediliyor.

Bundan başka, bu verginin matrahı süratle değiştirilirse zaten varidatı az olan meclisi umumilere varidat temin edilmiş olacaktır. Her işte bir olduğumuz gibi, gelirli olan kadımlarımız da vergi vermekle mükellef olmalıdır.

Bundan başka, çiftçiye toprak verme bahsinde dileğime temas eden tek bir nokta görmüyorum. Çok geniş ve asil düşünce ile konan maddeden halkın bir kısmı istifade edemiyor. Eski kanunun tatbiki vesilesile bir kısım halk borçludur. Bunların kabahati yoktur. Balkan muharebesinden ve bilâhare Lozan muahedesiinden sonra gelen halk, yani iskânı adi suretile iskân olunanlar, 20 senede borcunu ödemeğe mecburdur. Hükümetimiz çok yerinde olan bir kanunla, halkı borçtan kurtardı. Fakat, bu iskânı adiyi tefevvüz eden bir sınıf vardır ki, iskânı adi ile verilen mallara takdir edilen kıymetin çokluğundan müteessirdir ve borçludur, senelerce borçlu kalmaları doğru değildir. Bunların senelerce borçlu kalmamaları için, sayın İç bakanımızdan bu dertlere bir çare bulmasını rica ederim (*Doğru sesleri*).

GENERAL KÂZİM SEVÜKTEKİN (Diyarbakir) — Ben Hakkı Tarık Us arkadaşımızın sözlerini teyid için senelerce içinde yaşadığım ordunun bu peçe yüzünden gördüğü fenalığı arzedeceğim.

HAKKI TARIK US (Giresun) — Teşekkür ederim.

GENERAL KÂZİM SEVÜKTEKİN (Devamla) — Muteassıb olduğu zannedilen bir mahalde bir isyan vardı. Oraya müsellâh askerle gönderildik (*İşitmiyoruz sesleri*). Bir mahalde çıkan isyanı teskin için gitmiştik. Yolda bir yerde mola verdik. 5 - 6 yüz metre ilerimizden çarşaf giymiş köylüler geçtiler. Koltuklarımızın altında silâh varmış, tabiiğ bilmiyoruz. Nihayet, bize silâh atanların adedini teksir ettiler. Bu isyanı teskin ettikten sonra yaptığımız tetkikat neticesinde, bu hakikate de vâkıf olduk. Derhal çarşafın meni için tedbir almak istediyssek te 28 - 30 sene evvelki o devirde buna imkân yoktu.

Binaenaleyh bu çarşaf ve peçenin kaldırılması hakkında Kurultayca karar alınmasını diliyor ve bunun için bir takrir veriyorum (*Bravo sesleri, alkışlar*).

AKA GÜNDÜZ (Ankara) — Komisyonumuzda Hakkı Tarık Us akalliyette kalmıştı. Sebebi de, gayet basitti. General Kâzım onu anlattı. Türk inkılâbı çarşaf ve peçe için yapılmış bir inkılâp değildir. Türk inkılâbında çarşaf ve peçe diye bir şey yoktur.

HAKKI TARIK US (Giresun) — Amma ortada çarşaf ve peçe de vardır.

AKA GÜNDÜZ (Devamla) — Vardır, fakat bu bir zabıta meselesidir. Türk inkılâbının ideolojisi, bu yüksek kürsüyü bir çarşaf meselesi için iki saat işgal etmeye uygun değildir. Bu işle meşgul olacak ancak zabıta, jandarmadır. Komisyonunda bunun üzerinde görüştük ve bu hususta verdiğimiz karar, bu işin bir zabıta meselesi olduğuna dairdir. General Kâzım da bunu teyid etti.

Dr. MUHTAR (İçel) — Arkadaşlar; bu, peçe ve çarşaf meselesi üzerinde Komisyonca alınan karar çok yerindedir ve kâfidir. Mutlaka her işi yapmak için bir kanun yapmak, bir müeyyide aramak doğru değildir. Benim men-sub olduğum İçel vilâyetinin Mersin kasabasında Parti ve belediyenin bir kararile çarşaf ve peçe kaldırılmıştır. Binaenaleyh, mahalli komisyonların, idarei umumiyei vilâyat kanununa dayanarak bu işi yapmalarına imkân vardır. Bunun için ayrı bir kanun çıkarmağa neden lüzum görülüyor?

TARIK US (Giresun) — Daha çabuk olsun diye.

RASHİH KAPLAN (Antalya) — Dahiliye bakanımdan bir sual: Türk vatandaşlarımdan bir çokları Türk dilini toplu halde konuşmuyorlar. (*Kürsüye sesleri*). Bir çok yerlerde toplu halde türk dilini konuşmayan küteller vardır. Meselâ, Ankarada mahalleler teşekkül ediyor, kürtce konuşuyor. Mahalleler teşekkül ediyor, arnavutca konuşuyor. Kurultayın kurulduğu merkezde, Cumhuriyet merkezinde, türkce halâ yer bulmayacak mı? Arkadaşlar, açık olarak ifade etmek mecburiyetindeyiz. İspanyalılar Musevileri çıkarmışlar, biz bağrımıza çekmişiz. Kendilerini bağırma çeken memleketin dilini halâ kabul etmiyorlar da, kendilerini kovan milletin dilini millî dil olarak konuşuyorlar. (*Alkışlar*). Arkadaşlar, bütün şefkatimizle Türk milletine yakışan büyüklükle kucağımızı açıyoruz, kardeş diyoruz. Bir asra yakındır, aramızdadır, türkdür, türkce konuşmuyor. Arnavutca konuşuyor, yahud rumca konuşuyor, türkce konuşmuyor. Bunlara bir mana veremiyorum. Onun için, İç bakanımızdan soruyorum. Cevab lütfunda bulunur mu? Bunun için tedbir alma zamanı gelmemiş midir? Bir ulus, dili üzerinde kıskanç olmadıkça, kendi dili üzerinde kıskanc olmadıkça, kendi varlığını zor tutar. Dilimiz üzerinde çok kıskanç olacağız. Asırlarca ihmal etmişiz, asırlarca müsamaha etmişiz, asırlarca kulağımıza vuran bu hakaret nağmelerine sükût etmişiz. Bundan sonra sükût etmeyeceğiz. Bizimle beraber yaşayan yurddaşlar, bizim dilimizi konuşacaklardır. (*Bravo sesleri, sürekli alkışlar*).

YUSUF (Yozgad) — Arkadaşlar, Yol parası üzerinde söyleyeceğim. İç işleri bakanımız, bunun için tetkikat yapacağız, bir komisyon bu iş üzerinde uğraşmaktadır, dedi. Bu iş mühimdir. Para almak mı lâzımdır, yoksa bedenî çalışmak mı daha iyidir? Bunlar, burada halledilmelidir. Bedenî mükellefiyetle işlerimiz pekâlâ görülüyor, buyurdular. Halbuki, burada büyük bir heyet halinde toplanmış bulunuyoruz. Bu mesele burada konuşulsun. Kurultay, neye karar verirse, İç bakanlığı Meclise o yolda bir kanun teklif etsin. Çünkü bu iş muğlak bir surette kalmıştır. Şimdi bir kere bedenî mükellefiyetin kalkması ve bu işin nakde dökülmesi çok daha muvafıktır.

Her hangi bir köylü evini, karısını, çocuklarını, işini terkederek, üç, beş, yedi, sekiz, on

saatlik yere gidiyor. Orada da, yolda hakkile çalışmıyor, çabucak dönmek için oyalanıyor. Bunun nakde tahvili muvafıktır. Kurultay, bunu muvafık görürse, bunu tetkik etmeli ve Kamutaya teklif etmelidir.

Sonra ikincisi, vergiyi müsavi surette almak ta, doğru değildir. 5 bin lirası olan da, o vergiyi veriyor, hiç parası olmayan da, borçlu da aynı vergiyi veriyor. Bunun en muvafığı paraya tahvil edilmeli, en aşağı 50 kuruş ve en yukarısı 20 lira olarak kabul edilmelidir. Yoksa bunda mantık ve mana yoktur. Ben bunu, bu şekilde teklif ediyorum.

Bir de peçe ve çarşaf hakkında söyleyeceğim: Bu da kesilib atılmalı... Biz tedricî işler görmüyoruz, zaten inkipta tedricilik yoktur. Enver Paşa zamanında da, şapka niyeti var gibi idi, enveriye dendi, şemsiper dendi, fakat bir netice meydana çıkamadı. En sonra Atatürk Kastamonuda: Bu milli bir giyimdir, adına şapka derler, giyeceğiz, dedi ve giydik (*Alkışlar*). Sonra, bu çarşaf, peçe işini meclisi umumî yapmış, belediye yapmış demiyelim. Onlar yapmak istemezse, kanun yok, ne yapalım, zorlayalım mı derler. Şayet, bunun böyle yapılması lâzımgelseydi Kamutay kanun yapardı, der. Umumî bir kıyafet kanunu yapmalıdır. Bunda, iktisadî mahzurlar da yoktur.

Sonra, köylüler bürük, peçe kullanmaz, diyorlar, amma kıyafetleri fenadır, bir yerde şalvar giyerler, bir yerde alaca bürük giyerler, bir erkek gördüler mi, arkalarını dönerler. Bunları söylemiyorsunuz. Biz, içinden geliyoruz, bu böyledir (*Gülüşmeler ve gürültüler*).

Arkadaşlar, biz kürsüden söylüyoruz, siz de gelir söylersiniz. İş gürültüye vermek doğru değildir. Bu, benim kanağatımdır. Siz de, söylersiniz.

Her gün ecnebiler hafriyat için ve saire için köylerimize geliyorlar, bayanları görüyorlar, bunu böyle görmekte devam ederlerse bu, muvafık olur mu? Katiyen olmaz.

İktisat cihetinden köylülere elbise filân vermek lâzımdır mütaleası ileri sürülüyor. Buna da lüzum yoktur. Bu gün bizim köylülerimiz, kendi yünleriyle pantolon yapıyorlar. Bayanlar da, bundan etek yaparlar, erkeğe de yelek yaparlar, bayana da yelek yaparlar. O da üzerine ceket yapar, öteki de yapar. Sonra şapkasını yünden ya-

par, öteki de ondan yapar, yani umumî bir kıyafet lâzımdır. Mademki, bütün bu partili arkadaşların heyeti umumiyesini temsil eden bir Kurultaydır ve buraya dört senede bir geliyoruz. En muvafıkı hangisi ise, onu kabul edelim (*Bravo sesleri, alkışlar*).

RIZA (Manisa) — Arkadaşlar, ben encümenin üzerinde durmağa lüzum görmediği memurun muhakemesi usulü hakkında bir kaç söz söylemek isterim. Malûm olduğu üzere, memurlarımızın vezaifi memuriyetlerinden mütevellit suçları için adliyeye gitmeleri hususî bir kanuna tâbidir. İnkıâplarımızla bu hususî kanunun ve şartın ne dereceye kadar kabili telif olduğunu tetkik etmeği salâhiyet ve ihtisasımın fevkinde görürüm. Bunu erbabı hukuka terkeder, üzerinde durmak istemem. Yalnız, gönül ister ki prensibimiz olan tek mahkemeye halkımız gibi memurlarımız da bu yoldan yürüyerek gitsin. Halk tabakası daha ziyade ve daima küçük memurlarla hali temastadır. Halk rejimini, halk Hükûmetinin manasını ve halka doğru temayülün lüzumunu maalesef takdir ve idrak edemeyen bazı küçük memurlarımız büyüklerimizden gördüğümüz lütfkârlığa, teshilâta mukabil, bazan velveki mevziğ de olsa fena muameleye tasaddi ve cüret ederler. Bilhasna, jandarma vukuatı üzerinde, jandarma efradının yaptığı şeyler, bu işte ehemmiyetli bir mevzu teşkil eder. Bunlar için vaki olacak şikâyetler, idare meclislerinde tetkik ediliyor. Halbuki, bu idare meclisini teşkil edenler adliyeciler kadar ihtisas sahibi olmadıkları gibi maiyet perverlik, meslekdaşlık hislerine kapılarak tahkikatı aylarca, senelerce uzatıyor ve takibine mâni oluyor. Bir jandarma neferinin, bir karakol kumandanının halka reva gördüğü haksızlığın tahkikatını jandarma kumandanı yapacaktır. Küçük yerlerde bunun fena tecelliyatını görüyoruz. Tahkikatın neticesi idare meclisine verildikten sonra aradan aylar, seneler geçiyor, memur değişiyor, ondan sonra hâdiseler kuvvetini kaybediyor. Verilecek ibret dersinin zamanı da geçiyor.

Sayın Bakanımızdan, encümende, bunu rica ettim. Nazarı itibare alarak tedbir alacaklarını vadettiler. Bu mevzu, cidden çok mühimdir. Alacakları tedbirlerin daha esaslı ve daha derin olmasını Büyük Kurultayın huzurunda kendilerinden tekrar rica edeceğim.

Arkadaşlarımızın temas ettikleri kır bekçileri de, küçük kasabalar için, çok ehemmiyeti haizdir. Filvaki, kır bekçisi kanunu meridir. Muhhtarların yapacakları işi tasdik ve intihab işlerini belediyelerin yapması lâzımdır. Bunun için de, bir mâni yoktur. Fakat, kır bekçileri jandarma idaresinde olduğu için şimdiye kadar defaatla vaki şikâyetlere ve vekâletin emirlerine rağmen, her yerde kır bekçileri jandarmanın işlerinde istihdam ediliyor. Filvaki mühim vazifeler olduğu zaman, kır bekçilerinin değil, mahalle bekçilerinin, hatta efradı milletin çağırılması tabiiğdir. Fakat, sırf jandarmayı yıpratmamak için ahalinin bağları, bahçeleri için hayli para verdiği kır bekçisinin başka yerde, jandarmalar tarafından istihdam edildiğini gözü önünde gören halk, hem teessür duyuyor, hem zarar görüyor. Bunu halletmek lâzımdır. Nasıl ki, köy muhtarı, bekçisini intihab eder ve jandarmanın da murakabesile iyi adam istihdam ederse, belediye ve köy hudutları dâhilinde sırf asayiş ziraiye ile meşgul olursa, şikâyetlerin kısmı azammın önü almış olur. Bunu, hassatan rica ederim.

BAŞKAN — Söz alan daha bir kaç arkadaşımız vardır (*Müzakere kâfi sesleri*).

NACİYE OSMAN (Niğde) — Bir cümle müsaadenizle....

BAŞKAN — Sizden evvel söz alanlar var.

NACİYE OSMAN (Niğde) — Bir cümle... Peçe kalkmalıdır.

BAŞKAN — Size söz vermedim. Sizden evvel söz almış üç arkadaş var.

NACİYE OSMAN (Niğde) — O halde affedersiniz.

BAŞKAN — Kifayeti müzakere hakkındaki takriri okutuyorum:

Yüksek Başkanlığa

İç bakanlığın aid diyevlerin müzakeresi kâfidir. Nafia vakâletine aid işlere geçilmesini teklif ederiz.

İzmir
Hüsnü

Çoruh
Hakkı

SIRRI İÇÖZ (Yozgad) — Ben, kifayet aleyhindeki sözümü Bayan arkadaşımıza bırakıyorum, o söylesin.

BAŞKAN — O halde kifayet aleyhinde söylemek şartile Bayan Naciye kürsüye buyursun.

NACIYE OSMAN (Niğde) — Peçe kalkmalıdır. Çünkü, beraber çalışma hakkını bize veriniz. Biz rey veriyoruz. Rey verirken intihabatta yanlışlık oluyor. Bir kadın peçesile gelib üç defa rey veriyor. İntihaba gelen bir kadının iki defa rey vermemesi, onun yüzünden anlaşılması kabildir. Peçeyi kaldırınız.

BAŞKAN — Takrirleri okuyoruz:

Yüksek Başkanlığa

«Peçe ve çarşafın kaldırılması üzerinde bir kanun çıkarılmasını dilerim».

Giresun

H. Tarık Us

Yüksek Başkanlığa

«Peçenin yasak edilmesi hakkında Kurultayın karar vermesini ve bu işin Kamutaya verilmesini dilerim».

Diyarbakir

Gl. Kâzım Sevüktekin

BAŞKAN — Ayrıca Haşim Kulalının üç takriridir, okuyoruz:

Yüksek Başkanlığa

«Köylerimizde muhtarlık vazifesinin gereklerini bilen seviyede kimse bulunmadığından köy kanunu tatbik edilememektedir.

Bu itibarla her köyün ihtiyar heyetleri yine seçimli olmak şartile bir kaç köy birleştirilerek maktu ücretli mansup muhtarla idare usulünü teklif ederim».

16 - V - 935

Haşim Kulal

Yüksek Başkanlığa

«Köylerde sıhhi yapı pek azdır. İctiklileri su da temiz değildir. Bunların ıslahına köylünün kazancı yetişmediğinden şehir ve kasabaların ihtiyaçları için gümrük resmine konan kesre müsavi miktarda (Köy evlerinin imarı ve köy sularının ıslahı) maksadile yeni bir resim konmasını ve elde edilecek hisselerin Ziraat bankasında tenmiye edilerek beş yıl sonra toplu bir halde bu maksada sarfedilmesini teklif ederim».

16 - V - 935

Haşim Kulal

Yüksek Başkanlığa

«Köylerimizde parasız yapılabilecek pek çok

işler bulunduğu halde program ve plân bulunmadığından bu işler yapılan aktadır. Her vilâyet merkezinde bu işlerden anlayan başlar bulunduğu gibi kazalarda bunları temsil edecek memurlar da bulunluğundan kolayca plân ve program tanzimi mün kündür.

En kısa bir zamanda bu plân ve programın yapılarak tatbikına ehemmiyet verilmesinin teminini dilerim.»

16 - V - 1935

Haşim Kulal

İÇ BAKANI ŞÜKRÜ KAYA (Muğla) —

Çarşaf ve peçe meselesinin içtimai hayatımızda yeri ne idi ve bu gün de ne haldedir? Bir az geriye bakacak olursak, bu meselenin, ne kadar küçük ve huzurunuzda müzakere etmeğe değer bir iş olmadığını derhal anlarız.

Kurultay, memleketin hayati meselelerine taallük eden büyük işleri görmek, onları ellerinde tutan mesul adamları sorguya çekerek ne yaptıklarını bilmek, anlamak kendilerine yeni direktifler vermek için toplanmıştır. Yoksa siyah bir bez parçasını kanunla mı yoksa idari tedbirle mi çıkartalım diye münakaşa etmek için değil. Türk inkılabında yapılmış ve yapılacak işler her kongrede huzurunuzda arz edilmektedir. Eğer bu, bir mesele olsaydı bu büyük inkılabı yapan, bunu da programma koyar, ve sizden lâzım gelen kararı alırdı. Kadınlarmızı bir bez parçasına, bu kadar merbut göstermekte bir menfaati millî var mıdır? Çarşaf, peçe bu memlekete yabancıdır, yabancı yerden gelmedir. Zaten köylümüz giymiyor. Yüzü açıktır. Fena bir itiyad neticesi olarak bazı ihtiyar kadımlar yüzlerinde peçe taşımaktadır. Hepimiz kendi muhitimizde, sözünüz geçen yerde herkes tatbik etsin. Söz verin bunu yapacağımıza, bu kadarı kâfidir (*Söz veriyoruz sesleri, Alkışlar*). İçimizde öyle adamlar vardır ki, İstanbulda, İzmirde, Ankarada, annesi, ailesi dahil olduğu halde, gayet modern şekilde gezer. Fakat, evine, köyüne döndüğü zaman ailesini hoş geldine çıkarmaz.

TARIK US (Giresun) — Niçin... öyle ise demek ki, bir hava vardır.

İÇ BAKANI (Devamla) — Mahdud yerlerde mahdud hava bekleyordur. Meselenin esası halledilmiştir. Binaenaleyh tekrar ediyorum, çarşaf ve peçeyi bir mesele yapmayarak, kadınlarmızın kendi zevklerine ve içtimai anlayışlarına

birakalım. Partimiz Halkevi teşekkülleri, halkı tenvir ederek bu işi yürütmelidir. Zabıta meselesi, oldağuna gelince: zabıta, şüpheli meselelerde vazifesini yapmaktadır. Hiç bir yerde yüzü kapalı olarak rey verilmemektedir.

Bu sene, belediye ve mebus intihapları, hep yüzü açık olarak yapılmıştır. Umumi satış yapanların yüzü açıktır. Umumi yerlere girenlerin yüzü açıktır.

İnkılâb her gün, inkılâb her şey için ve bir günde inkılâb. Böyle bir kaide yoktur. İnkılâbı esası kurulus. Onun teferruatı zamana bırakılır ve zamanla tatbik edilir. Yanlış öğrenilmiş fikirler insanı yanlış yola sevk edebilir. Cumhuriyet bir inkılâptır. Fakat, onun emrettiği işlerin tatbikatı senelerce sürer ve sürecektir. En kolay tutan söğüd ağacı, bir yere dikerseniz, fakat sarsılır. Çünkü, o da, zamana mühtaçtır. Onun tutması behemehal zamana mütevakkıf olacaktır. Çarşaf ta, bu mesailendir. Çarşaf, bazı yerlerde iktisadî bir vasıtaadır. Şahid olduğum bir vakayı anlatayım; içinde Mardinde bulunmuş olanlarımız vardır. Oraya artist olarak iki kadın gelmişti. Kendilerine sordum. Memleketin inkılâb şarkılarını uzak diyarlara götürüyorsunuz, - Bunlar kendi tabirleridir - için çarşafı çıkarmadınız, dedim. Sıkıldılar ve çekindiler. - Vali, kumandan, belediye reisi de vardı - Çarşafı çıkarırsam yalnız bir gömleğim kalır, bu benim aynı zamanda elbisem, ve mantomdur, dedi.

Bırakmalı, memleketler, kendi ihtiyacını, kendi irfanile bularak, bu işi kendi yapısın. Hükümet, geçen müzakerelerde burada gösterilen temayülden tamamilen direktif almıştır. İdarî olarak, siyasal olarak bunları yapacaklardır (*Bravo sesleri*). Fakat, bir kanun çıkarmak kendi fırkanızı çok müşkül mevkie düşürür (*Değmez sesleri, alkışlar*). Binaenaleyh, bu geçen müzakerelerden ve söylenen bu sözlerden, Kamutaym ve Kurultaym gösterdiği temayülden, Hükümet idaresi mülhem olur, Kamutay azaları mülhem olur, bunu zamanında yaparlar. Belki, gelecek dördüncü sene toplanacak olan Kurultay azaları bunu tamamilen yapılmış olarak görürler. Diyeceğim budur.

Yol vergisi hakkında icab eden şeyleri söylemiştim, arkadaşım tekrar bahsettiler, vergi meselesinin mühim bir kısmı, siyasete taallük eder.

Siyasidir. Kurultay ne karar verirse o olur ve yapılır. Amma modern vergi meselesi teknik bir davadır. Bunları, çok yakından ince eleyip sık dokumak lâzımdır.

Memleketin menfaati nerdedir, ulusun menfaati nerdedir, mükellefin menfaati nerdedir, memleketin umran ve irfanı neye mütevakkıftır, vergiler nasıl alınır?

Bunlar inceden inceye tetkik ister. Yol vergisi gibi, bu memlekette yollarımız, için kalan yegâne bir membaı, siyasî bir fikirle, derhal halletmekte memleketin zararı olabilir. Dediğim gibi, bu mesele ile milletin bir ferdi olarak daima meşgul oldum. Bedenî mükellefiyet, nakdî mükellefiyet, kurunu vustaı dava, bu günün modern fikir davası...

Bunu hal işi yalnız İç bakanımın elinde değildir. Buna şahsımın salâhiyeti de kâfi değildir. Bu memleketin, yollarını yapmakla mükellef olan, daire vardır ki, ona her vakit ne kadar yol vardır diye sorarsınız. Meclisi umumileriniz vardır, vilâyetlerinizin ve köylerinizin yolları vardır. Bütün bunlar bu para ile alâkadardır. Bunun için, bu devairin kâffesinin fikir ve mütaleasını almak lâzımdır. Vergiyi kaldırmak çok kolaydır, ve bazı yerlerde buna cemaatler çok temayül ederler. Çünkü, vergiyi kaldırmak milleti yükten kurtarmaktır ve böyle teklifler ekseriya çok alkışlara mahzar olur. Amma, neticede gelecek olan vergiler onun iki misli olarak gelir. Çünkü memleket vergi ile yaşar. Bu gün bizim memleketimiz dünyada en az vergi verenlerden biridir. Sebebi, senelerce, asırlarca bu memleket tahrip edilmiş, millet soyulmuş, takati kalmamıştır. Ondandır dolayı az vermektedir. Yoksa vermesini istemediğinden, verecek hali varken vermediğinden değildir. O itibarladır ki, memleketimizin müdafaası, umranı, demiryolları, yolları, mektepleri, bu halde kalmıştır. Elinize aldığımız her meselenin iç yüzüne baktığımız vakit, diğer memleketlerden ne kadar geri ve bu memleketin ihtiyacına karşı nasıl cevap vermeyecek âciz bir vaziyette kaldığımızı görür ve başlarımızı önümüze eğerek; «Yarabbi bu memleket, bu mahrumiyetten, ne zaman kurtulacaktır» diye düşünürüz. Yoksa, bir vekil için huzurunuzda çıkıp; « evet, ben zamanı vekâletimde, vergileri kaldırdım» demek gayet kolaydır. Fakat, o adam huzurunuzda bir saniye durabilecek

salim fikirli bir adam teâkki edilemez. Ben öyle adama kalbimden muhabbet bile beslemem. Çünkü, ona demağog derler, halkı kandırıyor-sun, derler. Bu memleketin, bazı kısımları, istilâdan kurtulalı çok olmadı. Daha, 13 neü sene-sini yaşıyoruz. Hariçteki vaziyet malûm. Her gün gazeteler aşikâr yazmaktadırlar. Milletler silâhlanmağa gidiyorlar. Süel bakanı da, burada söyledi. Yarım memleketin müdafaası için beş yüz tayyareye ihtiyac görülecek olursa, şoselerimizi, yollarımızı, şuraya buraya tevcih edecek, bazı tedbirler almak lâzımgelirse, ne yapacağız, kime müracaat edeceğiz? (Millete sesleri). Millete... O millette de bunu vermekte ve yapmaktadır.

Bu hususta Erkânı harbiyenin, Millî Müdafaanın, Nafianın mütaleası almarak inceden in-ceye meseleyi düşünmek, bir karar vermek ve bu kararı tatbik etmek lâzımdır. Siyasî bir kurumun böyle bir ceareyanla vereceği bir kararda zarar olabilir. Bu fikrimi bir üye sıfatile söylüyorum. Dahiliye vekili sıfatile değil. Dahiliye vekili vereceğiniz kararı derhal tatbik eder. Bu meseleyi iyice düşünmeli, etraflıca mütalea etmeli, ondan sonra; bir karar vermelidir. Karar verildikten sonra, onu yapacak el, bir saniye düşünmeden tatbik edecek bir eldir. Bu hususta, hiç tereddüdünüz olmasın.

Jandarma davası: Bu jandarma davası üzerinde, sayın arkadaşımı encümünde dinledim. Orada kendisine icab eden izahatı verdim ve kâfi geldiğini zannediyorum. Madem ki, ısrar ederek, Büyük Kurultayda da bunu açtılar, orada verdiğim cevabı vereceğim.

Bu memleketin jandaması, 34 000 aded olması lâzımdır. Bu memleketi, koruyabilmek için, teferruatile 28 milyon lira lâzımdır. Bu gün, jandarmanın adedi, kura efradı olarak 28 bindir. Bunlar öyle çocuklardır ki, anaları bize, vatani müdafaa etsin, hudutları beklesin, diye gönderiyor.

Biz onu alıyoruz, meslek erbabı tarafından yapılması lâzımgelen öyle karışık, öyle çetin işlere koyuyoruz ki, senede bir kaç yüzü eşkıya elinde ölüyor. Onu alıyoruz, anasının kucağına al oğlunu öldürdük, diyoruz. Bu, o jandarmadır. 20 yaşındaki çocuğu 6 ay mektepte okuttuktan sonra, buradan çıkan mühim kanunların icrası mükellefiyetini omuzuna yüklüyoruz. Hata ediyor, aldanıyor, aldatıyorlar, o genci mahkemeye veriyoruz. Kendisine ufacık bir müda-

faa hakkı veriyoruz. Gitsin mahkemede hakkını müdafaa etsin, diye. Bu kadarı çok görülme-meli.

Bu, memleketin şanını artıracak bir tarik değildir. Jandarmanın lâzımgelen vazifeyi yapması için, tedbirler tamamen almıştır. Hâkimlerin, suçlulara vereceği cezalardan önce, bu adamların kabahati görülmekte ve cezalandırılmaktadır. Bu hususta türlü türlü tenbihat verilmiştir. Haber alındıkça cezalar tatbik olunmaktadır. Falan yerde şu oldu, falan yerde bu oldu, demekte daima fayda vardır. Amma, beş on kişinin cürmünü bir kütleye isnad etmek, bunu memleketin bütün jandarmasına yüklemekte ancak zarar vardır. Mecliste de böyle sualler sorulmuş, şikâyetler işitilmiş, derhal yapılan takibatla suçlular cezalandırılmış ve bu netice burada tekrar, betekrar anlatılmıştır. Fakat, bir iki kişinin, nihayet beş on kişinin, suçunu memleketin umum jandarmasına aid bir suç olarak gösterirsek, jandarma korkar, vazifesini yapamaz. Kendisinin dikkatle, muhabbetle sarıldığı vazifeyi göremez. Aygar dağlarında Kara Memedoğullarının karşısında hayatını feda etmez, savaşmaz, mücadele de böyle akim kalır.

Hem vazifesini yapmın,, hem Meclisten, şuradan, buradan söz ve tekdir işitsin, bu kendisini rencide eder, bu takdirde bu adam göndereceğiniz yere gönül hoşnutluğile gitmez. O da senin kadar, benim kadar, hepimiz kadar memlekette haysiyet taşıyan bir adamdır. Kabahatlı olabilir. Kabahatlı gösterilenin derhal cezasını verir ve icab ederse mahkemeye ve divanı harbe teslim ederim.

Jandarmamızı böyle fena muameleden huzurunuzda tenzih ediyorum.

Mahkemelerin tevhide meselesi : Bu ayrıca bir davadır. Zaten, bizim mahkemelerimiz tektir. Adliye encümeni, icab eden kararı verir, vekâlete aid kısımlar da olursa, burada konuşulur, icab ederse şahsen mütaleamı da söylerim.

Sonra, Kılıçoğlunun bir meselesi vardır. Bunun için, kanunlar, nizamnameler yapıldı. Bu mesele, memlekette ehemmiyetle takib edilmektedir. Hakkı Tarık Usun da dediği gibi, bu, memlekette nazarı dikkati celbedecek mahiyette gösterilecek bir dava, bir yara değildir. Buna da bu suretle cevap veriyorum.

Bir toprak meselesi mevzubahs oldu. Nüfustan bahsederken, nüfus meselesinde toprağın da âmil olduğunu söylemiştim. Toprak, yalnız muhacirler için verilecek bir şey değildir. Toprak aynı zamanda bizim yerli halkımızın muhtac olduğu bir maddedir. Bu gün köylülerimizin bir çoğu topraksızdır. Şarkta, ve Garp-ta bazı vilâyetlerde, bir çok yerlerde köyler başkalarının toprağı içindedir ve köylünün kendi evi ve toprağı yoktur. Köylüyü, toprak sahibi kılmak ve köylüyü, Türk vatandaşlık ve haysiyetine yakışacak şekilde toprak sahibi etmek ve beslemek, bizim ilk vazifemizdir. Partimiz, bir madde olarak bunu kabul etti. Buna teferru edecek kanunları da, yakında Kamutaya getireceğiz. Dörd senede bir kurulan Kurultayımızın her birinin büyük birer vasfı vardır. Falan Kurultaydan sonra bu kanun çıktı. İkinci Kurultay şunu, üçüncü bunu yapmıştır Benim naçiz kanaatime göre bu Kurultayın da en büyük vasfı Türk köylüsünü toprak sahibi yapmak üzerinde aldığımız karar ve yaptığımız programdır Dördüncü büyük Kurultay tarihinde bununla övünebilir. Çok garibdir, Türkiye ziraat memleketidir, ve geniş topraklar vardır. Fakat, burada diğer memleketlerde olduğu gibi toprak meselesi ve ağır bir derd yoktur, mütaleası vardır. Hayır arkadaşlar, bu, yerinde bir mütalea değildir. Türkiyede ağır meselesi vardır ve bu mesele Kamutayımıza kadar gelmiştir. Daha dün, haya! gibi söylenen lakırdı, bugün Kamutayımızın meselesi olmuştur. Diğer memleketler bunu zamanında kabul ettiler. Kabul etmeyenler de büyük zararlara uğradılar ve zorla yaptılar.

Fakat, her şeyi vaktinde görüp hâdisata tekaddüm ederek meseleleri halletmeği bilen Türk inkılâbı, Türk Cumhuriyeti bunu da, tam zamanında gördü, ve tam zamanında, kararını aldı. Bu itibarla diyorum ki, aldığımız bu karar, sizin Büyük Kurultayımızın güzel bir yafta ve damga gibi daima tarihlerde ve vicdanlarda kalacak ve bir eser olacaktır (*Alkışlar*).

Yukarda söyledim arkadaşlar, İç bakanlığımızın işi vatandaşın her zamanında her an jandarmasile, bekçisile, polisile belediyesile, sokağıle, suyu ile ve diğer bütün şubelerine aid vazifesile karşılaştığı dağdagalı, gürültülü, bir iştir. Bu iş, maddî semere veren bir iş te değildir. Asa-

yişin muhafaza edilmiş olması bir marifet değildir. Çünkü, asayiş var farzolunur. Hırsızın yakalanması, katilin tutulması, bir iş sayılmaz. Çünkü, katile katillik yaptırmamak, hırsıza hırsızlık ettirmemek gerektir. İrticam önüne geçilmek ve onu tedib etmek bir iş değildir. Bu, bir mesele olarak söylenmez. Memleketi tenvir ederek böyle bir şeye kapılanların daha rüyalarında iken yakalarına yapışmaktır. Asıl mesele de budur (*Alkışlar*).

Bu yapılan işler, senelerle ölçülürse, nasıl çalışıldığı ve nasıl yapıldığı görülür ve anlaşılır. Yarı baylar, işte filân, filân ve filân yerde kâmilen kendi dilimle, dilinizle konuşuyor dediğim vakit, alacağım cevap, neden bu zamana kadar olmamış, çok geç kalmış olacaktır. Hepimiz bu suallere uğrayacağız. Anadoludan, toprağımızdan istiklâl harbi neticesinde düşmanı kovduk dediğimiz zaman, bize neye kovdunuz diyecekler. İşte, dahili işler de, aşağı yukarı böyledir.

Sayın üyeler, bu maruzatımdan bilhassa kendilerine verdiğim programdan bana teveccühkâr bulundular, bunun bilhassa İç bakanlığı için çok büyük bir yardım olacağını asla unutmam. Ben, bu makama gelecek her hangi bir mesul, sizden alacağı yardım ile, belki size daha müsbet işler, arzedebilecektir (*Bravo sesleri, alkışlar*).

BAŞKAN — Takrirleri okuyacağım. Encümenin, ekseriyetinin mütaleasında olduğunu İç bakanı izah etti ve sebeplerini de söyledi. Us'un ve Sevüktekin'in takrirlerini, ekseriyete muhalif olduğu için, evvelâ reye koyacağım (*Geri alsın sesleri*).

Yüce Başkanlığa

« Peçenin kaldırılması üzerinde bir kanun çıkarılmasını dilerim ».

H. T. Us

TARIK US (Giresun) — Takririmi geri alacağım, fakat müsaadenizle sebebini söyleyeyim (*Kâfi sesleri*).

Bir cümle için müsaadenizi dilerim. Sayın bakan cevabında, ben yalnız peçeden bahsetmişken bana çarşaf hakkında karşılık verdiler.

İÇ İŞLERİ BAKANI ŞÜKRÜ KAYA (Muğ-la) — Zatı âlinize söylemedim, Kurultaya hitab ettim.

HAKKI TARIK US (Devamla) — Biliyorum, şüphe yok. Zaten mevzu bahis olan yalnız peçe meselesidir. Bütün üyeler biliyorlar ki bu, nihayet ileri gidenlerin yanında arda kalanların vaziyetidir. Biz, bir inkılâpçılık mevzuuna temas etmişsek, veyahud ben şahsan temas etmişsem, zannediyorum ki, Şükrü Kaya, bunu kusurlu olarak göremz. Hepimizde de, ayrı ayrı bu Partinin üyesi olarak bunu istemek hakkı vardır. Meydana çıkan bir şey, İç bakanın her hangi idarî bir tedbirle kısa bir zaman zarfında bunu yok edeceği hakkındaki beyanattır. Ben, bizim kendi işlerimizi eline alanların her hangi ihtilâf mevzuunda şahsan benden çok ileri gittikleri ve verdikleri sözü behemehal tuttukları kanagatindeyim. Onun için Büyük Kurultayın üzerinde birleştiği bu noktanın bir nevi kanun ruhu olarak tebarüz ettiğini gördükten sonra tatbikatta bunu yapacaklarına şüphem kalmıyor. Bunun için, peçe üzerinde dahi olduğu halde, takririmi geri alıyorum.

BAŞKAN — Müzakereyi kâfi görenler... Kâfi görülmüştür.

Dilek Komisyonu mazbatası:

İÇ BAKANLIĞI İLE İLGİLİ DİLEKLER

«İç Bakanlığı ile ilgili dileklerin konuşulmasında Bakan Şükrü Kaya bulunmuş ve iç durumun dileklere konu olan yüzleri üzerinde Komisyonu aydımlatacak izahlar vermiştir. Ayrıca Komisyon üyelerine iç işlerin her bir bölümünü karşılayacak şekilde yazılmış basılı araştırma eserleri dağıtılmıştır.

İdarî kademe kurumları:

Yönetim bölgelerinin derecesini yükseltmek yolunda gelen dileklerden bir kısmı, bazı köylerin nahiye yapılmasını, bazı nahiyelerin tam teşekküllü hale getirilmesini istiyor, bir kısmı da bazı nahiyelerin kaza olmasını dileyordu.

Bir tek müdürün bulunduğu nahiye kurumları yerine, tam teşekküllü nahiyeler sayısının yıldan yıla çoğaltılmasını, halkın işlerini kolaylıkla ve çabuklukla görmek zorile yapılmış olduğunda şüphe olmayan bu dileklere karşı, en doğru yolu bulan Bakanla Komisyon bir fikirdedir. Vaktile düşünülen şekle göre, her nahiyede bir nahiye müdürü, bir kâtib, birer nüfus, tapu, vergi memuru, imkân olursa, bir de sulh hâkimi bulundurulacaktır. Bu esas, yönetim bölgelerinin ilk cüzünü bu günkü kaza derecesine

yakın bir kuvvete çıkarmış olduğundan bu günkü nahiyelerden bir takımının kaza haline getirilmesi dileği de hemen hemen karşılanmış olacaktır.

Kaza kurumuna gelince, başta en az (28,000) liralık bir bütçe isteyen böyle bir kurumu vücutlandırmak salt İç Bakanlığının da elinde değildir. Kaza olmasına karar verilen yer olmuştur ki, giden kaymakam aylarca yalnız başına kalmıştır. Bu istekler bütçe bağlarıyla bağlıdır. Bu günkü bütçeye göre, açıkça söz vermeğe imkân yoktur. Ancak, Bakanlık, bir yerin nahiye yapılması, yahud bir nahiyenin tam teşekküllü hale getirilmesi, veya bir nahiyenin kazaya çevrilmesi gibi icra işlerine geçecek birer fırsat bulursa, ayrı ayrı araştırmalarla her birinin anlaşılacak üstünlüklerine göre bu dilek listesinde adları geçen yerleri sıranın başına alacaktır. Nitekim Tokad delegesinin ileriye sürdüğü Turhalda daha büyük bir kuruma anık görülerek bu araya konulmuştur.

Kaş kazasının eski merkezi Kasaba köyünün kaza, Manavgat kazasında merkezi Çenger köyü olarak bir nahiye, Akseki kazasında Güzelsu nahiyesinin tam teşekküllü yapılması yolunda delegelerinin ileriye sürdükleri dileklerin de bu kayidlerle yazılı listeye katılması kararlaştırılmıştır.

Polis:

Manisa, Bolu, bütün kazalarına ve Çankırı, Çerkeş, Kocaeli, Kandıra için polis istiyordu. Memlekette iş hayatı, dirlik düzenlik olmasına bağlıdır. Dirlik düzenlik vermekte de, polisin kuvveti jandarmanın üstündedir. Memlekette, gün geçtikçe hareket artıyor, bunun artması da tabiidir. Bu düşüncelerle, Bakan, dilekleri yerinde buldu. Ancak, bir kazaya bir polis vermekle değil, en az beş kişilik bir karakol kurmaklardır ki, buna verilen emekten bir fayda edinilebilir. Şimdilik, memleket sınırlarına ve deniz kıyılarına gelen yerlere, böyle karakollar verilmiştir. Polis sayısının artırılması için, her yerde istek, bir yangınlık vardır. Bakanlık arttırabileceği paralarla ve doğru olan prensibi üzerinde yürüyerek bu prensibe uygun düşüğü halde listede yazılı yerleri üstün tutarak polis karakollarını çoğaltmağa çalışacaktır.

Komisyon, bu noktada Bakanlıkla tamam bir fikir birliği göstermiştir.

Sınır değişikliği:

Maraş dileği, Pazarcıgım, Gazi Antepten alınarak Maraşa, Kırşehir dileği Koçhisarım Ankaradan, Arapsunun da Niğdeden alınarak Kırşehir, Çankırı dileği İskilibin Çorumdan alınarak Çankırıya bağlanmasını istiyordu. Üzerinde uzun uzadıya konuşuldu.

Pazarcık yakın zamanda Maraştan almırb Gazi Antebe verilmiştir. Koçhisarım bu bağlantısı gene böyle bir lüzum üzerine olmuştur. İskilibin eski zamanlarda Çankırıya bağlı olduğu yolundaki bilgi yanlış, yollar, ekonomik ilgiler bunu haklı gösterecek kuvvette değildir. Yalnız Arapsunda İl bölüntüsünden çıkmış bir hal olabilir. Burasımın bağlılığını yerli halka daha asıgılı, daha elverişli olmak bakımından araştırmalıyız, diye düşünöldü. Nihayet, sınır değişikliği isteyen bu gibi dileklerin, bir vilâyetin vilâyet olmaktan çıkarılacağı yolunda ortaya atılan yanlış sözlerden ve bu sebeple vilâyete bir kaza daha kazandırıp onun kuvvetini arttırma istemeden ileri gelebileceği ihtimali vardır. Bakan yeniden bir vilâyet kaldırmak korkusuna yer olmadığını, bu düşünceden vaz geçildiğini söyledi.

Yol parası:

Bu yoldaki dileklerden bir kısmı beden mükellefiyetinin kaldırılması (Kütahya), bir kısmı matrahım değiştirilmesini (Ordu) istiyordu. Üzerinde epeyce konuşuldu. Kendi ihtiyacımızdan, kendi durumumuzdan çıkmış; fakat yarım asırlık bir esasa dayanan bu vergi, mükellefiyet şekline ilgi gösterilerek Devletin inceden inceye araştırmalar yapmasına değer göröldü.

Ancak, bu dilekler, vergiyi de indirmek istiyorlar mı? Dileğin bunu andıran mahiyeti karşısında, genel olarak vergi vermenin soysal memleketler uyağı olduğunun gözden kaçırılması lüzumu hatırlandı ve vergiyi dörd liralık mecburi hadde indirmek salâhiyetinin aslında vilâyet meclislerinde olduğunu da komisyon kayda lüzum görödü.

Her ne şekilde olursa olsun vesika almamış onların yeni baştan çalıştırılmaması yolunda Gümüşanenin dileği konuşuldu. Bunun bir takımlarına vergiden kurtulma fırsatı hazırlayacağını düşünmekle beraber, bir tam kimselerin eyi niyetlerinden veya bölüklerinden istifadeye kalkışanlar da olacağı düşünöldüğünden gerek bu

dilek, gerek belediye ve hususî idare vergileri kalıntılarımın da (2566) numaralı kanun esaslarına göre bağışlanmasını isteyen Afyon ve İçel dileği, Bakanlığını bulacağı çarelere ve yapacağı araştırmalara, bırakıldı.

Erkeklerle her alanda bir tuttuğumuz kadınlardan ayda yirmi lira kazancı olanların yol parasile mükellef tutulması dileğinde bulunan İzmir delegesinin bu önergesi de yol parasma kazanç esası matrah yapıldığı takdirde dikkatle alınabileceği konuşuldu.

Belediyelere yardım:

Bu kısma giren dilekler, bir takım belediyelere yardım isteyenlerdir.

İzmir belediyesinin her nasılsa vaktile yaptığı istikraz bu gün ödenmeyecek ve belediyesinin belini bükecek bir ağırlık halini almıştır. İzmir Kurultayı, bu borcun taksitlerini uzatarak miktarını indirtmek dileğindedir.

İzmir ulusal savaştan yanık olarak çıkmış, belediye yükümleri çok, bununla beraber Ege denizinin en gözde bir şehridir. Alacaklımın hususî bir banka ve bir takım obligasyon hâmilleri oluşuna karşı ileriye sürölen yollar arasımnda Belediye bankasımın ilgilenmesi vardı. Ancak belediyeler bankasımın yeni toplanmağa başladığı ve türlü belediye ödemelerini belediyelerle beraber başarmak, için, ayırdığı parayı işin başımnda gene belediyelerin borçlarına kapatıp elden çıkarmamakta Bankamın gösterdiği hislilik te, yerinde göröldü ve borcun kefil olan finans kurumu ile beraber İç Bakanımın da buna belediyenin kaldırmabileceği ve belediye işlerinin de felce uğramayacağı bir kotarma çaresi bulmağa şahsî bir ilgi göstermesi dileğinde birleşildi.

İsparta, Kastamonu, Merzifon (Amasya), Gümüşane belediyelerine, kasabaya getirilecek su için yardım dilekleri, Belediye kanununa göre, gidilecek nomal kefalet yolundan kotarılabilir göröldü.

(Kula - Manisa) ya getirilecek su için, bir resim konulmasını ve bunun kapsal bir hale getirilmesini isteyordu. Bakan, Kamutayda bunu kolaylaştıracak bir önergesi olduğunu bildirdi.

Belediye kanunu belediyelere plân yaptırmayı emrediyor. Belediyeler her şeyden önce mühendis bulamıyorlar. Bu plânlarm yaptırılması

yolunda Bakanlığın yardım etmesi Komisyon-
da ileriye sürüldü. Bakan, bu dileği yerinde
buldu.

Yüksek mühendis mektebine bir şehircilik
kısmı eklendiğinden, Güzel sanatlar akademisi-
ne bu ihtiyacı karşılayacak bir kurum katıldı-
ğından haber verdi ve ileride memlekette bulu-
nan elemanları bir kurul haline koyarak mer-
kezde ve Bayındırlık bakanlığında bu iş üzerin-
de çalıştırmayı tasarlamakta olduğunu söyledi.

Safranbolunun istediği mühendisin yollandı-
ğını da bu arada bildirdi.

Belediye vergi ve resimleri kanununu deęiş-
tirerek eyi bir kaynak bulunması dileğinde olan
Yozgad delegesinin bu yerinde işaretine karşı
bu işin de Parti Grubunun ilgisine sunulduđu-
nu ve orada özel bir Komisyonun varacağı so-
nuca göre bu eksikliğin de giderileceği söyle-
nildi.

Muhtarlar yerine çalıştırılan mahalle orun-
taklarına para verilmesi için Aydımdan, Erzu-
rumdan gelen dilekler bu oruntaklara lüzum
olmadığı yolunda bir emir verdiği için yersiz;
ancak belediyeler muhtarların işlerini gördük-
lerine ve muhtarlar vaktile gördüğü işler için
halktan bir para aldığına göre, o zaman muh-
tarlara verilen bu paraların şimdi de beledi-
yelerce alınmasına imkân verecek bir kanun
değişikliği yapılmak yerinde görüldü.

Dileklerin, kır bekçilerinin çalıştırılmasına
dokunan maddesinde epeyce uzun konuşmalar
oldu.

Belediyelerce tayin olunub ve paraları be-
lediyelerce verilip belediye sınırları içindeki tarım
ürünlerini saklama işinde kullanılan bekçilerle,
genel olarak mahalle bekçilerinin zabıta
emrinde olmaları tabii görüldü ise de, bunların
kendilerine verilen işleri başı boş bırakarak
ve ortada hiç fevkalâdelik yokken, normal za-
bıta işlerinde yardımcı gibi, çalıştırıldıkları da
görölmüştür. Bunun önünü alacak ve bir yer-
de bir iş, bir dilek için halka yaptığı fedakâr-
lıktan beklediği faydayı mahrum edecek bir va-
zîyet varsa onu giderecek bir çare bulunmak
lüzumunda birleşildi.

Yüzde on oktruva resimlerinin nüfus ba-
şına dağıtılması esastır. Ancak, bölüşme (1927)
nüfus yazımının sonuçlarına göre yapılmakta-
dır. Son yapılan seçimler bunlarda büyük de-

ğişiklikler göstermektedir. İşte Tekirdağ, bu
taksiminde bu günkü nüfusu esas tutmak dile-
ğindedir. Bakan bunu haklı bulmuş, yeni nü-
fus yazımı yakın olduğundan, bu dileğin o
zaman yerine geleceğini söylemiştir.

(Gebze - Kocaeli) belediyesince satın alınan
otlak bedelinin on taksitte ödenmesi isteniyor-
du. Bakanlığın Maliye kurumu ile buna im-
kân aradıkları anlaşılmıştır.

Bursa dileği, Bursa Kaplıcalarında modern
kurumlar istiyor, turizmin şevklendirilmesini
dileyordu.

Turizm, bu yılki Parti programına başlı-
başma bir hüküm olarak giriyor. Bakanlık,
yalnız İç Bakanlığın değil, bütün ülkenin her
bakımdan her durumu ile ilgilenen bu konuda,
bir Bursa dileği olarak değil, bir memleket işi
olarak uğraşacaktır. Bize verilen izahlara göre
şimdiden temellerini de atmış sayılmalıdır.

Köy işleri:

Muğla, köy ihtiyar heyetlerine de narhı koy-
ma salâhiyetinin verilmesini istiyor. Komisyon
bu dileğin kendi sınırları içinde pazar kurulan ba-
zı köylerde duyulan ihtiyaçtan doğduğuna kani-
dir. Ancak bu salâhiyetin köy muhtarlarına ka-
dar götürülmesini hale uygun bulmadı. Mani-
sa, Ordu ve Kocaeli köy kâtipliklerinin kaldırıl-
masını istiyorlar. Köy heyeti, bunu isterse tayin
edebileceği için Komisyon bu günkü hükmü
değiştirmeye lüzum görmedi. Ancak bu dileğin
o köyde okur yazar kimse verken, sırf çok para
ile adam kayırmaya kapı açtığı görülmesinden
ileri geldiği, düşünöldü, Bakan, böyle yapılma-
ması için, emir vereceğini bildirdi.

Manisa; köy kanununun (44) ncü maddesi-
nin (2) nci fıkrası İhtiyar meclisine bir derece-
ye kadar istimlâk hakkı verir. Manisa bu hak-
kın genişletilmesini isteyen bir dilektedir. Ko-
misyon kanundaki hükmü yeter buldu.

Köy kanununu iyice yürütebilmek için İl
merkezlerinde birer büro açılması ve bunların
yüksek mektepten çıkan işyarlarm çevirgenliği-
ne verilmesi yolunda Muğladan gelen dilek pek
yerinde bulundu. Bakan, köy işlerini, gerek vilâyetlerde,
gerek merkezde kovalamak için, birer
birer büro yapmayı düşündüğünü bildirdi.

Köylüye toprak:

Köylüye toprak vermek, köylüyü kendi eme-

ğinin vasıtasına sahip kılmak, bu yıl dileklerinde en önemli bir yer tutuyor. Balıkesirden, İstanbuldan, İzmirden, Muğladan, Ankaradan gelen dileklerin bu konuya ilişkili olanları hep bir ruhtadır. Esaslı bir çareye baş vurmakla koterilmiş olacaktır.

Bu çare de eldeki istimplâk kanunlarının ve bu kanuna esas olan hükümlerin ulusal durumumuzun zorladığı bir şekilde sokulmasıdır.

Bakanın Komisyonunda verdiği izahlarla sayı ve delege arkadaşlardan bir çoğunun içten gelme bir ilinti ile söylediği sözler Komisyonun içinde taşıdığı inanca kuvvetli kanıtlar kazandırmış, bu sosyal devanın artık kesilip atılmasına sıra geldiğini gören Parti, Kamutay Grubunun bu davaya el koyduğu da, sevinilerek öğrenilmiştir. Nüfusumuzu artıracak etgilerden biri de, budur. Sayın Bakan Şükrü Kayan dediği gibi (Toprağa hükmedemeyen bir ulusu toprak yer) her şeyden önce Trakyayı nüfussuzluk tehlikesinden kurtarmak, bütün sınırı içinde bütün bir kazayı sekiz çiftçilik sahibinin emeksiz tasarrufuna sokan bir duruma son vermek Büyük Kurultayın arkalamasına değer büyük bir devrim işidir. Bütün bu toprak verme dilekleri karşısında Hükümeti eksin, çaresiz ve içi sızlar bırakan bağlar görüyoruz. Bu bağlar kısa bir zamanda çözülmelidir. Bu bağları bir kanun çözmelidir. Öyle bir kanun ki, hem Devletin yüksek otoritesi altında geleceğin büyük tarım ihtiyaçları ölçüsünü gözden kaçırmam, hem beride topraksız duran, sararmış bir ağaç gibi nemli toprak arayan, bütün eksikliği salt doymaz bir hırsı doyuracak kadar parası olmamakta olan bu elleri böğründe emek sahibi köylülerin bu acı mahrumluğuna karşı eline geçirdiği topraklar üstünde kollarını kavuşturup duracak kimselere göz açtırmam. O zaman, işte bütün bu dilekler, toprak verilmesi, göçmen yerleştirilmesi ve gene bu takımdan olarak Giresun taraflarında tifttekârlık denilen bir çeşid topraksız köylü durumunun halledilmesi dilekleri karşılıklarını sözle değil, işle alacaklardır.

Türlü göçmen işleri:

Edirne, göçmenlere verilen hayvan paralarının bağışlanmasını istiyor. Bakanın verdiği izaha göre, bu paraların bu gün istendiği yoksa da, bağışlanması halinde bunlar bedava ma-

la karşı gösterilen bağısızlık veya saygısızlığa uğrayabilir. Bunu inceleyecektir.

Aydın, bir iskân memuru gönderilmesi dileği de, görülecek lüzumuna göre yerine getirilecektir.

Nüfus işleri:

Cüzdan verilirken alınan paranın, evlenme zamanı alınması yolunda, Kütahyadan gelen dileği Komisyon bir çok noktalarda yerinde bulmadı. Ancak, evlenme masraflarının indirilmesi için Aydın, Gazi Antebın, Kastamonunun gösterdiği dilek, Bakanlıkça her günkü yükümleri arasında sayılmakla karşılandı.

Hükümet konakları:

Bazı dilekler harab olan, haraba yüz tutan Hükümet konaklarının onarılmasını istiyorlar. Bakan Şükrü Kayanın güzel bir incelikle söylediği gibi, bu dilekler sayısının yirmiyi bulmaması ya dileklerini gösterenlerin çok alçak gönüllü olmasındandır, yahud bütçemizin halini, olduğu gibi görmüş, bilmiş bulunmalarındandır. Bir yandan ulusal onurumuza dokunacak bir acıklık derecesine düşen bir yandan bütçemizden kira olarak bir çok para çıkmasına yol açan bu acıklı durum, komisyonca bir Devlet davası olarak ele almaya değer görülmelidir.

Seçim kanunu:

Seçim kanununda değişiklik yapılması ve usulünün kolaylaştırılması (Beyoğlu İstanbul) dilekleri arasındadır. Bu dilek Parti programının seçim üzerindeki hükümlerini uygulamaya sırasında kendiliğinden yapılmış olacaktır.

İşsizler:

İşsizlerin kovalanması için Karstan gelen dilek, polisin yükümleri arasında görülmüş, ancak, bunun aynı zamanda işsizlere iş bulma yolunda, hemen her kurumun işmenliği ile bir yürüdüğünü görmek, dilekleri ileriye sürülmüştür.

İşyarların muhakemesi:

Memurların muhakemelerinden evvel ayrı bir heyetten lüzum kararı alınmış olmasını zararlı bulan bir dilek te (Kula - Manisa) dan gelmiştir. Geçen konuşmalar, bu dileğin daha çok suçlu jandarma eratını takipte güçlük olduğu inancından doğduğunu göstermektedir. Bakan, bu noktayı gözeteceğini söylediğinden ve irtişa

ile ilişkili yerlerde, bu ayırdım da kaldırılmış olduğundan, şimdilik üzerinde durmaya lüzum görülmedi.

Tekaütlerin kullanılması:

Yeni tekaüd kanununa göre tekaüd edilenlere dairelerde ücretli iş verilmemesi ve bunların yerine gençlerin alınması (Alsancak - İzmir) dileğinde yazılıdır.

Bu yolda bir kanun çıkarmayı uygun görmeyen Komisyon, bu gibi yerlerde kapasiteyi üstün kılabacak bir yol tutmakta Parti tüzüğüne de kılavuzluk edebileceğini düşündü.

Peçe, çarşaf :

Çarşaf peçenin kalanlarını da kaldıracak bir çare bulunması için Muğladan, Sivastan gelen dilek, Komisyonun, üzerinde durduğu noktalardan biri oldu. Türkiyenin üçte ikisi köylüdür, köydedir. Burada çarşaf, peçe yoktur. Kalan üçte birin, büyük bir kısmı da, bu görenekten sıyrılmış çirkinlerdir. Yer yer tek veya toplu hareketlerle bu kalanlar da hiç bir kanun eli dokunmadan açılıp kaybolmaktadır. O halde, kalan ve bir çokluk olmayan bu peçeliler, çarşafıllar üzerinde yeni bir tedbir almaya lüzum varmıdır?

Bunu kadınlarımızın kendi zevklerine, kocalarının ve babalarının soysallık zihniyetindeki ilerlemeğe mi bırakmalıdır? Yoksa düşmeğe hazırlanan ve sadece koca ve baba saygısı ile sallanıp duran bu çürük meyveyi merkezin küçük bir sarsması ile döküp atarak şurada burada kadınlarımızın yüz karası gibi görünen bu kılık-tan onları çıkarmalı mıdır?

Komisyonumuzun bir takım arkadaşları bu ikinci görüştedir, ve çarşafı değil, ancak peçeli kadının, ne idüğü belirsiz bir kılığa sokaklarda dolaştırılmasının polis kanunlarıyla yasak edilmesinin amaca çabuk varma bakımından lüzumuna kanidirler. Ancak, bütün Komisyon, Parti ve Parti Hükümeti Kurumlarının kestirme bir hareketle yani hiç bir kanun yapmadan bunu başarma imkânında oybirliği yapmışlardır.

Büyük Kurultayın yüksek ilgisine değer bulduğumuz belli başlı dileklerimizden biri de budur.

BAŞKAN — Bayındırlık işlerine geçiyoruz:
BAYINDIRLIK BAKANİ ALİ ÇETİNKAYA
(Afyon Karahisar) — Bayındırlık işleri

hakkında, encümenimizde kâfi derecede izahat verdiğimi zannediyorum. Fakat, bayındırlık işleri, ammeyi daha fazla alâkadar ettiği için, heyeti umuniyesi hakkında Muhterem heyetinizi biraz tenvir etmeği faydalı görüyorum. Kurultayımızın dörd senelik fasılası esnasında Nafia Bakanlığının yaptığı işleri söylerken, daha evveline aid bazı işleri de, söylemek mecburiyetindeyiz.

Şimendifer yapmak ve işletmek Bayındırlık Bakanlığının mühim ve esaslı vazifelerinden birisidir. Şimendifer yapmak siyaseti, Büyük Millet Meclisinin ikinci devresinde tamamen takarrür etmiş, Büyük Başbakanımızın esas siyasetlerinden birisidir. Bu siyaset, bütün ehemmiyetle ve hızla devam etmektedir. Bayındırlık Bakanlığımıza tevdi olunan vazifelerin diğer kısımları, aynı derecede ehemmiyetli olmakla beraber, şimendifer işi gerek memleketin idarî vahdeti ve gerekse iktisadî ve içtimai, ticarî, zaruretleri ve memleketin müdafaası noktai nazarından birinci derecede hız ve kıymet verilmeğe lâyık olan bir esastır. Bu esası takip etmekteyiz. 1920 senesinde memleketimizde mevcut hatlar şunlardır: Anadolu - Bağdad demiryolu (Mersin Adana dahil) «2064»; İzmir Kasaba temdidi demiryolu 706; İzmir - Aydın hattı 611; Şark demiryolu 330; Sarıkamış Hudud hattı 124. Bu geniş hatların yekûnu 3838. 41 kilometre; Bursa - Mudanya 174 Km; 75 Sm. lık Erzurum - Sarıkamış 29 Km.; 60 Sm. lik Ilıca hattı ki ceman 4082 Km.

Şimdi, mevcut yollar böyle olduğu halde Cumhuriyet devrinde yapılanları grafikten söyleyeceğim. Neler yapıldı, ve kaç mal oldu, göreceksiniz.

925 senesinde 203; 926 da 251; 927 de 513 idi.

928 de 595 kilometreye

929 da 783 »

930 da 1232 »

931 de 1392 »

932 de 1690 »

933 de 1955 »

934 de 2012 »

935 de 2642 »

balığ olmaktadır.

Bunlara verilen paranın yekûnu 228 milyon liradır. Cumhuriyet devrinin Haznesinden sarfedilen paranın yekûnu budur.

935 senesi nihayetine kadar, demiryollarının

alacağı vaziyet şudur :

6242 kilometre mayıs iptidasında mevud olan yollar; 130 kilometre Diyarbekir hattı tamamlanacak.

94 kilometre	Somucak - Eskipazar
112 »	Sivas - Erzurum
22 »	Malatya iltisakı
113 »	Afyon - Karakuyu
24 »	Boladız - Burdur
13 »	Bozanönü - Isparta.

Bununla, 6760 kilometrelik oluyor. 940 senesinde Sivas - Erzurum - Malatya, Filyos - Zonguldak kısmı ile 7311 kilometre olacaktır.

Şimdi, yukarıda söylediğim gibi, 4000 küsur kilometrelik hat Cumhuriyetin ilânında memlekette mevcut olan hatlardır. Bu hatlar, tamamen denecek derecede Devlet demiryolları sırasına girmiş ve satın alınmıştır. Bu hatların bedeli de 250 milyon liradır, ödenmektedir (*Süreklî alkışlar*). İstiklâline sahip olan bir memleketin, böyle bir takım ecnebi hatlarının vaktile bir takım siyasî tesirler altında elde ettiği imtiyazlara istinad ederek memleketin faydasına olarak işletmesine imkân göremiyorduk. Çünkü, bir taraftan tarifelerimizi, memleketin iktisadî, içtimâî hayatına göre tanzim etmek isterken, diğer taraftan aynı tarifeleri bu hatlar üzerinde tatbika imkân göremiyorduk. Çünkü, mukaveleler buna müsaid değildi. Onun için vaziyetimiz gittikçe inkişaf ederken bunların üzerimizde daha ziyade tesir ve tazyik yapmakta olduğunu görüyorduk. Meselâ, Kasaba - İzmir hattı, memleketin çok nüfuslu ve mamur yerlerinden, geçmektedir. Bunlar, bir türlü tarifemizi, az çok kabul ederek, tatbik etmeye yanaşmamışlardır.

Aynı zamanda bunlarla son 1927 de yapılmış olan bir mukaveleye göre, onların kendilerinin yaptıkları hesaplara göre, hattın zararlarını ödemek esasını kabul etmişizdir.

Müzakeresine giriştiğimiz sırada 933 için 500 bin küsur lira açığı ödemek mecburiyetinde kalıyorduk. Dolayısıyla, bu hattı almağa karar verdik ve aldık. Bu suretle hat, memleketin esas hatları sırasına, girdi. (*Alkışlar*). Sonra Aydın hattı da, biliyorsunuz, memleketin en feyizli yerlerinden geçmektedir.

Afyon - Antalya hattını yapmağa mecbur olduğumuz zaman tabiatile bu hatta temas ettiği için, aramızda ihtilâf hâsıl oldu. Nihayet görüş-

tük, hattı bize satmağa muvafakat ettiler, biz de, almak istedik ve bu hattı da, aldık. Bu satın alma muamelesinin esas şeraitini de, kısaca arz edeyim: Bir defa ilk mukavele üzerine şirkete 650 bin İngiliz lirası bir borcumuz vardı. Sonra, harbi umumide hat işgalimiz altına alınmıştı. Bunun zarar ve ziyan hesabı bir kaç sene evvel rüyet edilmişti. Neticede 650 bin lira da dahil olduğu halde, bir milyon küsur İngiliz lirası kadar bir borç, esas sermaye ve tesis masrafına zammolunduktan sonra beş buçuk altı milyona yakın İngiliz lirası olmak üzere bir kıymeti vardı. Bunun borçlarından sarfınazar etmek üzere, hattın inşa kıymeti olan 3,5 milyon lira üzerinde, müzakereye devam ettik ve en nihayet mürettebatı seneviye esası üzerinde, 40 sene de ödenmek üzere, yüzde yedi buçuk faizle bir milyon sekiz yüz elli bin İngiliz lirası olarak mutabık kaldık ve mukavelenameyi, bunun üzerine imzaladık (*Alkışlar*). Yakında kanun lâyihasile, bu mukavelenameyi Büyük Meclise getirmek üzereyiz.

Onların da, mayısın yirmi beşinde heyeti umumiyelerine tasdik ettirmeleri memuldür.

Şu halde, memlekette ecnebi hatları hemen kalmamış gibidir. Şark demiryolları vardır ki, onun da, mülkiyeti bizdedir, işletmesi şirketlere aiddir. Artık mesele esas itibarile halledilmiş demektir. Şimdi bu hatları aldıktan sonra, memleketin ihtiyacına ve iktisadiyatına, halkın tamamen menfaat ve dolayısıyla refahına doğru işletebilmek suretile, ancak faydalı olabilmek esasını prensib olarak kabul ve takib etmekteyiz. Bilhassa, Başbakanımızın buna, sureti mahsusada olan direktif ve emirleri, böyledir. Vekâlete gelip işe başladıktan sonra bilhassa tarife meselesini ıslah ettik ve zannederim ki, az çok halkımızı memnun edebilecek bir şekil verdik (*Alkışlar*).

İzmir - Kasaba hattını aldığımız vakit bu hattın 1933 senesindeki varidatı 2,5 milyon lira idi. Bu sene 3,5 milyon lira elde ettik (*Bravo sesleri*).

Cedvelleri, istatistikleri vardır. Fakat, vakıf dar olduğu için fazla rahatsız etmek istemiyorum.

Aydın hattını elimize geçirdiğimiz vakit, bu hattı da derhal Devlet demir yollarına intibak ettirmek yolunu arayacağız ve raylarını, köp-

rülerini ve sair icab eden tamirâtı da yapacağız ve bir tarife tatbik edeceğiz.

İzmir - Kasaba ve temdidi hattını, istediğimiz gibi tanzime muvaffak olduk.

İzmir - Bandırma, İzmir - Afyon kısımlarında Devlet demiryollarında kullandığımız 4 dingilli, en eyi vağonlarımızı kullanmağa başladık. Daha bazı ufak tefek gerek istasyonların inşası ve gerek sair işlerdeki, eksiklikleri tamamlamak azmindeyiz.

Arkadaşlarımızın şurada, burada demiryolları yapılması hakkında, talepleri vardır. Onlara cevab verdim. Top yekûn olmak üzere yine söyleyeceğim ki, demiryollarımızı hudutlarımıza vardırarak esas prensibimizdendir. Bunun üzerinde devam ediyoruz. Antalyaya da tabiiğ Burdurdan sonra varacağız.

Şimal hattı gibi ikinci ehemmiyette tasavvur ettiğimiz bir kısım da vardır.

Bolu, Çankırı, Amasya, Karahisarı şarki, Erzincan, Gümüşane vilâyetleri arasında, Artvine doğru geniş ve feyizli iki nehir vadisi vardır. Bunları takib ederek memleketin şimal kısmını da demiryolu feyizinden istifade ettirmek azmindeyiz (*Alkışlar*).

Cumuriyetin ilânına kadar, memlekette esaslı kârgir köprü - belki bir kısmında - elimizden çıkan memleketlerde kalmıştır, (105) dir.

Cumuriyet devrinde yaptığımız köprüler, 1934 senesine kadar 55; ve 1935 senesine kadar da 14 köprü yapılması kararlaştırılmıştır ki, ceman yekûn, 69 kârgir köprü oluyor. Yani, bununla vermek istediğimiz fikir şudur:

Fazla hız gösterdiğimizize rağmen, 69 kârgir köprü, yapılmıştır (*Alkışlar*). Asırlarda, 105 köprü yapılmasına mukabil, Cumuriyetin (12) senelik devrinde 69 kârgir köprü yapılmıştır.

Arkadaşlarımız yol meselesi üzerinde Encümeninde de durdular, bunu burada da mevzu bahis ettiler.

Arkadaşlar, memleketi yalnız kurtarmış olmakla iftihar etmediğimiz, ve tarihimize şerefli bir hizmet yapmış olmağımız, bu nesil için kâfi değildir. Bu nesil için memleketi yeniden yapmak vazifesi vardır. Bunu en küçüğümüzden en büyüğümüze kadar kutsî bir vazife olarak bilmek ve yapmak mecburiyetindedir.

Bu devir, âcizlere, zayıflara merhamet etmeyen bir devirdir. Onun için zamandan istifade ederek, ve bu hızımızda devam ederek,

memleketi bir an evvel imar etmek mecburiyetindedir. Bunu, yapmadığımız vakit nesli atıye karşı vazifemizi eksik yapmış vaziyette kalmış oluruz.

1930 tarihinde Nafia vekili iken, arkadaşım Bay Recep Peker tarafından bir kanun teklif edilmişti. Buna göre, yol parasının % 50 sinin Nafia vekâletine verilmesi kabul edilmişti. Toptan elde edilmiş olan bu para ile memnuniyetle zikrettiğimiz bu köprüler yapılmıştır. Yani, bunlar o zamanın eseridir. Ele toplu bir para geçince, muvaffakiyetle, fazla iş yapmak imkânı hâsıl olur.

O zaman başlamak üzere, yapılmış olan, iki büyük yolumuz da vardır.

Birisi; Trabzon - Erzurum - Karaköse yolu. Bu, beş yüz küsur kilometredir. Bu, yol mühim bir transit yoludur. İran ile olan bütün münakaleler, bu yoldan olmaktadır. Bu yola, üç milyon küsur lira sarfedilmiş, şimdiye kadar, bir kısmı yapılmıştır, ve yapılmasına devam edilmektedir. Yine, bu ele gecen toplu paradan istifade ederek, yenice bitirdiğimiz Canakkale - Balıkesir yolu yapılmıştır. Bu volun memleketin iktisadî ve müdafaası noktasından ne kadar ehemmiyetli olacağını heyeti muhteremeniz takdir eder. Bunlardan başka, Artvin ve Kars havâlisini Karadenize bağlayan Hopa Borçka yolu yapılmıştır ve vilâyetlerin yaptığı bir çok yollar da vardır. Yine böyle fırsattan istifade ederek aynı zamanda Ankaranın asfalt yolları yapılmıştır. Bu bizim için bir emri vakidir, emri zaruridir. Çünkü burası merkezi Hükümet olunca dosta düşmana karşı burayı yükseltmek, bir an evvel imar etmek, yeni Devletin şerefi iktizasındandır (*Alkışlar*).

Nafia Bakanlığının üzerindeki mühim işlerden birisi de, su işleridir, biliyorsunuz ki; su işleri, memleketimizde, ötedenberi ihmal edilmiş bir vaziyettedir. Halbuki toprakların feyzinden istifade edebilmek için, behemehal su meselesini halletmek lâzımdır. Su meselesini de, halletmek demek, memlekette göl, dere, bataklık, nehir gibi, suya aid her ne varsa, bunların etüd ve haritasını yapmak, yani bir suyun hayatı nedir, yazın ve kışın ne kadar su toplanıyor, nasıl tebahhur ediyor, nasıl ve nereleri sulanabilir ve tahribat yapar, ne türlü kullanılarak istifade edilebilir? Bunu tetkik etmek lâzımdır. Bu, ayrıca ve tamamen bir fen halindedir.

Bunun için de, Nafia vekâleti, yeni yaptığı teşkilâtta, bunu dikkate alarak, esaslı bir teşkilât haline koymuştur. Memleketi muhtelif mmtakalara ayırarak tıpkı Nafianın mühendislerinde olduğu gibi su işleri için de, muhtelif birer baş ve fen memurları tayin etmiş, ve uğraşmağa başlamıştır. Memleket, şimdilik 12 mmtakaya ayrılmıştır. Bu 12 mmtaka dahilinde bulunan vilâyetlerden olan arkadaşlar, çok iyi bilirler, bu çalışmalarımızdan bir çok faydalı eserler meydana gelmiştir. Küçük Menderes te ve Cellât gölü de 100 000 hektarlık arazi de, şiddetle tahribat yapmaktadır. Bunun önüne geçmek için, bir müteahhide ihale ettik. Bütün proje ve sair hazırlıkları bitti. Nisanın son günlerinde bilfiil ameliyata başlanmıştır. Sam-sun, Tarsus, Mersin, Manisa ve Nazilli taraflarında bir çok işler yapılmış ve yapılacaktır. Antalya da bir çok mühim işler başarılmıştır. Buralarda aynı zamanda mahallî yardımlarla beraber yürümekteyiz. Bunu bu kürsüden memnuniyetle söyleyebilirim. Bu prensibi takib etmekteyiz. Takatimiz nisbetinde idarenin ve mahallin yardımlarile, daha faydalı işler, göreceğimize kaniiz.

Yapılan mühim işlerden biri de, Nilüfer kanalının ıslahıdır. Burada (12) milyon tonluk bir baraj yapıldı, ameliyata devam ediliyor. Ankara da bir baraj yapılmıştır. Ankaranın su ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuş olan bu iş te bitmek üzeredir, bu sene bitecektir. Buna mümasil su işlerini, yoluna koymaya azami gayretimizle çalışmaktayız. Fırsat bulduğumuz zaman, Hazinesinden fazla para alırsak, memleketin diğer bütün eksiklerini de, kolayca tamamlayacağız.

Nafiaya bağlı, bir de Posta, telgraf ve telefon işleri, vardır. Bu işler, bu günkü asrın her halde büyük bir ehemmiyetle telâkki ettiği bir iştir ve bir memleketin terakki ve inkişafında esastır. Buna bu seneden itibaren ehemmiyet vererek, gelecek sene bir takım işlere girişmek üzere, kanunlarını tertib ettik, tedbirler aldık. Tabiiğ, bu kanunlar Büyük Millet Meclisinden geçecektir. Gelecek sene, posta, telgraf ve telefon işinde mühim adımlar atmış bulunacağız.

Nafia Bakanlığının üzerinde çalışmak ve bilhassa uğraşmak mecburiyetinde kaldığı mühim

işlerden demeye mecbur olduğum bir de, şirketler işi vardır. Bu şirketlerin ekserisi maalesef bir taraflı olmak üzere vaktile kurulmuştur. Bunlar Abdülmecid zamanından başlar ve imtiyaz halinde ellerine verilmiştir. Sonradan, bazı kanunlarla Türk şirketi namı verilmişse de esas mahiyeti tahribkârdır. Sırf para getirmek, kazanç temin etmek, cihetinden kurulmuştur. Halkın menfaati noktasından bunlara karşı hiç bir şey yapılmamıştır. Vekâlete geldiğim gündün beri, en çok bizi işgal eden, bu mesele olmuştur. Yeni Türkiye Devletinin şerefli hâkimiyeti, bu işi de halletmeğe kâfi gelmiştir. (Sürekli alkışlar). Takib ettiğimiz siyaset, budur. Hak ve menfaat, iki taraflı olacaktır. Yani, sermayenin aleyhinde değiliz, fakat, Şirketlerin hak ve menfaati, aynı zamanda halkın ve ammenin hak ve menfaati ile, beraber olmalıdır. Bununla beraber, onlarla da yavaş yavaş anlaşmağa muvaffak olacağız.

Nafia işlerini, bu suretle takib ederken, ve vazife ve rolleri yaparken, ehemmiyet verdiğimiz işlerden birisi de, mekteplerdir. Nafiaya bağlı olan Yüksek mühendis mektebi, Fen mektebi gibi... Bunların bilhassa Cumhuriyet devrinde yetişenlerinin daha faydalarını ve feyizli eserlerini görmekteyiz. Bu mektepleri tanzim ve takviye ederken, bilhassa Posta, telgraf ve telefon idaresi, yüksek fen memuru ihtiyacını, bu mekteplerden tedarike karar verdik.

Doğrudan doğruya, fen esasma, istinad eder. Onun için, Mühendis mektebinde posta, telgraf, telefon memuru yetiştirmek üzere bir şube açtık.

Aynı zamanda Üniversite, Elektro mekanik kısmını bize verdi. Bu kısım için de, bir iki ecnebi mütehasşis getireceğiz. Bundan sonra, memleketimizde elektrikci ve makineci yetiştirmeğe de, ehemmiyet vermiş oluyoruz.

İlaveten şunu da arz edeyim ki, son zamanlarda memleketimizde, bu kadar Nafia faaliyetleri arasında artık ecnebi elile yaptırılacak işimiz kalmamıştır (Alkışlar).

Bu gün, elimizde bulunan işleri, doğrudan doğruya Türk müteahhitleri, Türk mühendisleri, Türk mimarları, Türk sermayesile Türk olarak yapılmaktadır (Alkışlar).

Artık nafianın fen adamları, mesleki fen ve

ilmi ehliyetini iktisab etmiş bulunuyorlar. Ke- male doğru gitmektedir. Bunu da iftiharla ar- zediyorum (*Sürekli ve şiddetli alkışlar*).

HÜSAMETTİN AYBK (Tokad) — Sayın ar- kadaşlar; Dilek komisyonunun bayındırlık iş- lerinin müzakeresi esnasında, Bay Bakan tara- fından verilen izahat esnasında, Turhaldan To- kada demiryolunun uzatılmasını rica etmiştim. Bay Bakan da hattm Tokada temdit edilmesinin bir hesaplı olmadığını, dermeyan buyurmuşlar- dı. Bay Bakanım beyan buyurduklarına cevaben, bendeniz tarafından izahatı lâzime verilmesi üze- rine, izahatımm esaslı olduğunu lütfen teslim bu- yurarak; tetkik edilerek tervici yoluna gidile- ceğini söylemişlerdi. Burada, mazbatada kati- yetle red mahiyetinde görüldüğünden dolayı, izahatı tekrara zaruret hissettim. Bay Bakan bu- yurdular ki; kör kalacağımdan dolayı bundan istifade mümkün değildir. Binaenaleyh, böyle kör kalacak yolları şose veya asfaltla istasyonla- ra raptetmek esasını düşünüyoruz. Halbuki, Turhal ile Tokad arası 47 kilometredir. Aşağı yukarı, 50 kilo metredir. Bu gün, esaslı bir şose yapmak için kilometresine 10 000 lira vermek lâzımdır. Şayet, asfalt olursa, asfalt için de, 10 000 lira ilâve etmek lâzımdır ki, kilometresi 20 000 liraya gelmiş olur. Halbuki, Turhal ile Tokad arasındaki yol arızasızdır ve hiç bir imalâtı smaiyeyi istilzam edecek mahiyette de- ğildir. En ufak bir yarma amelîyesine de hacet yoktur. Arızasız ve düz bir yol olduğu cihetle oraya yapılacak demiryolunun daha ehven fiatla yapılacağına kanağati tammem vardır. Saniyen, asfalt yollarda otomobil ve otobüsler işlettiğimiz takdirde bunların yakacağı benzin ve eskiteceği lâstikler bu gün dışardan gelmektedir. Halbuki, demiryolunda daima dahilde çıkan taş kömürü yakılır. Bir çok kazalarımızın otobüs ve otomo- bil işletmek suretile dışarıya para vermelerine mani olur. Üçüncü mesele, bu gün Tokad vilâ- yetinin merkez kasabasının nahiyesile nüfusu 100 000 dir.

MUTTALİB ÖKER (Malatya) — Yalnız merkez kasabasının mı, merkez kazasının mı?

HÜSAMETTİN (Devamla) — Nahiyesile be- raber merkez kazasının nüfusu 100 bindir. Hergün, Turhaldan istasyona gidib gelenler, ve oradan Tokada, otomobil ve otobüslere 50 - 60 lira kadar bir para vermektedirler.

Tokad, hem ziraat memleketidir, hem de

meyve memleketidir. Nefis meyveleri var. Me- selâ, elması, armudu, şeftalisi... Mahsulâtı arziyesi bu nisbette pek çoktur. Buna rağmen, harice göndermek için, otobüslere ve sair nak- liye arabalarına senede binlerce lira sarfetmek- tedir. Arzettiğim gibi, şose masrafından daha az bir fiate malolacak olan demiryolu Turhal- dan Tokada kadar temdid edildiği takdirde ge- rek meyvelerinin, gerek diğer mahsulâtı arzi- yenin Ankaraya, Samsuna nakli için verdiği paraları şimendifere vereceği gibi, ikinci bir şey daha var, Kazovanın iki tarafında, bu gün 35 bin ton pancar istihsal ediliyor ki, bu pan- carın istihsali, nakliyenin azlığı noktasından, ve pancarın nakliyesinin fabrikada bir tali- mata tevfiikan yapılması cihetinden, pek güç- lükler oluyor, çünkü, vesaiti nakliye ancak tek ve çift arabalara inhisar ediyor. Şimendi- fer hattının. Turhaldan Tokada temdidi halin- de buna bir misli ilâve edilebilir. Çünkü ara- zi vüsatlıdır, müsaittir. Yalnız, nakliye nok- tasından 10 ton pancarın istihsaline muktedir olacak bir çiftçi, ancak 3 - 4 dönüm ekebili- yor. Bu da, fabrikaya vaktü zamanında nak- ledemeyeceğini düşünerek, bu kadarla iktifa ediyor. Bu gün, başka çiftçilerin meyve nak- liyesini, diğer mahsulâtı arziye nakliyelerini bertaraf etsek, yalnız pancar nakliyesinden, meselâ 100 bin ton, tonundan elli kuruş nakli- ye almak lâzımgelse, şimendifer idaresinin se- nede yalnız pancar nakliyesinden 50 bin lira alması lâzımgelir ki, bu da yapılacak hattm senelik masrafını fazlasile temin eder. Bu nok- tai nazardan, daha önce de Bay Bakan vaid bu- yurmuşlardı ve Encümendeki izahatıma da ima- en vaid buyurdular. Bu hattm nazarı dikkate alınmasını tekrar kendilerinden rica ediyorum.

ŞÜKRÜ NAYMAN (Kayseri) — Sayın arka- daşlar, Partimizin vilâyet, kaza, nahiye gibi aşğıdan itibaren gelen teşekküllerinin her bi- rinin bağrından kopup gelen dilekler Encü- menimizde Sayın Bakanlarımızın yüksek hu- zurlarile inceden inceye ve teferruatle tetkik edildi. Encümenimiz, 25 arkadaştan ibaret ol- duğu halde biliyorsunuz ki, sayı ve mümes- sil arkadaşların bir çoğu bu Encümene işti- rak etti. Nokta nazarlar ileri sürüldü, müta- lealar bildirildi, münakaşalar derinleştirildi, nihayet bir neticeye varıl olundu. Netice şu- dur:

Bir Devlet siyaseti vardır; siyasal, sosyal, ekonomik vaziyet mevcuttur. Bütün bunlar göz önünde tutularak, dileklerin içinde yapılması mümkün olanlarını Encümen onayladı. Bakanlar da, seve seve, memnuniyetle, bunu kabul ettiler.

Çok rica ederim, vaktimiz dardır. Kıymetli vakitlerimizi beyhude münakaşalarla işgal etmeyelim. (*Bravo sesleri alkışlar*).

BAŞKAN — Bayındırlık Bakanlığı hakkındaki dileklere aid müzakereyi kâfi görenler... Kâfi görülmüştür.

BAYINDIRLIK BAKANLIĞI İLE İLGİLİ DİLEKLER

« Bayındırlık Bakanlığımıza ilgili dileklerin konuşmasında Bakan Ali Çetin Kaya hazır bulunmuş, bütün bu konuşmalar da komisyon bayındırlık alanında Cumhuriyetin ilk gününden başlayıp gün geçtikçe artan hızla bütün yüreklere su serpen heyecanları yaşamıştır. Ülkeyi demir ağlarla örmek ve örülenleri hem sahip olmak, hem kullanmak, faydalanma bakımından gene ulusa mal etmek, memleketin göksünde yüz ağartacak yapılar yükseltmek asırlardır birbirile kucaklaşıp bir yuvada imiş gibi yaşamak ülküsünü gerçekleştirmede engel olan hırçın suları gеме almak, hastalıklı bataklıkları serin gölgeli ağaçlıklarla kaplamak, sosyal acunun fertleri birbirine kavuşturmakta artık mesafeleri inkâr eden yeniliklerini alıp eskiyen ,yetmez yetişmez hale gelen aletler yerine koymak, kısaca tabiati altetmek ve bu uğurda hemer her Hükümet cüzünün el birliğiyle elde edilen maddî ve manevî kuvveti aynı uğurda ve tam bir başarıcılıkla kullanmak yolunda yükümlü dillerden duyduklarımız var ki, Bayındırlığa susamış ve dileklerinin en çoğunu en çok para isteyenini buraya toplamış olan Partili arkadaşlarımız önüne kendilerini sevindirecek levhalardan bir başkasını daha serebilir.

Demiryolu isteyenler:

Demiryolu isteyen dileklere karşı Bakan demiryolu yapmakta Bakanlığın ana siyasasını anlattı.

İlkin şark hududumuza varmak esastır. Bu yıl Diyarbekire varıyoruz. Vana gideceğiz. Göl şimalinden, yahud cenubundan İran hududuna kavuşacağız. Aynı zamanda Sivas - Erzurum yolunda ilerliyoruz. 38 de Erzurum varacağız.

39 - 40 da Erzurumda, sonra dekoviller, geniş demiryollarla yukarıdan gene komşu Devlet hududunda bulunacağız. Antalyaya giden demiryolu da bu esas plândadır. İkinci derecede şimal demiryolumuz gelecek. Ülkenin çok verimli topraklarından Çorum, Çankırıdan geçerek Boluya belki de Adapazarına doğru gelecek olsun (90 000 000) doksan milyon liralık bir fedakârlığının mükâfatı olacak bir yol.

Filyosa kadarki yolu yazın açacağız.

Filyostan Çatalağızma, Çatalağızından Zonguldağa kadarki on, on iki kilometrelik kısmı elektrikle işleyecek.

Bu izahlarla demiryolu isteyen dileklerin bir takımı genel bir cevap almış oluyorlar, bununla beraber Bakan Afyon - Antalya hattının Tefenniden geçmesini isteyen Tefenni (Burdur) dileğine karşı bunun Tefenni ovasından Fethiyeye götürülecek bir hatla kendiliğinden olduğunu müjdeledi.

Bursa - Mudanya demiryolunun Anadolu demiryoluna bağlanması Mudanya (Bursa) nın dileğidir. Bakan bunu lüzumlu, ancak ikinci derecede buluyor. Yapılmasında bir fırsat çıkacağı umudundadır.

Gazi Anteb, Maraş şehirlerinin Malatya demiryoluna bağlanmasını, Tokad, Turhala bir kol uzatılmasını istiyorlar. Buna evet diye cevap verilemez. Hele, Tokad kolu bir hat olarak kalacaktır. Çünkü şimal hattı da Amasyanın yanından geçecek. Ancak Bakanlık böyle teknik sebeplerle demiryolundan uzakta kalmış büyük merkezleri demiryoluna başka araçlarla bağlama çareleri düşünüyor. Bunlardan biri de otobüs işletmektir. Bunun üzerindedirler.

Termenin sahil, Bafranın Samsun demiryoluna bağlanması arada çıkarılabilecek hatlardan sayılır, eğer Bakanlık para artırabilirse bunları yapmayı lüzumlu görür.

Kastamonu demiryolunun bir an önce yaptırılması ve İneboluya bir kol uzatılması yolundaki Kastamonu dileği Amasyanın Ankara - Filyos hattına bağlanması şimal demiryolunun plânı gerçekleştirileceği sıralarda düşünülebilir.

Ereğli - Zonguldak demiryolunun yapılması için İngiliz Vickers sosyetesinin önergesi var. İlk konuşmalar yapılmıştır. Bu hat elektrikle işleyeceği için sosyete elektrik istihsali işi ile limanı da üstüne almak niyetindedir. Ancak yurdu elektrikleştirme işinde Ekonomi Bakanlığının

da teşebbüsleri olduğundan bu yüzdeki konuşmalar oraya da bağlıdır. Bunun için sosyete iki türlü önerenin teferruatını hazırlamaktadır.

Çerkes köyünden Vize yolu ile Kırklarelina bir demiryolu uzatılması, Vizede bir istasyon açılması (Kırklareli) da şimdilik düşünülemez.

Adapazarı - Bolu arasında bir demiryolu düşüncesi üzerine Bakan Komisyona bir müjde verdi:

Devlet demiryolları yardım sandığında toplanan dört milyon lira kadar bir para vardır. Bu para bankalardadır. Bunda hakları olanlardan yana daha faydalı olarak kullanmak için ölmez bir yere yaptırmayı, böylece bir büyük bayındırlık işini de başarmayı tasarlamışlardır. Bu para ile Adapazarından Düzceye, oradan Boluya varan bir demiryolu yapılacaktır.

Istasyon isteyenler:

Keskin (Ankara) Hasanoğlan köyünde bir istasyon açılmasını istiyor. Burada meyil binde onbeştir. Böyle bir yerde istasyon yapmak mahzurludur, imkân yoktur.

Çaycuma ile Filyos hattının Kokaksu köyünde yapılacak bir istasyon Bartın kasabasına buraya bağlayacaktır.

Zonguldak sayısları Celâl Sahir Erozanın bu dileğini Bakanlık araştıracaktır. Bakanlık, demiryollara kırk elli kilometre yerlerdeki kasabaların hattan faydalanması, hattın faydası sayıyor. İstasyon yapmakta siyasası budur.

Kızılca istasyonuna bir makas ve kantar konması için Amasyanın Kavakta bir makas hattı yaptırılması Samsunun dileklerindenidir. Ancak, iş sadece bir makas yapmakla bitmiyor. Kızılca istasyonunda vaktile yapılan bu deneme zararlı olmuştur. Kavakta oldukça faydalıdır diye düşünülebilir, araştırılacaktır.

Vezirhan Osmaneli istasyonlarındaki rampaların birer misli daha büyütülmesi için Bilecik dileği yerinde görüldü. Yapılacaktır.

Vagon ihtiyacı:

Şark demiryolunda vaktinde vagon hazırlanması dileği (Çatalca - İstanbul) yerine getirilecektir. Ancak, boşatılmayan mallar için tazminat istenmemesi umumî bir usule bağlıdır. Nakliyata sekte getirmemek esastır. Bunu tetkik edeceklerdir.

Yaş sebze ve meyveler seri ile yollandıkları

için bunların zamanında yola çıkarılmayarak gü-rümelerine meydan verilmesi ihtimalden uzak ve Çatalcanın bu dileği zaten hâsıl olmuş sayıldı.

Eskişehirin pancar almırken vaktinde vagon bulundurulması dileğine Bakan; şimdije kadar böyle bir talep vaki olmadı, dikkate alıyoruz cevabını verdi.

Ücretler:

Demiryollarında yapılan tenzilattan her ne miktarda olursa olsun mal gönderenlerin aynı nisbette istifadeleri, Konya (İlçm) tam vagonla nakliyatın daima tenzilâtli tarifeye tâbi olması asıldır.

Şimendifer tarifelerinde zahire, arpa ve saman nakliyeleri için 31 numaralı kaya tuzu tarifesinin tatbiki, Konya (Kadınhan) bunu yalnız buğdayda yapmak imkânı bulunmamıştır. Bir buğuk milyon lira feda etmek lâzımdır.

Devlet demiryolları tarifesinin diğer hatlara da teşmili (Manisa) önümüzdeki hazırandan başlamak üzere yapılacaktır.

Erzurum - Sarıkamış hattındaki eşya ve yolcu tarifelerinin indirilmesi (Erzurum) bu hat her yıl yüz otuz bin lira açık vermektedir. Vagonlar ufaktır. Bir tirenin taşıdığı eşya yirmi beş tondur.

Devlet demiryollarınca istimlak edilen arazi üstünde bulunan ağaçlara da ayrıca kıymet takdiri (Ankara) imkân dairesinde görülmüştür.

Demiryollarında gidib gelme tenzilâtı yüz kilometreden sonra başlıyor. İzmit İstanbulla doksan beş kilometrelik bir yerde olduğu için bu tenzilattan faydalanamıyor.

Kocaeli delegesi, bunu ileriye sürerek yolcuların 60 - 65 kuruş alan vapurlarla gitmeyi üstün gördüklerini söyledi, Bakan, bu tenzilâtın İzmitin istifade edeceği bir şümül almasını düşünmektedir.

Bekleme salonları:

Çobanisada bekleme salonu yapılması için Manisanın, Feneryolu ve Göztepe istasyonlarına birer sundurma yapılarak halkın yağmurdan, güneşten korunması için Kadıköy - İstanbul dileği üzerine bunun bütün istasyonlarda tatbiki esas olduğu, yapılacaklar sırasına alındığı cevabı verildi.

Liman işleri:

Limanın bir an evvel yaptırılması (Mersin);

önemli işlerimizdendir. Bakanlık nakliyat artınca liman lüzumunu daha kuvvetle anlamıştır. Ancak, istikraz mahiyetinde bir teşebbüsle yaptırmak niyetinde değildirler. İmkân olduğu kadar bütçeden para artırılarak yaptırılacaktır.

Limanda bir dalga kıran yaptırılması (Giresun) tasarlanmış işler arasındadır. Amasra, İnebolu, Trabzon gibi. Ancak bu yıl bu maksatla konulan tahsisat tamamile kaldırılmıştır. İmkân aranacaktır.

Amasra limanının ıslahı ve Rize vapurunun çıkarılması, Bartın boğazının seyri sefere elverişli hale getirilmesi (Zonguldak) - hatla beraber olacaktır, dikkate alınmıştır.

Posta, telgraf, telefon.

Dilekler arasında ilişkili bazı merkezler, bazı yerlerde Posta, telgraf merkezi açılmasını, yahud açılan telgrafhanenin kaldırılmamasını, telgrafhaneye bir memur daha verilmesini, gece gündüzlü muhabere yapılmasını istiyordu.

Bakan, bu konuda genel izahlar verdi. Hükümetin, Telgraf, posta muhabere ücretlerine karşılık olarak bu mali yıl sonundan başlamak üzere para almacağından idarenin eli genişliğeceğini söyledi. Memurların talii de uyanacaktır. Müessesenin fennî kabiliyeti artırılacaktır. Yüksek mühendis mektebinde telgraf, telefon işleri için bir şube açılmıştır. Her yıl beş on kişi çıkarılarak personel kuvvetlendirilecektir. Ancak, şimdilik bu dileklere müsbet cevap verilmeyecektir.

Beypazar postasının Zire de uğratılması (Ankara) imkân bulunabilir, yol üstündedir, sorulacaktır.

Merzifon, Gümüşhacıköy ve Amasya arasındaki posta altı günde bir geliyor. Her gün posta servisi yapılması. (Amasya) üzerinde tetkikte bulunulacaktır.

Yakarıda oturanlardan telefon isteyenlere şirket tarafından telefon verilmesi (İstanbul) tebliğ edilecektir.

Yol, köprü işleri:

Yol işleri; mükellef ameleye verilen yol kısmının ailesi efradile yapmasına müsaade edilmesi (Bolu). Komisyonca türlü bakımdan onay görülmemiştir.

Yol amelesinin mümkün olduğu kadar az ça-

lıştırılması ve barınmaları için çadır verilmesi (Edirne) dileğine karşı; Bakanlık, çalışma müddetini vilâyet encümenlerinin tayin ettiği cevabını vermiştir. Çadır verilmektedir. Gene de emir verilecektir.

Birikmiş yol paralarının bedeni mükellefiyete tahvili ile iki senede ödettirilmesi (Manisa). Bu dilek hayli münakaşayı mucib olmuştur. Neticede yol parası mükellefiyetine aid tadiller tasarımları arasında yer bulabileceği düşünülmüştür.

Belediye hududu içindeki yolların yaptırılması için belde halkına ayrıca nakdî veya bedeni mükellefiyet konulması (Manisa) dileği yerinde görülmemiştir.

Birikmiş, ödenmemiş yol paralarının affi (Kırklareli), bu dilek te asıl Kültür Bakanlığı ile İç Bakanlığı ilişkili olduğundan onların tetkikine bırakıldı.

Edirne - İstanbul yolunun bir an evvel yaptırılması (Edirne) yerinde görüldü. Kısmen İstanbul vilâyetince, kısmen Bakanlıkça yaptırılacaktır.

Karacabeyle Kirmikebir arasındaki yol ve köprüünün Bakanlıkça yaptırılması (Bursa) Bakanlık buna yardım edecektir.

Elvanlar - Denizli yolunun umumî yollar arasında almaarak Bakanlıkça yaptırılması (Manisa) dikkate alınmıştır.

Maraş - Göksun - Kayseri yolunun bir an evvel bitirilmesi (Maraş). Bu yolu, Bakanlık yapacaktır.

Sürmene - Bayburt, Vakıfkebir - Salıpazarı, Bartın - Filyos, Rize - İspir yolunun umumî yollar arasında alınması ve Bakanlıkça yaptırılması tetkik edilecektir.

Denizli vilâyetince Uşak hududuna kadar yapılan şosenin bitirilmesi için Kütahya vilâyetinin de İnay istasyonuna kadar olan kısmının yaptırılması (Denizli).

Denizli - Manisa arasındaki yolun Manisada kalan kısmının bu vilâyetçe bir an evvel yaptırılması (Denizli).

Antalya - Burdur - Sarayköy ve Nazilli arasındaki yolun Aydın vilâyeti içindeki kısmının bu vilâyetçe bir an evvel yaptırılması. (Denizli), vilâyetlere tebliğ edilecektir.

Erzincan - Malatya ve Sivas vilâyetlerine bağlayacak olan yollar üstündeki sınırlı imalat için Bakanlık bütçesinden yardım yapılması (Er-

zincan). Bakanlık bunu üzerine almıştır.

Suşehri ile Alucra arasındaki yirmi beş kilometrelik yolun o civarın mükellef amelesini çalıştırma suretile yaptırılması (Giresun). Vilâyete emredilecektir.

Çerkesköy - Vize - Kırklareli şosesinin bir an evvel tamiri (Kırklareli) - Trakyada yapılacak yollar arasındadır.

Belediye hududu içindeki yolların tamirinin de Bakanlığa verilmesi (Sivas) - Bunun için az çok yardımlarda bulunacaktır.

Ankara - Konya arasında şose yapılması, Konya delegesinin dileği olarak konuşuldu. Konya için faydalı olan bu yol, koca bir çöl geçeceği, zannolunduğu gibi ucuz değil, kilometresi on beş bin liraya çıkacağı için şimdilik yapılamayacaktır.

Yol parası mükellefiyetinde bedeni mükellefiyeti, nakdiye çevirirken rayicin vilâyetlerce tavinini kanuna koymak delegelerce ileriye sürüldü. Bakanlık bunu tetkik edecek, lüzumunda kanunun değişmesini isteyecektir.

Köprüler :

Söğüt - Ankara şosesini birleştirmek için Sakarya üstüne bir köprü yapılması (Bilecik), Bu köprü, bu yıl yapılacak on dört köprünün içindedir.

Şefkatiye ve Kavuncu köprülerinin yaptırılması (Eskişehir), tetkik edilecektir.

Gülner ile Mut arasındaki Göksu köprüsünün yaptırılması (İçel), Tetkiktedir.

Ereğlinin Gülüç Irmağı üstünde ve Kızılcak mevkiinde birer köprü yaptırılması (Zonkuldak), Gelecek yıl programdadır.

Tatlısu - Sungurlu yolu üzerindeki köprünün yaptırılması yolundaki (Bilecik), Çerkes kasabasına tiren hattından geçit yeri yapılması yolundaki (Çankırı), teklifler tetkik edilecektir. İmkân bulunursa yapılacaktır.

Fırat üstündeki Sultanmelek köprüsünün yaptırılması (Erzincan), Dileği hâsıl olmaktadır, yapılacaktır.

Kelkit üstündeki Tünik köprüsünün yaptırılması, (Giresun), Gelecek senelerde yapılacaktır.

Kırşehirle Koçhisar arasında Çıkmağıl mevkiinde Kızılcak üstüne bir köprü yaptırılması (Kırşehir), 1936 ya dahildir.

Şarkışlaya tâbi Akçakışla yanında Kızılcak üstüne köprü yaptırılması (Sivas). Bunun

için Bakanlık idarei hususiyeye yardım çaresini arayacaktır.

Bolu ile Ankarayı bağlayan yolun ehemmiyetini ileri süren delege dileğine karşı Bakan ilgileneceğini bildirmiştir.

Niksar - Reşadiye yolundaki köprünün mühim bir yerde olduğu söylenmiş ve Bakan projesini gördüğü bu köprünün yapılacağını söylemiştir.

Muğla delegesi, Muğla yolları üzerinde ağızdan da dileklerini tekrarladı. Bakan her bakımdan önemli olan bu durumda ilgi göstereceğini söyledi.

Bolu delegesi; Afatlar köprüsünün Başkanlıkca yaptırılmasını, Erzincan delegesi, vilâyet mahsullerinin daha ucuz sevki çareleri ve bunları yapacak müesseseler kurulmasını diledi. Bakan tetkik edileceğini söyledi.

Su işleri:

Su ve elektrik işleri : Ayaş kazasına bağlı Karaderede bir su deposu yapılarak bin hektarlık arazinin sulanması, iki bin metrelik su borusu verilmesi (Ankara) Bakanlık yalnız borulardan vererek yardım edecektir.

Eski Çine köyü yakınındaki Çine çayına bir baraj yaptırılarak iki bin hektarlık arazinin sulanması, Menderesten Pirlibeye bir kanal açılmak üzere yardım yapılması Menderesten ıslahı ile Akçaovası pamuklarının Menderesten sulanmaları (Aydın). Bunlar büyük su projesinin tatbikinde yapılacak işlerden görüldü.

Horsunlu kanalının beş kilometre daha uzatılarak Kuyucağa götürülmesi (Aydın) Bakanlık bunu yapılabilir gördü. İlgi göstereceklerdir.

Karacabey boğazının temizlenmesiyle komşu derelerin yaptığı tahribatın önüne geçilmesi ve boğazda motörlerin, yelkenlilerin gidip gelmelerinin temini (Bursa) - Projeleri yapılmaktadır. Su basmasının önü alınacaktır.

Orhanlı kasabasının içinden geçen (Kocasu) dan on beş bin hektarlık arazinin sulanması mümkündür. Yazıcı arkları da harap olmuştur. Bu kanalın tamiri (Bursa) Tetkikine başlanması için emir verilmiştir.

Geçitköyü civarındaki Nilüfer kısımlarının ayıklattırılması (Bursa) - Tetkiki elde bulunmaktadır.

Tarsus ırmağından ovaya açılan kanalm bir an evvel bitirilmesi (İçel) yapılmaktadır. Smaî inşaat için on sekiz bin lira verilmiştir.

Kadıköy su şirketinin saat kirası almamasının temini (İstanbul - Kadıköy) emri verilmiştir.

Kadıköy su şirketinin depozito adı ile her aboneden aldığı beş lirayı almasının önüne geçilmesi (İstanbul - Kadıköy). Depozito miktarı indirilmiştir, bu işlerin halli üzerinde uğraşılmasıdır. Üsküdar Bağlarbaşındaki Elmalı su deposuna yükseltme tertibatı yaptırılması (İstanbul - Kadıköy). Tetkik ettirilecektir

Isparta merkezindeki derenin kasabayı basmaması için temizlettirilmesi (Isparta). Tetkiki için memuruna emir verilmiştir.

Elektrik cereyanının Burgaz adasına kadar uzatılması (İstanbul). Komisere yazılacaktır.

Acıpayama Bağlı Yatağan köyü yakınındaki derenin temizlettirilmesi ve köyün tehlikeden kurtarılması (Denizli). Emir verilmiştir, tetkik ettirilmektedir.

Ceyhan kasabasının civarında Ceyhan suyu üzerine bir kaç mahmuz yaptırılarak kasabanın tehlikeden kurtarılması, Seyhan nehrinin taşkınlığına ve tahribatına mâni olmak için Taşçı köyü ile Price arasındaki kısımlarda bir kaç mahmuz yapılması (Seyhan). Tetkik ettirilecektir.

Silifke ovasının sulanması için bir cetvel açılması (İçel). Bu dilek tetkik edilmektedir.

Konya delegesi İnsuyu mecrasının fennî bir kanal haline getirilmesi için başlamış olan amelîyatın tamamlanmasını dilemiştir. Bakan ehemmiyetle takib edileceğini söyledi.

Tokad delegesi Erbaada iska için yalnız bir proje istediklerini, halkın bunu kendi yapacağını söyledi. Bakan bu işi ele almak üzere olduklarını ve yapılacağı cevabını verdi.

İzmit delegesi İzmit yakınındaki bataklıkla-

rm kurutulmasını diledi. Bakanlık bunu da tetkik ettirecektir.

Külek nahiyesinin Maraş, Yamaçlı, Çavuşlu ve Çitlik köylerinin mezar oluktan su almaları için demiryollarına aid metruk boruların kendilerine terki (İçel), Dileğini Bakan dikkate aldı.

Kurutma işleri:

Ergene suyu kaynağının daraltılması suretile bataklığın kurutulması ve geniş arazi elde edilmesi (Edirne). Temizlettirilmektedir.

Lâdik gölünün kurutulması (Samsun). Buradan çok fayda umuluyor. Kurutulunca deniz tayyareleri için eyi bir istasyon olacak toprak elde edilebileceği düşünülüyor, bakılacaktır.

Elvanlar istasyonundaki çukurların doldurularak bataklığın kurutulması (Manisa). Tetkik edilecektir.

Sinobun tabii bir liman olduğu ileri sürülerek Vezirköprü yolu ile Sinobun Havzaya bağlanması istenildi, Bakan bunun şimal yolları yapılırken düşünüleceğini ve bu limanın ehemmiyeti o zaman tebarüz edeceğini söyledi.

Samsun saylavı, Terme - Çarşamba bataklıklarının kurutulmasını diledi. Bakan Samsun havalisi dikkate alınmış yerler arasındadır, bu hattın daha ileriye alınması da düşünülmüştür, sırası gelince olacaktır cevabını verdi.

Samsun limanından bahs olunmadığı yolundaki sorguya cevap olarak da müsaîd teklif beklendiğini söyledi.

Yol parası tahsilâtından Bayındırlık Bakanlığına ayrılan % 15 hissenin vilâyetlere verilmesi için İzmir delegesinin ileri sürdüğü dilek yerinde görülmedi. »

BAŞKAN — Saat 15 te toplanılmak üzere celseyi tatil ediyorum.

Kapanış : 12.55

İKİNCİ OTURUM

Açılış : 15,15

BAŞKAN — Saffet Arıkan

SEKRETERLER : Naşid Uluğ (Kütahya), Fakihe Öymen (İstanbul), İbrahim Akıncı (Edirne), Etem Kadri (Aydm)

BAŞKAN — Kurultay toplantısı açıldı. Dilek komisyonu raporunun müzakeresine devam edeceğiz. Rapor mündericatına göre, sıra Sıhhat Bakanımıdır. Sıhhat Bakanı maalesef rahatsızdır, gelebilecek vaziyettedir. Kendisi, yapılan dilekler hakkında icab eden izahatı Komisyona vermiştir. Arzu buyurursanız Komisyon başkanı, Bakanım verdiği izahat hakkında, Komisyonun intibamı, Heyeti umumiye arzetsinler.

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Sağlık ve sosyal yardım Bakanı da, diğer Bakanlar gibi Komisyona geldi. Bütün dilekler üzerinde ayrı ayrı izahat verdi. Gerek yaptığı işler, gerek dileklerin yapılması hakkında söylediği sözlerin hulâsası bütçenin istitaatı dairesinde Sıhhat Bakanı da diğer Bakanlar gibi yapılması mümkün olan her şeyi yapmıştır. Doktor yetiştirmek, hastane açmak, sari ve bulaşık hastalıklarla mücadele etmek; Sıhhat Bakanlığının gaye olarak göz önünde tuttuğu işlerdendir. Sıhhat Bakanımın encümünde verdiği izahat, bizi tatmin etti. Devletin umumî sıhhat siyaseti hakkında izahat verecek malûmata malik değilim. Başkaca bir sual varid olursa ona cevap veririm.

MEMED ÖKTEM (Kırklareli mümessili) — Benim dileğim kısmen sıhhati umumiye ile alâkadar bulunduğundan dolayı sağlık işlerine aid meseleler görüşülürken ben de, bu dileğimi söylemek istiyorum.

Yurdun saygı değer mümessilleri, arkadaşlarımız; yurdumuzun her köşesinden gelen dilekler görüşülürken bu gün için, vücudu çok lâzım bir kurum hakkında, yüksek Dilek Encümeni Başkanlığına yazı ile bir dilekte bulunmuştum. Bu dilek, memleketimiz dahilinde ve yurdun her köşesinde sefil ve perişan bir halde sürünen yurddaşlarımıza aiddir. Yurdumuzun en ufak köylerinden en büyük şehir-

lerine varmaya kadar bu köy ve şehirlerde çalışmaya gayrimuktedir, yoksul, ihtiyar bir çok yurddaşlarımız vardır ki, bunlar her an gözlerimiz önünde sefil ve perişan sürünmektedirler. Bu vatandaşlar üzerinde tetkikat yapacak olursak bunların bir kısmı anadan sakat doğmuş, bir kısmı da, sonradan her hangi bir felâket veya hastalık neticesi sakat olmuş, veyahud bir kısmı da, yaşlarının yüksekliği dolayısıyla çalışamayacak bir hale gelmiş ve hatta bir kısmı timarhanelere kabul edilemeyecek şekilde aklen hasta veyahud kendilerini idare edemeyecek tarzda fikren malûl. Bunlar diğerleri gibi sokaklarda serseri vaziyette sürünmekte ve hemcinsleri olan bizlere el açmak suretile günlük maişetlerini temin etmektedirler.

İşte arkadaşlar, bu vatandaşların sığınacak yerleri ve bakacak kimseleri bulunmadığından, gerek vatandaşlara ve gerek hariçten gelen yabancılara karşı avuç açmak suretile geçiyorlar. Bu millete mensub yurddaş zannetmem ki, lokantada nefis yemekler yerken, camın önüne dikilmiş iskelete dönmüş bir yurddaşın bakması, biz kahvede, gazinolarda, sinamalarda eğlenirken karnı aç bir yurddaşın kışım dondurucu soğuklarında sokaklarda bir lokma ekmek için dolaşırken ve yine hiç zannetmem ki, kış günü yataklarımızda yatarken bir yurddaşın başını sokacak bir kulübesi ve yağmuru muhafaza edecek bir yeri yokken hiç bir yurddaşın kalbi sızlamamış olsun. Biz kendimizden düşkün bir kimsenin, hattâ yabancı da olsa ızdırabına tahammül edemeyiz. Bu gibi hemcinslerimize yardım etmek için belediyelerin bütçelerine böyle üç beş fakire yardım için konan paralar lâyikile iş göremiyor, bizim kendilerine verdiğimiz ekmek, kış günleri bir az kömür ve odun onların ihtiyaçlarını pek az temin edebiliyor.

Bu sebeble bu paralar bir araya toplanmalı,

bir kurum vücade getirilmeli. Hiç şüphesiz böylece daha iyi bir netice elde edilmiş olacaktır. Benim düşünceme göre, bu gayet basit olarak kurulacak bir kurumdur (*Mesela sesleri*). Arzedeceğim, bu gün memleket dahilinde bulunan küçük köy ve kasabalarda bulunan bu saydığım malûl ve çalıtamayacak yurddaşlar tesbit edilmeli, bundan sonra memleketin vasatında bir mahal ayrılmalı ve bu yurddaşlara belediyelerin yapmış olduğu bu türlü yardımlar bir araya toplanmalı, neticede bu zavallıların bir müddet için mâişetlerini temin etmeli. Böyle yapıldıktan sonra pek kısa bir zamanda..

BAŞKAN — Lütfen mevzu dahilinde söyleyebilirsiniz?

MEMED ÖKTEM (Kırklareli mümessili) — Fikrim, bir misali anlatmak isteyorum. İki gözü kör bir adamdan, bu gün çok güzel istifade ediyor.

Baylar; Almanyada Essen şehrinde bir durak mahallinde beklerken bir köre rastladım (*Sadede sesleri*), bir kör adamın çalışma tarzı hakkında misal arzedeceğim, Bu adam, merakımı mucib oldu. Takib ettim, bir atelyeye girdi. Burada gayet güzel ayakkabı fırçası yapıyordu. Böyle bir körün bu işi yapışı hayret verdi. Bu adamın haftada 15 mark ki, bizim paramızla 7, 5 lira kazandığını ve ayda 20 - 30 lira bir aylık aldığını öğrendim. Müterakki memleketlerde bu gibi insanlara iş bulunuyor, çalıştırılıyor da biz ki, dünyaya nümune olmuşuzdur, niçin bir kurum vücade getirmiyelim.

Niçin bizim bunlara hizmetimiz dokunmasın, niçin bu insanlar aramızda sefil ve perişan dolaşsınlar. Bu teşekkür için Hükümetin büyük masraf yapmasına ihtiyaç yoktur. Belediyelerin esas itibarile yapmış oldukları bu yardımlar tâbiğ ufak ufak olduğu için, lâıykile kendisini gösteremiyor.

Bir defaya mahsus olmak üzere, yapılacak tesisat ve atölyeler için, her belediye kendi bütçesine, varidatı nisbetinde, bir para verebilir. Bu suretle vücade getirilecek bir kurumda toplanacak insanlar kısa bir zaman zarfında iş yapma sahasına çıkabilecek ve yaptıkları işlerle bir kaç sene sonra ne Hükümete ve ne de belediyelere bar olmayacaklardır. Bunun için dileğimin heyeti umumiyeye kabul edilip bir karar altına alınmasıdır.

BAŞKAN — Bay Öktem arkadaşımız şimdi yapmış olduğu, dilek, esasen programın 57 nci maddesinde sarahaten zikredilmiştir. Orada deniyor ki: « Kimsesiz çocuklar ve yardıma ihtiyacı olan ihtiyarlar ve sakatlar ulusun atağlığı ve koruyuculuğu altındadır ». Bu madde ile Sıhhat bakanlığın direktifinizi vermiş oluyorsunuz. Binaenaleyh, bundan sonrası, bir tatbikat meselesidir.

Arkadaşlarca yapılacak olan dileklerin, her halde Parti programın maddeleri, göz önüne alınarak yapılması, müzakerenin çabukluğu noktasından, daha iyi netice verir.

Şimdi bu hususta başka söz isteyen var mı? (*Yoktur sesleri*). Müzakereyi kâfi görenler ... Görmeyenler ... Müzakere kâfi görülmüştür.

SAĞLIK VE SOYSAL YARDIM BAKANLIĞI İLE İLGİLİ DİLEKLER

« Bu kısımda toplanmış dilekler Bakan Dr. Refik Saydam hazır olduğu halde birer birer konuşuldu ve her dilek için Bakandan izahat alındı.

Bu kısımdaki dilekler on yedi parçada hulusa edilmektedir.

Hastaneler:

Burdurun inşaata yardım, Eruzurumun hastanenin tevsii, Gazi Anteb, Çoruh, Erzincan ve Malatyanın hastanelerinin Devlet bütçesine alınması hakkındaki dileklerinin esas itibarile haklı ve yerinde olduğu; ancak yardım, tevsi ve Devlet bütçesine alma gibi işlerin bütçeyi şidetle alâkadar ettiği ve Bakanlık bütçesinde vilâyetler sağlık kurumlarına yardım tahsisatı bulunmadığı gibi hastanelerin tesis ve idaresi mahallî halkın hastane ihtiyaçlarının giderilmesi kanunen mahalline mevdu hizmetlerden olduğu, bu itibarla bu dileklere şimdilik müsbet cevap vermek mümkün bulunmadığı Sıhhat Bakanı tarafından söylenmiştir.

Dispanserler:

Bu parçada Karsın ilâç, Kocaeli (Karasu) nun ve Samsun (Vezirköprü) nün dispanser dilekleri vardır. Bu dileklerin tetkiki sırasında Bay Bakan; Karsta mevcut muayene ve tedavi evlerinde esasen ilâç mevcut olduğunu ve son zamanlarda daha bir miktar ilâç ve malzemenin gönderildiğini ve esasen dispanser bulunmayan yerlerde yeniden dispanser açmağa bu günkü bütçe darlığının imkân vermediğini söyledi.

Doğum evi ve sanatoryom :

Bu parçada Bursanın doğum evi ve Ankaranın da sanatoryom dileği vardır.

Sihhat Bakanı bütçedeki tahsisatı ancak mevcut doğum evlerinin idaresine kâfi olduğunu; yeniden bir doğum evi kurulmasına maddeten imkân bulunmadığını, sanatoryom yapmak ve idare etmek işinin yüz binlerce liraya mütevakfı bir iş olduğunu ve bu günkü sıhhat bütçesile bunun başa çıkarılmasına imkân görülmediğini ancak veremli hastaların takib ve tedavi işleriyle uğraşmak ve onları aydınlatmak vazifesiyle mükellef olmak üzere Ankarada bir verem dispanseri açıldığını ve muvaffakiyetle çalışmakta olduğunu söyledi.

Seyyar tabib :

Kayseri (Develi), Sinob (Ayancık), Muğla, Ordu (Fatsa) seyyar tabib istemektedirler.

Sihhat Bakanı umumî muzavenede seyyar tabib adile bir kadro bulunmadığını ve seyyar tabiplerin hususî idareler bütçelerine konulacak tahsisatla tayin edilebileceğini, şu itibarla Sihhat Bakanlığı bütçesinde bu dileklerin karşılanmasının mümkün olmadığını söyledi,

Hükümet tabibi :

Bolu, Gazi Anteb, Kars, Kastamonu, Kocaeli, Manisa, Sinob, Trabzon, Giresun, Gümüşane, Seyhan, Çorum, Ordu, Samsun vilâyetlerinin birer kazaları, Konyanın iki, Kütahyanın üç, Erzurumun dörd kazası Hükümet tabibi, Burdur vilâyeti röntken mütehassısı, Maraş trahom hekimi istemektedirler.

Boş Hükümet doktorluklarının doldurulması daima göz önünde tutulduğunu, ancak mevcut boşlukları doldurabilmek için elde doktor bulunmak lâzımgeldiğini, her sene Trib talebe yurdundan çıkan doktorların kura ile bu boşluklara gönderildiğini ve bir çok yerlere gönderilen Hükümet doktorlarının vazifeye başladıktan pek az zaman sonra askerlik vazifelerini eda ve ifa mecburiyetinde kalmalarının boşlukarı ziyadeleşmesine sebebiyet verdiğini, bu mahzurun izalesi için Millî Müdafaa Bakanlığı ile müştereken bazı tedbirler düşünüldüğünü, halen ihtiyaca kâfi röntken mütehassısı elde mevcut olduğundan bunlardan birinin Burdur memleket hastanesine gönderilmesinin göz önünde tutulduğunu, Maraş vilâyetinde yapılan trahom

mücadelesine tabib ilâvesine ve yatak adedinin arttırılmasına bütçe müsaadesizliği yüzünden imkân bulunmadığını, daha çok doktor yetiştirmek için Trib talebe yurdunun kadrosunun genişletildiğini, vekâlet, tabib kadrosunun tevsiine imkân olmadığını Bay Bakan söylemiştir.

Sihhat memuru :

Kayserinin Develi kazası, Kütahyanın bütün nahiyeleri, Samsunun Vezirköprüsü sıhhat memuru istemektedirler.

Sihhat Bakanı kazalardaki sıhhat memurluklarının doldurulacağını, nahiyelere sıhhat memuru tayinine kadronun müsaid bulunmadığını söyledi.

Ebeler :

Kula, ruhsatnameli ebelerin çalıştırılması, Trabzon diplomasız ebelere kurs açılarak ehliyeti tebeyyün edenlere ruhsatname verilmesini istemektedirler. Bu kısımda Muğlanın da adı yazılıdır.

Ruhsatnameli ebelerin çalıştırılması hakkında tababet ve şubatı sanatlarının tarzi icrasına dair kanunun 49 ncu maddesinde bu dilek hakkında açık hüküm bulunduğunu ve yine bu kanunun tarzi icrasına dair olan kanunun 48 nci maddesi mucibince ruhsatnameli ebelik için müracaat edenlere hastanelerde işe ve ibateleri de temin edilmek şartile üç ay tatbikat gösterilmekte ve imtihan neticesi ellerine ruhsatname verilmekte olduğu Sihhat Bakanından bildirilmiştir.

Eczacı ve eczanelerin arttırılması :

Bu iki kısımda Denizlinin Tavas ve Acıpayam kazaları eczacı, Kastamonu vilâyeti de eczanelerin arttırılmasını istemektedir.

Sihhat Bakanı eczane açmak belediyelerin kanunî vazifesi dahilinde bulunduğunu, şehir ve kasabalarda Sihhat Bakanlığınca eczane açmağa bu günkü mevzuatın müsaid olmadığını, Bakanlık bütçesinde tahsisat ve kadro mevcut olmadığını, bu itibarla Tavas ve Acıpayamda eczane açmağa ve eczacı göndermeğe imkân bulunmadığını, Kastamonunun üçüncü bir eczane açılması ve eczaneler kanununun tadili yolundaki dilek hakkında da bu gün elde bulunan eczaneler ve eczacılar kanununun on seneden beri faydaları görülmüş bir kanun olduğunu, tadilinin doğru bulunmadığını, Kasta-

monu kasabası, nüfus kanununa göre iki eczane açılmasına müsaide olup bunun haricinde muamele yapılmasına imkân olmadığını beyan etmiş ve tahdid sisteminin kaldırılmasının da ilk bakımda zannedildiği gibi halkın menfaatine muvafık bulunmadığını ilâve etmiştir.

Trahom mücadelesi:

Maraş vilâyeti, trahom mücadelesinin tevsiini ve karasinek mücadelesinin teşdidini istemektedir.

Sihhat Bakanı trahom mücadelesi teşkilâtının genişletilmesine bütçe sebepleri ile şimdilik imkân olmadığını ve karasinekle mücadelenin daha ziyade belediyelere aid bir iş olduğunu beyan etti.

Sıtma mücadelesi:

Dinar, Söke, Antalya, Gülnar, Mut, Kayseri, Kandıra, Karasu, Konyanın (Orbuk ve Bardas) nahiyeleri, Cihanbeyli, Karacağaç, Karaisalı, Bahçe, Akçadağ, Hekimhan, Petürge, Ordu, Bafra yeniden sıtma mücadelesi veya o havalideki sıtma mücadelesi işinin tevsiini istemektedir.

Yeniden sıtma mücadelesi yapılması hakkındaki dileklerin yerine getirilmesinin şimdilik bütçe mülâhazasıyla mümkün bulunmadığı ve bütçeye sıtma mücadelesi için konulan tahsisat ancak mevcut teşkilâtı idareye kâfi olduğundan teşkilâtın dilekler veçhile tevsinin de kabül olmayacağını, bazı yerlerdeki mahallî sıtma mücadelelerine kinin gönderilmek suretile yardım edildiğini Sihhat Bakanı söyledi.

Firengi mücadelesi:

Ankaranın Kalecik ve Nallıhan kazaları, Eskişehir, Kars, Kayseri, Ereğli, Devrek, Zonguldak, Giresun, Gümüşane, Zara, Akçadağ, Hekimhan, Petürge, Mesudiye, Ünye, Tokad, Bafra, firengi mücadelesi istemektedir.

Sihhat bakanı memleketin hiç bir tarafında firenginin istilâi ve milletin bünyesini kemirecek bir şekil almadığını, bunun aksini iddia için ihşai malûmat mevcut bulunmadığını, Karadeniz sahil mmtakalarında firenginin diğer mmtakalardan biraz daha fazla olduğunu bu itibarla bu havalide Çarşamba, Ordu ve Fatsada firengi mücadelesi için bir doktor ve dört sıhhat memuru kullanıldığını, Giresun vilâyetinde halen kayıtlı firengililerin o vilâyetteki nüfusa naza-

ran yüzde iki nisbetinde olduğunu, Malatya vilâyetinde kayıtlı zührevî hastalıklar musaplarının diğer vilâyetlerdeki nisbetten daha aşağı bulunduğunu, bu vaziyete nazaran Malatyada seyyar teşkilât yapılmasına lüzum görülmediğini, bildirilen ilâç ihtiyaçlarının daima temin edildiğini, Kalecik ve Nallıhan mmtakalarında firengi mücadeleyi icab ettirecek derecede olmadığını, dan kâfi miktarda ilâç gönderilmek ve hastaları Hükümet tabiblerine tedavi ettirmek suretile maksadın temin olunduğunu, Kars ve havalisinde firenginin korkunç bir şekil aldığı hakkındaki iddianın kabul edilemeyeceğini, çünkü kayıtlı hasta nisbetinin binde dokuz olduğunu ve bu miktarda endişe vermeyeceğini, Sivasın muhtelif kazalarında yapılan mücadelenin faydalı neticeler verdiğini, mücadele yapılan yerlerdeki teşkilâtın diğer yerlere nakli mümkün ise de tevsi kabil olamayacağını, Malatya vilâyetinde firengililerin miktarı vilâyetin umumî nüfusuna nazaran binde altıyı geçmediğini, bu vaziyete nazaran seyyar teşkilât yapılmasına lüzum görülmediğini, mücadeleye devam edilen mmtakalarda çalışan tabip ve sıhhat memurlarının mücadeleye mmtakalarındaki işleri bittikçe diğer mmtakalara nakledilmek suretile daima mücadeleden geri kalmayacağını, Hükümet tabiplerinin mmtakaları dahilindeki köylerde bulaşıcı ve salgın hastalıklarla mücadele tertibatı almaya esasen mecbur olduklarını söyledi.

Kaplıcalar:

Kaplıcalar hakkında Bursa, mevcudların ıslahını, Ordu vilâyeti Bulaman ılcasının açılmasına müsaade istemektedir.

Bay Bakan, Bursa kaplıcalarının ıslahı ve tek bir müesseseye ve idare halinde halka faydalı olması Sıhhat vekâletince de ötedenberi arzu edilen bir gaye olduğunu, ancak bu gayenin tahakkuku için yüksek sermayeli bir teşekkülün ortaya çıkması lâzımgeldiğini ve bu suretle muhtelif idare ve ellerde ve iptidai bir şekilde bulunan kaplıcaların asrî ve ilmî bir şekle sokulabileceğini, Bakanlıkça bu yolda bir teşebbüsün malî imkânsızlık sebebiyle yapılamayacağını, Bulaman kaplıcalarının sahipleri tarafından ıslah ve imarına maddî imkân mevcut bulunmadığından hususî idare bütçesine kaplıcaların konulacak tahsisat ile istimlak ve sıhhi bir şekle konulması tasavvurunda bulunulduğundan Ordu

valiliğinden bildirildiğini, bu iş için mahallinden mevzuatı kanuniyenin emrettiği şekilde tafsilât ve malûmat istenildiğini, ancak istenilen şeylerin şimdiye kadar temin kılınmadığını söyledi.

Bataklıkların kurutulması :

İçel vilâyeti (Akgöl), Kocaeli vilâyeti (Geyve) Manisa (Akhisar, Turgudlu, Kasaba), Muğla (Köyceğiz), Ordu (Hasanbey gölü), Erzurum (Karasu) bataklıklarının kurutulmasını dilemektedirler.

Sihhat bakanının beyanatına nazaran Bakanlık sırtına mücadelesi işlerini görürken bataklık kurutulmasına da fevkalâde ehemmiyet vermiştir. 1934 senesinde muhtelif yerlerde (51 000) hektar vüsatında bataklıklar 131 kilometre uzunluğunda kanaller açılmak suretile kurutulmuştur. Mücadele heyetlerinin ellerindeki kanunî kuvvetler ve malî kudretler dairesinde bataklık kurutmaktan bir an geri kalmamıştır. Sihhat Bakanı mühim ve muazzam malî kudretlere ihtiyaç gösteren bütün bataklık işlerinin Sihhat Bakanlığının başlı başına başarabileceği şeylerden olmadığı gibi bu işin yalnız Sihhat Bakanlığına bırakılamayacağını da ilâve etmiştir.

Su getirilmesine yardım :

Dileklerin bu parçasında Isparta vilâyetinin dileği vardır. Sihhat bakanı Ispartaya içme suyu getirilmesi için belediyeye Sihhat bakanlığınca yardım yapılmasına dair olan bu dileğin bakanlık bütçesinde böyle bir yardım faslı ve tahsisatı bulunmaması sebebiyle mümkün olamayacağını söyledi.

Kızılaydan yardım :

Sinob vilâyet' kuraklıktan müteessir olan köylüye yardım dilemektedir. Sihhat bakanı da bu gibi yardımların Kızılayın malî kudretine tâbi bulunduğu kanaatinde olduğunu, son zamanlarda imkânların daraldığını, maamafih her şeye rağmen icab eden zamanlarda, icab eden yerlere faydalı yardımlar yapıldığını ve yapmakta devam olunacağını söyledi.

Türlü dilekler :

Tekirdağ vilâyeti yerli üzümlerden yapılan sirkelerin satışını temin için Avrupadan gelen sirke mayalarının tahdidini, Ordu ve Samsun vilâyetleri sihhat memurlarının köylere kadar gitmelerinin teminini, Samsun ilâç fiyatlarının

indirilmesini, Manisa vilâyeti köylere gitmesi icab eden resmî doktorların harcırah kanununa tevfikân tahakkuk edecek harcırah ve zarurî masraflarla iktifaya mecbur tutulmalarının teminini, dilemektedirler.

Sihhat Bakanı bu dilekler hakkında aşağıdaki izahat ve beyanatta bulunmuştur:

Memleketimizin bazı taraflarında ötedenberi hamızihal ile sirke yapılarak satılmaktadır. Saf hamızihal kullanıldığı takdirde bu sirkelerin insan sıhhati üzerinde çok muzır bir tesiri yoksa da memleketimizin mahsulü olan üzüm sirkelerinin revacına yapacağı tesir bakımından Sihhat Bakanlığınca bu gibi sirkelerin kullanılmasına müsaade edilmemekte idi. Fakat bu müsaade edib etmemek keyfiyeti muhtelif bakanlıkları muhtelif bakımlardan alâkadar eden bir iş olduğundan henüz müzakere mevzuu olamamaktadır. Maamafih Sihhat Bakanlığı sirke ruhundan sirke yapılmasının, yasak edilmesinin eyi olacağını düşünmüş ve umumî hıfzıssıhha kanununa nazaran hazırlanmakta olan nizamnameye bu maksadı temin için hüküm konulmasını ve memleket dahilinde satılacak veya yapılacak sirkelerin yalnız üzümden yapılmasının şart tutulmasını kararlaştırmıştır.

Sihhat işyarlarının köylere kadar gitmeleri esasen ödevleri icabından olmakla bunun böyle olmadığını anlatan şikâyetler incelenecektir.

İlâç fiyatları işine gelince ;

Bütün ilâçlar bize yabancı memleketlerden gelir. Bunların fabrika fiyatlarına, taşın, ambalaj, sigorta masraflarının ilâvesi lâzımdır ve bir kısım ilâçlar oldukça yüksek bir gümrük resmine ve muamele ve istihlâk vergilerine tâbidir. Komusyoncular delâletile gelen bu ilâçlar önce ecza ticarethanelerine gelir ve bunlar taraftan da perakendeci eczanelere satılır. İlâçların geçirdiği bu ticarî safhaların çokluğuna ve her safhada maliyet fiyatına bir miktar zâım icab etmesine rağmen memleketimizdeki ilâç fiyatının diğer memleketlerinkinden üçte veya dörtte bir derecesinde daha ucuz olduğu bilinir.

Türlü sebepler altında bulunan bu fiyatların daha ucuzlatılmasına imkân yoktur. Fazla fiyatla satış yapmak isteyenler hakkında takibattan geri durulmamaktadır. Bu husus sihhat müfettişleri taraftan her zaman gözden uzak tutulmamaktadır.

Hükümet hekimleri bölgeleri içindeki köyler-

de bulaşıcı ve salgın hastalıklar çıktığında gitmeye ve mücadele ve tedavi çareleri, tedbirleri almağa mecburdurlar. Bunun dışında hususi hastaların tedavisi için sadece yol parası ve zorağ masraflarla köylere gitmeye mecbur tutulmaları asla mümkün değildir.

Esasen Hükümet tabipleri buldukları yerlerdeki kanunî vazifelerini yapmaya güçlüğüle yetişebilmektedirler.

Bakanlığın bütçenin darlığına istinad ettirdiği sebepler komisyonumuzca da onanmış ve imkân ve fırsatlardan faydalanarak gerek özette yazılı yerlerin dileklerinin sağlanmasına, gerekse bu dileklere ihtiyaçları sebebiyle kendi temsil ettikleri yerler için iştirak eden mümessillerin gösterdikleri ilgi ve arzuların göz önünde tutulacağına dair sayın Bakanın sözleri üzerine konuşmaya son verilmiştir. »

BAŞKAN — Sıra, Tarım bakanlığımıdır.

TARIM BAKANİ MUHLİS ERKMEN (Kütahya) — Arkadaşlarım; dilekler arasında Tarım bakanlığının işlerine aid, bazı mühim noktalara temas edilmiştir. Direktiflerinizden istifade etmek için, bu dileklerin ana hatları üzerinde, bazı izahat vermeliğime müsaadenizi rica ederim. Dileklerdeki sıra üzerine maruzatta bulunacağım. Rapor, baytar işlerinden başlıyor. Tohum işleri, silo, buğday, orman olmak üzere, gidiyor.

Memleketimizin genişliğine göre hayvan miktarı çok azdır ve senelerce bakımsızlık yüzünden vasıfları bozulmuş, dejenere olmuştur. Bununla beraber, bu günkü halinde bile hayvancılık ulusal ekonomi varlığımızın başlıcalarından biridir. Bu varlığın korunması, veriminin artırılması, canlandırılması ve heje daha verimli, daha elverişli, daha vasıfları düzgün ve yüksek hayvanlar yetiştirmek imkân ve alanını temin edebilmek için, hayvan hastalıklarıyla savaş tedbirlerin başında gelir. Ondan ötürü, Tarım bakanlığımız, hayvan hastalıkları ile savaşı ön diziye almış ve işlerinin başında saymıştır. Memleketimizde hayvan hastalığı kalmamıştır diye bir iddiada bulunulamaz, daha bir çok bulaşıcı hastalıklarla savaş içindeyiz; hatta, durin ve verem gibi bazı hastalıkların savaşıma bile geçemedik. Bununla beraber Cumhuriyetin başlangıcı ile üçüncü Kurultay ve üçüncü Kurultayla dördüncü Kurultay arasındaki vaziyetin bir tablosunu yapacak olursak, o zaman bir

çok başarıların kazanılmış olduğunu ve bu yolda, bu alanda, büyük adımlar atılmış olduğunu, görürüz. Hepimizin hatırladığımız ve memleketimizin en iç taraflarına kadar yılda milyonlarca zarar yapan, âfet haline gelen sığır vebasından üç yıldanberi eser kalmamıştır (*Alkışlar*).

1922 de 1952 mıhrak bölgesi (Fuaayye) tesbit edilmişken, bu 1930 da (380) e inmiş, 933 te sıfır olmuştur. 1920 de, yılda 25 000 hayvan, vebanın kurbanı olurken, ve vebanın yayılmasını önlemek için ayrıca 9 - 10 bin hayvan öldürülürken bu miktar 1930 da 2 000 ilâ 2 500 e inmiş, 1933 te de yine sıfır olmuştur (*Alkışlar*).

Vebanın yapmış olduğu zarar, yalnız bununla kalmıyordu, hatta bence vebanın zararı daha çok, dolayısıyla oluyordu, sığır vebası yüzünden hayvan ticaretindeki darlık ve sıkımtmm, hayvan beslemekteki zorluk ve çekingenliklerin, ulusal ekonomide yaptığı zararlar vebanın doğrudan doğruya yaptığı zararlardan aşağı değildi. Fazla idi, hemen diyebilirim ki, hayvan dış ticareti, sığır vebasının söndürülmeğe başladığı andan başlar. Bundan beş altı yıl önce, 300 000 baş çıkarılıyorken, bu yıl, 1 000 000 baştan fazla çıkarılmıştır.

Hayvan hastalıkları savaşında ruam da, ilk defa Cumhuriyetin üzerine el koyduğu bir hastalıktır, evvelce ruamla hiç meşgul bile olunmamıştı. Ruam etrafında mübalâğalı rakamlar söyleniyordu. Ecnebi kitabları Türkiyede ruam'ı % 70 - 80 nisbetinde gösteriyordu. Bizim de kanağatimiz, aşağı yukarı böyle idi. Bunun savaşıma geçen yıl başlamış bulunuyoruz. 1934 son baharından itibaren «mallein» tatbikatı, kan muayenesi suretile 120 000 hayvan elden geçirilmiştir. Bu taramalarda İstanbulda %2, Konyada %5 ruamlı bulunmuştur. Atıcılık bakımından, çok önemli olan Uzunyaylada ise, hastalıklı hayvana hemen hiç rastlanmamıştır. Alman bu tedbirlere, muayene ve taramaya devam suretile, az bir zamanda bu hastalığın da kökünden kaldırılacağını ümid ediyorum ve umuyorum ki, beşinci Kurultay toplandığı vakitte Tarım bakanı olarak size izahat vermek şerefini taşıyacak arkadaşımız, bu gün sığır vebası hakkında olduğu gibi, ruam için de, iyi haberler verecek, iltifatlarımızı kazancaktır.

Diğer hastalıklarla da, mücadele aynı surette ve aynı derecede devam ediyor.

ŞEVKET (Gümüştane) — Şarbon?

TARIM BAKANİ MUHLİS ERKMEN (Devamla) — Şarbon için tesbit ettiğimiz rakamlarımız aksinedir. Diğer hastalıklarda, mihrak bölgelerinde, ölen ve musab noktalarında rakamlarımız inme kaydederken şarbon da çıkma ve artma gösteriyor. Rakamlarımız kelimesini bililtizam kullandım. Çünkü hakikatte fazlalığı rakamlarda olduğu gibi sanmıyorum. Bundan dörd yıl önce bildiğimiz şarbon vakaları, hastalık gizlendiğinden, ve biz gerekli olduğu kadar tarayamadığımızdan, olduğundan daha az gözüküyordu.

Bu münasebetle, inkılâbımızın kültürel bir feyiz ve tesirini tebarüz ettirmekle kıvanc duyacağım.

Hepimiz hatırlarız ki, evvelce köylü hastalığı saklardı. Bunun için çok garip tedbirlere baş vurulurdu. Sığır vebası savaşlarında yüklükte saklanmış buzağlar görülmüştü. Halbuki, bu gün köylü bu bapta kanun ve talimatıma riayet ederek ve ihbar etmenin faidesini görerek kendiliğinden hastalığı bize haber vermektedir. Bir çok köylerden, bir çok yerlerden baytar istenmekte, serom ve aşı istenmekte, savaş kurumu aranmaktadır. İtiraf ederim ki, bu çok mühik dilekler karşısında, müşkül mevkie düşen, Tarım bakanlığı oluyor. Halkımızda Cumhuriyetin bu kültürel tesirini savaşta çok ehemmiyetli gördüğüm için tebarüz ettirmiş oldum. Bunu bir kaç rakamla da, gösterebilirim. Şarbon aşısı ile 930 senesinde ancak 11 000 hayvan aşılandığı halde hastalanmış hayvanların bize vaktinde haber verilmiş olması neticesinde 934 yılında 600 000 hayvan aşılanmıştır. Hastalıklarla savaşta kullandığımız serom ve aşıları da memleketimizde yapmaktayız. Bundan 5-6 sene evvelisi yapmış olduğumuz serom ve aşılar, 3 çeşit ve 3 kalem iken, bugün 27 çeşit yapıyoruz. Bunlar içerisinde salgın keçi ciğer ağrısı, kuru veba aşısı, seromlu çiçek aşısı, şarbon vakseni gibi memleketimize aid hususiyetleri olan ve diğer memleketlerde takdir edilen aşılar vardır. Bazı mücadele ve teşhis vasıtalarını Kıbrıs ve Iraktan istediler. Serom ve bakteriyoloji işlerine önümüzdeki yıllarda daha büyük bir önem vereceğiz. Bu suretle serom ve bakteriyoloji müesseselerimiz bazı komşu memleketler için de faydalı olacaktır.

Hayvan hastalıkları savaşında asıl gözettiğimiz, önem verdiğimiz nokta hastalığı girdirme-

mek, sokmamak, yaymamaktır. Arkadaşlarımızdan bu bapta tedbirlerin ne kadar güç olduğunu anlayabilmek için kara hudutlarımızın 2000 kilometreden fazla olduğunu, hudutlarda bulaşık hastalıklara karşı ne kadar uyanık bulunmak icab ettiğini, yalnız dahildeki hayvan harekâtının yılda 3 - 3,5 milyonu geçtiğini, ve nihayet eleman eksikliğini, hatırlamalarını rica ederim.

Erzurum dilekleri arasında sığır vebası hastalığı kalmadığı için 21 günlük karantinanın kaldırılması isteniliyor. Erzurum transiter bir mmtaka olduğu için, bunu tamamen kaldırma- yı muvafık bulmadık.

Çünkü, bu müddeti büsbütün kaldıracak ve hafifletecek olursak, günün birinde kaldırdığımız bu kayıdlerin daha şiddetlisini almaktan korkuyorum. Onun için, ancak bir haftaya indirmek imkânını bulduk. Bu şekilde Erzurum mümessili arkadaşımızın da dileği büyük mikyasta yerine gelmiş oldu.

Dilekler arasında, baytar istemek ve hayvan ihracı kapılarını çoğaltmak dileklerini de, yerinde bulurum. Fakat, ileride arzedeceğim gibi, bunlar eleman meselesidir. Elemanlarımız arttıkça bu ihtiyaçları karşılamayı baş vazife olarak telâkki ediyoruz.

Baytar işinde, hayvan damızlıklarına da, temas edilmiştir. Trakya için aygır istenmiştir. Bir çok vilâyetlerden de isteniyor. Hayvancılığın ulusal ekonomideki önemi üzerinde söz söylemeği fazla bulurum. Hayvan miktarını arttırmak, cinslerini düzeltmek için 3 koldan yürüyoruz : Birincisi; hayvan ırkını düzeltici, yükseltici, damızlıkların temini. İkincisi; elverişli olmayanların ortadan kaldırılması. Üçüncüsü; yayılmak, üretilmek istenilen hayvanların iyi bir surette yetiştirme, üreme şart ve imkânlarını hazırlamak, yetiştiriciyi bu yolda teşvik ve ikaz etmek, hayvancılıkta - Hele at bakımından, evvelce de arzettiğim gibi, diğer memleketlerle kıyas yapılırsa - Ögünülecek bir vaziyette değiliz. Fakat, Cumhuriyet devrinde bu alanda da, büyük ve değerli adımlarla yürünmüş ve yürünmekte olduğu da açıktır. Bundan 12 - 13 yıl evvel, İktisad vekâletinde - bir memur iken hatırlıyorum - o zaman elimizde 15 aygır vardı, verecek yer bulamıyorduk. Hükümetin elindeki aygır miktarı 1930 da 140 a çıkmıştı. Bu gün, bu 270 i buldu. Hususi id-

reler elindeki hayvanları da, buna katacak olursak elde 500 - 600 aygır olduğu halde, vilâyetlerin ihtiyacına yetişilememektedir. Bura ya gelen bir çok arkadaşlar bana kadar gelmişler, vilâyetlerdeki aygırların kâfi gelmediğini söyleyerek, fazlaştırılmasını istemişlerdir.

Bu rakamlar, memlekette atcılığa, iyi at yetiştirmeğe karşı verilmeye başlanan ve git-tike artan önemi, değeri göstermektedir.

Bunu sıfad miktarları da göstermektedir. 930 senesinde yalnız 9 000 sıfad yapılmıştı. Bu gün 22 500 sıfad yapılmıştır. 4 sene gibi kısa bir müddet zarfında 3 misli bir artma vardır demektir. 930 da iki haramız vardı, bu gün beştir. Haralarda, 930 da 10 000 olan ana damızlıklar, 935 te 12 500 e çıkmıştır. Kara sığırlar da, 700 den 1 000 e çıkarılmıştır. Beslenmesi, bakılması, tedariki, büyük bir bütçe meselesi olmasına rağmen, bu alanda epeyce mühim adımlar atılmış demektir. Koyunlardan karagül istikametinde Orman çiftliği büyük bir isabetle yürümektedir. Kurulmakta olan yün-lü dokuma fabrikalarının istediği iyi cins yün yetiştirmek üzerinde Merinos koyunlarının üretilmesinde muayyen bir plân içinde önemle çalışılmaktadır.

Arkadaşlarım, at ve hayvan ıslahına aid meseleleri bitirirken bunun hemmiyetine derin bir vukufu nüfuz ederek bir Yarış ve ıslah en-cümeni teşkil etmek suretile işi eline almış olan Başbakan ve şefim İsmet İnönü yalnız Tarım Bakanı olarak değil, zooteknisyen sıfatıyla meslekime namma da şükran ve minnetle anmayı borç bilirim. (Alkışlar).

Dileklerin ikinci kısmı da ziraat işleridir. Tohum işleri üzerindeki dilekleri de şükranla karşılarım. Çünkü, bunlar yürümüş olduğumuz yollarda, bizi teşvik eder mahiyettedir. Arkadaşlar; Yurdumuzun iklim ve toprağı çok çeşitlidir. Yetiştiremeyeceği pek az nebat vardır. Böyle olduğu halde, senelerce ihmal yüzünden tohumlarımız bozulmuş, çeşitleri karışmış, ve hatta bazı tohumlarımızın asılları memleketimizden çıkmışken kendi yurdunda kabyolmuştur. Onun içindir ki, Tarım bakanlığı tohumları düzeltmek, verimlendirmek, çeşitlendirmek, kymetlendirmek, yolundaki işleri çok dikkatle takib etmektedir. Bu alanda yapılan teknik işlerin ana hatlarını şöyle çerçeveleyebilirim:

1 - Mevcud tohumların en iyisini ayırd et-

mek (Mekaniki temizleme),

2 - Daha elverişli, daha verimli tohumluklar bulmak (Asıl ıslah),

3 - Bir muhit için, en elverişli olarak bulunmuş olan tohumun da, en verimli ve kârlı bir suretle ekim usullerini araştırmak ve kararlaş-tırmak,

4 - Araştırılarak bulunmuş olan bu tohumları, ve usulleri, bütün memlekete yayma,

5 - Memlekette olmayan yeni nebatlardan elverişli olanlarını deneme ve yayma (Ziraati çeşitlendirmek).

Mihanikî olan kısım için, 932 de muhtelif vilâyetlere selektörler dağıtılmış ve tesiri az zamanda görülmüştür. İlk sene, ancak 600 000 kilo tohum temizlendiği halde, son yılda 4 milyon kilo tohum temizlenmiştir. Köylü, kendisi selektörün başına gelmekte ve tohumluğunu temizleyinceye kadar beklemektedir. Bu selektörlerden, ne kadar fayda görüldüğünü borsalardan öğreniyoruz. Bunlardan gelen malûmata göre, selektör makinalarına geçen tohumluklardan alınan ürünlerin hektolitre verim ve tecanüs itibarile diğerlerinden çok farklı olduğu takdirle bildirilmektedir. Böyle silolarda ve selektör makinalarından geçirmek suretile alınan temiz tohumların faidesi açıktır. Fakat, Tarım Bakanlığımız bununla kalmamakta ve asıl önemi daha verimli ve her mmtakanın ziraî ve ekonomik şartlarına en uygun tohumluklar bulmak işine vermektedir. Bu vadide çalışan müesseselerimiz yedidir. Bunlardan, beşi zaten evvelce vardır. Nazillideki pamuk istasyonu ile Antalyadaki sıcak iklimler istasyonu yeni açılmıştır. Bunların elde ettiği tohumlar dağıtılmıştır. ıslah istasyonlarımızdan dağıtılmış buğday tohumu miktarı 300 000, arpa 70 000, yulaf 20 000 kilodur. Mısır 30 000, aspir 10 000, diğer çeşit tohumlar da 20 000 kilo arasındadır. ıslah istasyonlarında, tohumlar muhtelif mmtakalarda tecrübe edilmektedir. Burada, mutlaka muvafık bir netice alındıktan sonra üretme çiftliklerine gönderilmekte ve fazla miktarda alınan tohumlar halka dağıtılmaktadır.

Asıl bunun en mühim, en teknik, ve en zor olan kısmı, muhite elverişli tohumu bulub çıkarabilmektir. Bu uzun yıllar, çalışma neticesinde olabiliyor. ıslah istasyonlarımızın tesbit etmiş oldukları tohumlukları muhitte pek büyük bir alâka uyandırmıştır. Şunu söyleyebilirim ki,

bu ıslah istasyonlarının tesbit ettiği tohumların ekilmesinden sonra elde edilen ürün aynı şerait dahilinde yetiştirilen yerli tohumlara nazaran çok fazladır. Meselâ; Ankara istasyonunun çıkarmış olduğu bir tohumluk buğday, yerli buğdaya göre, miktar itibarile % 15, kıymet itibarile % 22, fazla verimlidir. Aynı şerait altında, ekim ve bakım usulü aynı kalmak ve yalnız tohumu değiştirmek suretile bir tarladan % 50 nisbetinde fazla mahsul alınmasının ulusal ekonomiye tesirini anlamak basit bir hesap işidir. Arkadaşlar, dileklerinde temas etmişlerdir, bir çok yerlerden, böyle ıslah edilmiş tohum istenmektedir; bazı yerler de ıslah istasyonlarının açılmasını dilemektedir. Kendilerine, ileride mahcub olmamak için, şimdiden bir söz veremeyeceğim, fakat bunlar, esasen bizim de gayelerimizdendir ve beş senelik plânımız içindedir. Ancak, ıslah istasyonları yapmak zannıldığı kadar, basit bir iş değildir. Eleman meselesi, para meselesi, ve nihayet çıkaracağı tohumların muhite uyub uymaması meselesinin, üçe tetkiki ise bir zaman meselesidir. Her hangi bir yerde iyi bir netice veren bir buğdayın başka yerde de aynı neticevi vermesi beklenemez. Bunun için, tamamen bilgiye istinad eden uzun araştırmalara ihtiyaç vardır.

Arkadaşlar, buğday alım kanunu işlerle, silo işlerine temas ediyorlar. Buğday kanunundaki dilekler şu suretle hulâsa edilebilir:

Bir kısmı buğday alım kanununun tatbikinde bazı şikâyetleri ihtiva ediyor bir kısmı da, fiatın bir az daha yükseltilmesi isteğinde bulunuyor. Buğday, gerek miktar ve gerek kıymetce toprak ürünlerimizin başında gelir. Hiç bir mahsul buna yetişmez. Hattâ, bazı mntakalarda diyebilirim ki, buğday tek geçim vasıtasıdır. 1929 haziranından itibaren buğday fiatı büyük bir süratle düşmeğe başlamıştı. O zaman kilosu 12 kuruş olan buğday 2,25 kuruşa kadar düşmüştü. Bu süratli fiat inışı diğer ürünlerin fiatlerini de düşürebilirdi ve en büyük dayanağımız olan buğdayın akibetini tehlikeye koyabilirdi. Bunu ilk defa gören Partimiz buğday meselesi üzerine elini koydu ve buğday kanununu çıkardı. Buğday kanunu üç senedenberi tatbik olunmaktadır. Diyebilirim ki, 1929 danberi düşüş tamamen önlenmiş, hem müstehlik ve hem de müstahsilin zararına olan mevsim fiyat değişiklikleri ortadan kaldırılmış ve buğday

fiatleri ortalama 4 kuruş etrafında tutulmuştur. Memlekette buğday mahsulü, ihtiyaç nisbetinden az dahi olsa, köylü borcunu ödemek, vergisini vermek ve gelen sene için, düzenini kurmak için, harman sonu buğdayını her ne bahasma olursa olsun, elinden çıkarmak mecburiyetindedir. Bu suretle, köylü harman sonu dört beş ay içinde elindeki malını piyasaya arzettiği için buğday fiatı düşüyordu. 1931 - 1932 senesinin ağustos - kânun aylarında beş aylık vesatisinin 3,7 yi geçmediği ve bazı günler 1,66 ya düştüğü halde buğdayı müstahsilin elinden çıkıp ta mütevasıtların elile müstehliklere intikal ettiği 1 kânun temmuz aylarının vasatı 5 kuruşa yaklaşmış ve hatta 7 kuruşa çıktığı günler de olmuştur.

Kanunun tatbikına başladıktan sonra, buğday fiatı bütün yıl alım fiatının üstünde ve altında pek az dalgalarla hemen bir kararda kalmıştır. 1933 - 1934 senesi mahsulü bereketli olduğundan bizi daha fazla müşkülâta sürükledi. Alım yerleri (11) ken (22) ye çıkarıldı. Bu da yetmedi. Halkın uzak yerlere gitmek mecburiyeti, tehacüm vaziveti daha başka fiatların tesekkülü gibi bazı mahzurlar bas gösterdi. Bunun için, bu sene alım yerlerini (50) ye çıkardık. Bu da, yetişmiyor. Amma arkadaşlar, takdir buyurunuz ki, buğday alımı gibi muazzam bir işe, eleman ve sermaye noktasından birdenbire başlanamazdı. Başlamış olduğumuz bu iste dahi, bazı noktalarda aksaklıklar, yetişememezlikler, giderilme çaresi, bulunabilecek yolsuzluklar, olabilir. İşin azameti için bir kelime sövleyeceğim: Bu iki buçuk senede (300) milyon kilo buğday almıştır. Bu buğdayın parca parca alındığını, camilerde gayet basit yerlerde muhafaza mecburiyetinde kaldığını düşünürseniz, işin azametini kestirebilirsiniz. Bu bakımdan görülen ve derhal önlenen bazı küçük yolsuzluklara, aksaklıklara rağmen Ziraat bankasının bu yolda göstermiş olduğu faaliyetini ve alakasını burada huzurunuzda tesekkürle anmayı bir borç, bir insaf borcu bilirim (Arkadaşlar). Buğday kanununun faydası bu sureti yalnız bir fiat istikrarile kalmamaktadır. Memleketin muhtelif senelerdeki buğday istihsalâtını düşünürsek görürüz ki, bir seneden diğer bir seneve nazaran buğday miktarı çok değişiklik gösterir.

1925 - 1926 senelerinde (35) milyon dönüm ekildi, (24) milyon kental alındı. Halbuki, 1927

senesinde (22) milyon dönüm ekildi, ancak, (13) milyon kental alındı. 927 - 928 de (31) milyon dönüm ekildi, (16) milyon kental alındı. Demek oluyor ki, buğday mahsulümüzde, böyle, (13) milyonla 30 - 35 milyon kental arasında oynayan, bir değişiklik göstermektedir.

Onun içindir ki, beş altı sene gibi gayet kısa bir zaman içerisinde bazı darlık senelerinde hariceten mühim miktarda buğday getirmek mecburiyetinde kalmış, bolluk senelerinde de fiat düşünlüğünün sıkıntısına uğramıştır.

1924, 1925, 1929 yıllarında aşağı yukarı 100 000 000 kilo buğday getirildiği halde, bu sene yalnız Ziraat bankasının eline 100 000 000 na yakın buğday memleket dışına çıkarılmıştır (*Alkışlar*). Bu itibarla buğday mevzuunda, iki mühim mesele vardır. Birisi; biraz önce anlattığım her hangi bir sebeple kit olan yılların ihtiyacını karşılamak ve önlemek için tedbirli bulunmak (Stok meselesi). İkincisi de; ihtiyaçtan ve stok nisbetinden arta kalanın ihraç imkânlarını hazırlamak ve araştırmak.

Gerek stok ve gerek ihraç imkânlarını teminde, buğday kanununun iyi tesirleri, faydası vardır. Bu, görülmüştür ve görülecektir. Hiç temenni etmem, ve edilmez amma, araya bir kurak ve dar bir yıl girmiş olsaydı, buğday alm kanununun tesiri neticesi daha bariz olurdu. Bu yıl buğday çıkarmakta şansımız oldu. Fakat, dünya buhranı yüzünden dış ticaretlerinin çok garip cilveler göstermekte olmasına karşı ilerisi için bir şey kestirmek zor olmakla beraber buğday ihracatının normal olarak yükseleceğini sanırım. Şu noktadan :

1 - Buğdaylarımız, vasfı itibarıyla yüksektir. Daha yükseği yetiştirilebilir. Hele, sertlerimiz aranmaktadır.

2 - bir çok ithal memleketlerine nisbeten de, yakındır. Kısa zamanda, sipariş alıp verebiliriz.

2 - Bir çok ithal memleketlerine nisbeten de, vermeğe müsaidir. Bütün bu müsaid vaziyetler karşısında, bir çok ithal memleketlerinde yer tutamamışlığımızın sebebi, standart tipimiz olamamış olmasındandır.

Buğday kanunu ve yaptırılmakta olan silolar bize bu imkânı da verecektir. O itibarla, gelecek senelerin şaşılacak derecede cilveler gösteren alış verişi ahengi karşısında vaziyetin ne olacağını kestirememekle beraber, bu

dediğim sebeplerden bu yolda sistematik çalışılırsa neticeden nikbinim.

Silolara hem buğdayların iyi bir surette muhafaza edilebilmesi, bozulmadan uzun müddet saklanabilmesi, hastalıklarının giderilmesi, daha ucuz doldurulub boşaltılabilmesi, tohumluk ayırılabilmesi, tipler yapılabilmesi imkânlarını verdiği için, çok ehemmiyet atfediyoruz. Şimdiye kadar, dörd yerde dörd biner tonluk silo, altı yerde de, biner tonluk altı ambar yaptırıldı ve on bin tonluk Derince ambarını silo haline getirdik. Önümüzdeki senelerde eğer müsaid şerait bulursak 40 - 50 bin tonluk ve hatta daha fazla silo yaptırmak istiyoruz. Bu gün, bir çok firmalarla münasebetteyiz. Dörd beş firma, buğday almı mukabilinde, silo yapmak talebinde bulundular. Teklifleri komisyonca tetkik edildiği için, bize ne dereceye kadar elverişli olduğunu bilemediğimden bir şey söyleyemeyeceğim. Gelecek sene, buğday kanunu daha esaslı ve geniş bir surette tatbik edebilmek için, bu silolara ihtiyacımız vardır. Siloların bu saydığım faydaları yanında Parti programının 7 nci maddesinin (C) fıkrasındaki mahsûl karşılığı kredi temininin tahakkukunda da varant muamelesi suretile büyük faydasını bilhassa tebarüz ettirmek isterim.

Buğday kanunu hakkımda izahatı bitirenken bir noktaya da temas etmek isterim. Memleketimiz, iklim noktasından o kadar değişiklikler yapmaktadır ki, en bereketli senelerde bile, yer yer kuraklık ve sair âfetler yüzünden, yiyecek ve tohum sıkıntısı görülmektedir. Bu gibi yerler için, ve gelen muhacirler için Ziraat bankasının elindeki buğdaylar çok işimize yaraymış bulunmaktadır. Nitekim, geçen sene Konyaya, Karsa muhtaç çiftçilere ve Trakya'da göçmenlere, ve yerli muhtaçlara altı milyon kilodan fazla buğday dağıtılmış ve yeni gelecek göçmenlere de 13 milyon kilo buğday tahsis edilmiştir. Buğday ve silolar hakkındaki maruzatım bundan ibarettir.

Bir çok çubuk ve fidan karşısında kalıyoruz. Arkadaşlara Dilek encümeninde de rakamlar gösterdim. Hakikaten fidan ihtiyacı fevkalâde fazladır. Seneden seneye bu miktar artmaktadır. Meselâ, 930 senesinde 500 bin fidan ve çubuk tevzi edilmişken, 1934 te 1,5 milyon dağıtılmış, buna rağmen yetişilememiştir.

Zararlı hayvan ve nebatlarla mücadele epeyce ilerlemiştir. Sığır vebasında, bakaride söylediğim gibi, genel savaşta ordunun yardımına dayanacak kadar bizi savaş açmağa icbar eden çekirgeden hiç bir eser kalmamış denebilir (*Alkışlar*). Diğer mücadelelere de bu suretle devam edilmektedir.

Arkadaşlarımı daha fazla üzmemek için bütün bu işleri bırakarak sorguları bekleyerek orman kısmına geçeceğim:

Orman dilekleri üç gruba ayrılabilir:

Birincisi: Orman kanununun tez elden çıkarılması, ormanların korunma tedbirlerinin kuvvetleştirilmesi, iyi ve usulü dairesinde işletilmesi, İkincisi: İntifa kanunu hükümlerine riayet etmek, muvakkat işletme plânlarile katiyata izin vermek, ve orman satmak.

Üçüncüsü de: Ruhsatnamelerde ve bazı hususlarda kolaylıklar göstermek.

Bunlardan birinci Grup dilekleri, şükran ve tehalikle karşılarım. Orman kanunu, bir an önce çıkarmak Tarım bakanlığımızın arkasından koşturmakta olduğu bir iştir. Tanınmış mütehassısların yardımı ile yeni baştan hazırlanmış olan bu kanun projesinin ekonomik, adli ve malî noktalarından aid olduğu bakanlıklarca tetkiki bitirilmek üzere. Bu bitince, Yüce Kamutaya sunulacaktır. Kanunda, bütün korunma tedbirleri, ve ormanların rasyonel işletilmesi tedbirleri, büyük bir önemle göz önünde tutulmuştur.

İntifa kanunu, muvakkat işletme plânlarile katiyata izin vermek ve orman satmak dileklerine gelince; burada vaziyet değişmekte ve görüş ve düşüncelerimiz ayrılmaktadır.

Arkadaşlar; orman meselesi, başlı başına, büyük bir davamızdır. Bu davanın içine girerek, teferruata girişerek, sizleri saatlerce işgal etmek istemem. Onun için, ben, bunun ancak ana hatları, hatta bu ana hatların ana noktaları üzerinde, duracağım. İstatistiklerimiz, ormanlarımızı 8,5 milyon hektar olarak gösterir; bunu, 2 - 2,5 milyonunu fundalık, sazlık ve çalılık olarak ayırır. Bence, bu geniş bir tahmindir. Fakat, doğru saysak, ve fundalık, sazlıkları da ormanlar arasına katsak, bile bu miktar yurdumuz genişliğinin ancak % 11 ni tutar. Halbuki, normal olarak bir memleket ormanlarının onun genişliğinin en aşağı % 33 ünü bulması icab eder. Demek ki, memleketimiz çok kimselerce sanıldığı ve bilindiği gibi, ormanca zengin değil, di-

ğer bir çok memleketlere nisbetle fakirdir. Böyle olduğu halde, ormanlarımız, günden güne, azalmaktadır. Bu azalmanın sebeplerine, girişecek değilim. Bunlar, çok çeşitlidir. Hepsini anlatmak uzun sürer. Ben, burada yalnız veziyeti tebarüz ettirmekle iktifa ediyorum. Memleketin ormanları üzerinde araştırma yapan mütehassısların hepsi, bu harabiyi, bu azalmayı, raporlarında kaydetmişler, ve bundaki sürate hayretle işaret etmektedirler.

Bir mütehassıs bana; « Bundan, on beş yirmi sene evvel, gelib ormanları gezmiş olan mütehassısların tavsif etmiş oldukları, bazı ormanları, ben aradım bulamadım. Korkarım ki, benden sonra gelecek bir mütehassıs da, benim bu gün güzel bir orman diye tavsif ettiğim, şura burada bir takım ormanları, bu gidişle arayacak ve bulamayacağım » demiştir. Bursa tarafındaki Ahi dağımın, çok yakın bir zaman evvel, çok güzel, nümunelik meşe ormanları ile kaplı olduğunu yazan raporlar, bu gün elimizde, ve bunu bilen gören bir çok yurddaşlarımız aramızda, yaşamaktadır. Halbuki, bu gün, o dağlarda orman denilecek, kereste çıkarılabilecek, hiç bir parçaya rastlanmamaktadır. Bunları anlamak ve bilmek için, mütehassısların yazdıklarına ve dediklerine de zaten ne hacet... Ormanların şehirlerden nasıl uzaklaşmakta olduğu, bu gün gözle görülmekte ve bunun sonuçları her bakımdan hissedilmektedir. İhtiyar denilemeyecek çağda bir çok yurddaşlardan ve hatta burada şimdi aramızda bulunur arkadaşlardan « Çocukluğumda oduncular sabah gidib öğleye dönebilirken, şimdi ertesi günü akşama zor dönebiliyorlar » telehhüfünü, orman davası etrafındaki konuşmalarında acı ile işitmişimdir. Onların ziraat, ekonomi, iklim, sıhhat bakımlarından hayati önemini burada anlatmağı fazla görüyorum. Yalnız, son zamanlarda gazetelerde çıkan dikkate değer bazı yazıları hatırlatacağım:

Ecnebi gazetelerden naklen bizim gazetelerden bazılarında çıkan bir makaleyi belki okumuşunuzdur. Bunda, Çinde bazı mmtakaların git gide çoraklaşmasından, ekmeklerini artık topraklarından çıkaramayan çiftçilerin yüz binlerce kütle halinde başka mmtakalara sığındıkları, kaçtıkları anlatılıyor ve bu çoraklaşmanın sebepleri, oralarda ormanların tahrib edil-

miş olmasında toplanıyor. Almanya, bizden ormanca çok daha zengin iken, ormanların işletilmesini, muhafazasını, yoluna, düzenine koymuşken, yine orman noksanlığından, orada da şikâyet ediliyor, ve yeniden geniş mmtakalarda orman yapılmak işine, girişiloyr. Amerika, bir çok mmtakaları kuraklıktan kurtarmak, oradaki ziraati korumak için yüzlerce kilometre uzunluğunda orman yapmaktan başka çare bulamıyor.

Ormanları korumayan milletlerin nihayet buldukları medenî seviyeden aşağı yuvarlandıkları hakkındaki iddialar bir çok tarihî vakalara dayanan hakikatlardandır.

Başımızı ağrıtmamak için, çok kısaca anlattığım, bu vaziyet karşısında, mümkün olduğu kadar ağaç kesilmesine meydan vermemek, bana yalnız makamım verdiği değil, yurduma ve ulusuma karşı bağlılığımın; vicdanımın da yüklediği bir vazifedir. Memleketin ormanlarını iyice tetkik etmiş olan tanınmış bir mütehassıs:

(Ormanlarımızı plânçolaştırmadan katiyata müsaade etmemelisiniz. Daha sizin ne kadar ormanınız var, odun ve kereste ihtiyacınız nedir, hangi ormanları işleteceksiniz ve bunları ne suretle işletmekliğiniz lâzımdır. Ormanlarımızın tahammülü nedir? Bunları bilmiyorsanız, amanejman plânları değil, elinizde bir haritanız yoktur. Muhafaza teşkilâtımız zayıftır. Rasyonel bir plânla işletme imkânı buluncaya ve hazırlayıcaya kadar dışardan kereste getirmek mecburiyetinde kalsanız bile buna katlanmalıyız. Yoksa plânsız, usulsüz, fensiz katiyatla günün birinde, hatta pek yakın bir zamanda şimdi geçici bir zaman için katlanmaktan kaçındığımız bu vaziyete ebedî olarak ve büyük bir husranla katlanmağa mecbur ve mahkûm olursunuz) demiştir.

Aynı mütehassıs, plân'a ve usulü dairesinde işletilen ve korunulan bu ormanlarımızın ulusal ekonomide çok verimli olacağını ilâve ediyor. Buna karşı benim aldığım tedbir gelişi güzel katiyatın mümkün merteye önüne geçmek, kanun ve talimatnamelere bir şekil uydurmak değil, onların ruhu, maksadına riayet etmekten ibarettir. Sizlerin ve milletin huzurunda açıkça itiraf ederim ki, kendimi, bazı yerlerden şikâyet edildiği gibi, katiyatı darlaştırdığımdan, sıklaştırdığımdan değil, bunu tam yapamamış olmakla asıl suçlu ve kabahatli bulurum. Ma-

den ocaklarımız durmasını diye sütunlara müsaade edilmektedir. İhracat mallarımız çürümesin diye sandıklıklara, kutuluklara izin verilmektedir. Traversler ve telgraf direkleri için katiyata izin verilmektedir. Yakın odunu ve kömürü için, geniş davranılmaktadır. Şurada burada başlanmış mekteb, köprü, şu ve bu noktalarda, göçmen evleri yapmak için de, kolaylıklar gösterilmektedir.

Dilek encümeninde çalışan arkadaşlarıma, minnet ve şükranlarımı bildirmek benim için bir borçtur. Anlattıklarımı büyük bir önemle dinlediler, hak verdiler ve beni yürüdüğüm yolda teşvik ettiler, takviye ettiler. Aynı teşvik ve kuvveti siz arkadaşlarımdan da alacağımıdan eminim (*Alkışlar*).

Arkadaşlarımı çok yordum. Eleman ihtiyaçlarımdan çok bahis geçtiği için, bir iki kelime daha söyleyerek, diyevimi bitireceğim. Bunun için mekteblere, kurslara gezici aşı ve bakım kurumlarına büyük önem vermekteyiz ve vereceğiz. Bunların tafsilâtına geçmeyeceğim. Yalnız gerek eleman yetiştirmek, ve gerek memlekette tarım bilgisini kurmak, yapmak ve yaymak için, Yüksek ziraat enstitüsünü hatırlatacağım. Cumhuriyetin onuncu yıl dönümünü kutuladığımız 29 teşrin 1933 te açılan bu ilim müessesesini dün bir çok arkadaşlarım şeref lendirdiler. Her tarafını gezdiler. Buna, burada arkadaşlarımm zahmet ve iltifatlarına teşekkür etmekten başka bir söyleyecek kalmıyor. Yalnız dünya ilim âleminin görüş ve düşüncülerini bildiğim için, ilâve etmekten geçmeyeceğim. Yüksek ziraat enstitüsü ile, bu büyük eserile Partimiz hakikaten kıvanabilir, övünebilir (*Alkışlar*).

BAŞKAN — Arkadaşlar, Dilek encümeninin raporunun Tarım Bakanlığı hakkındaki kısmı önünüzdedir. Bay Bakan da şimdi bir çok suallere cevap vererek izahatta bulundu. Bunun üzerine, söz alacak arkadaşlar var mı? Müzakerenin kifayetini reye koyuyorum. Kâfi görenler... Görmeyenler... Müzakere kâfi görülmüştür.

TARİM BAKANLIĞI İLE İLGİLİ DİLEKLE

Komisyonumuz Tarım Bakanlığı ile ilgili işleri konuştu. Bu konuşmalarda Bakan Muhlis Erkmen bulundu.

Dilekler şu dokuz maddede toplanmakta idi:

- 1 — Bayındırlık işleri,
- 2 — Tohum işleri,
- 3 — Silo işleri,
- 4 — Buğday alım kanunu işleri,
- 5 — Fidan kanunu işleri,
- 6 — Zararlı hayvan ve hastalıklarla çarpışma işleri,
- 7 — Orman işleri,
- 8 — Ziraat odaları işleri,
- 9 — Türlü dilekler.

I — Baytarlık işleri:

1 - Baytarlık işlerini memleketin ihtiyacını karşılayacak kertede genişletmek için müsbet yollarda çalışmakta ve Baytar Fakültesinin talebe sayısı artırılmakta olduğu anlaşılmıştır.

Baytar isteyen Köyceğiz, Küllük, Alanyaya ilk fırsatta baytar gönderileceği gibi baytarsız yerler bu kadarla kalmamaktadır. Göndermek imkânı oldukça başka yerlere de gönderilecektir. Bundan başka Akdeniz kıyılarımda dışarıya hayvan çıkarılmasına kapılık eden yerlere de birer baytar gönderilmesine ve lâburatuar kurulmasına çalışılmaktadır. Şimdiki eksiklerin ötürüleri bunların bir baytar ve eleman yetiştirme işi oluşundandır. Fakat, her fırsatta ve imkânda en gerekli yerlerden başlanarak sıra ile bu iş başarılabacaktır.

2 - Erzurum sığır vebası karantinesinin kaldırılması dileği genel bir yönde konuşuldu.

Yirmi bir gün olan karantine müddeti, şimdilik yedi güne indirilmiştir ve bu müddeti, memlekette sığır hastalığından korunmak ve ihtiyatlı davranmak bakımından Komisyonumuz uygun görmüştür.

Vaktile memlekete uzun yıllarca bir âfet gibi çöken sığır vebası bu gün, Cumhuriyet Hükümetinin zorlu ve sürekli çalışması yüzünden kalmamıştır. İki yıldanberi, memleketin hiç bir yerinde, bir tek vakanın görülmediği sözü komisyonumuzca kıvançla karşılanmıştır.

Tarım bakanlığı tahaffuzhaneler açmak ve muayene yerleri yapmak ve vâkî tedbirler almak yolu ile, karantine meselelerini daha çok hafifletme alanında yürümektedir.

3 - Manisa, aşı ve serom fiatlarının azaltılması istemiştir. Tarım bakanlığının bu iş üzerinde genel bakımdan araştırmalar yapmakta ol-

duğu anlaşılmıştır.

4 - Edirnenin istediği damızlık işi, tatbik alanındadır. İnanlıdaki depo mevcudunun bu yıl, 50 ye çıkarılması ve bunun yakın bir ileride yüze vardırılması, Bakanlıkca kararlaştırılmıştır. Bu iş için Macaristana gönderilen işyarlar şu son günlerde otuza yakın damızlık aygır satmışlardır. Elliye çıkarılmağa mahallinde çalışılmaktadır. Bu damızlık işi komisyonumuzca uygun görülmüştür.

5 - Hayvan çıkarılmasına izin verilmesi Bergama, Datça, Karınanm dilekleri arasındadır. Komisyonumuz bunu 1 nci madde içinde görmüş ve baytar, lâboratuvar ve gerek olan başka eleman yetiştirip temin etmek yolundaki Bakanlık çalışmasını onaylamıştır.

Baytar isteyen yerler, en çok çıkarma kapısı olan Muğla, çevresidir. Bu yerlerin istedikleri her fırsatta ilk önce yapılacaktır.

II — Tohum işleri:

1 - Çatalca ile Malatyada birer tohum ıslah istasyonu açılması dilekleri görüşüldü. Bakan Muhlis Erkmen'in tohum ıslahı işleri ve istasyonları üzerinde şimdiye kadar yapılanlar ve alınan sonuçlar üzerinde rakamlara ve maddelereye dayanan sözleri komisyonumuzca uygun görülmüştür. Bakanlığın bu iş için bir programı olduğu, onun üzerinde yürüdüğü, ve bunun başarılması paraya, ve bilhassa zamana dayandığı anlaşılmıştır.

Yeşilköy ıslah istasyonunun Trakyanın tohum ihtiyacile yakından çalıştığı ve bu arada Çatalca ile Silivri çevrelerinin de faydalanacağı görülmüştür.

2 - Tohumların ıslahını dileyen Daday ile Erzurumun bu yoldaki dilekleri de tabiatile yukarıdaki izah çevresine girmektedir.

3 - Tohum verilmesini isteyen Ankara, Te-kirdağ, Kastamonu, Himmetdede, Ordunun bu dilekleri - tohumluğu veren - Ziraat bankasına, Bakanlıkca bildirilib aralanacaktır.

4 - Manisanın ıslah edilmiş pamuk tohumu isteyen dileğinin yerine getirilmesi, için dağıtma yeri olan Nazilliden verilmesi yazılacaktır.

5 - Tohumların vaktinde verilmesini isteyen Çumra ve Muğlanın dilekleri konuşulmuş ve Bakanlıkca Ziraat bankasına bildirilib aralanacağı sözü onaylanmıştır.

Pamuk tohumlarına gelince:

Bu başlı başına, ve programı yapılmış, bir ulusal endüstri meselesidir. Pamuklu fabrikaları açılıp işlemeğe başlayınca ıslah edilmiş tohumun vereceği pamuğu, yeter bulabilmeleri için bu işe çalışmakta olduğu bildirilmiştir.

III — Silolar:

1 - Silo yapılmasını isteyen Bandırma, Kastamonu, Çankırı, Malatya, ve Erzurumun dilekleri konuşuldu. Tarım Bakanı anlattı. Siloların buğdaylarımız ve ihracatımız üzerinde pek büyük faydası olduğu, buğdaylarımızı standartlaştırdığı memnuniyetle görülmüştür. Silo işlerinde önemle göz önünde tutulduğu anlaşılmış ve yeni silolar yapılması için şirketlerden bir takım teklifler alındığı ve bu tekliflerin tetkik edilmekte olduğu anlaşılmıştır.

IV — Buğday alım kanunu tatbikatına ilgili dilekler:

1 - Köylüye aid buğdayların Hükümet kurullarınca tasdiki ile Ziraat bankasınca hemen alınmasını isteyen Ankaranın dileği konuşuldu. Bakan Muhlis Erkmən bu, buğday alım kanununun üç yıllık tatbikatı ve sonuçları üzerinde genel bir bakışla izahat verdi. Bu kanunun buğday fiyatlarının 1929 dan sonra baş döndürücü bir suretle düşüşünü önlemek ve gerek müstahsil, gerek müstehlik için zararlı olan mevsim fiyat değişikliklerini düzelterek bir istikrar yaptığı hakkında rakamlara dayanan bildirimleri komisyonumuzca onaylandı. Bunun önümüzdeki yıllarda daha geniş bir ölçüde yapılması istendi.

Bunlardan başka bu kanunun tatbikatında ne gibi zorluklar, aksaklıklar, engeller ve eksikler görülmüşse gelecek mevsim için sırası ile onarıldığı ve bu yıl için de böyle yapılacağı anlatılmış ve uygun görülmüştür.

2 - Mevcutlardan başka buğday alım yerleri açılması işinin daima göz önünde tutulduğu ve alım yerlerinin arttırılacağı, fakat hepsini birden yapmanın kabil olamayacağı için en önemlilerinden başlanacağı, köylerin belli günlerde buğdayı almacağı, ve bu işler için Bakanlığın Ziraat bankası yanında önemle çalışacağı anlaşılmıştır.

3 - Hükümet tarafından alınan buğdayların yüksek fiyatlarla alınmasını isteyen Eskişehir-

le Samsun dilekleri konuşuldu. Bu iş her mevsimde Bakanlar Heyetince tetkik olduğundan ve mahsulün genel buğday fiyat durumuna göre tesbit edildiğinden şimdiden bir şey söylemeyeceğine dair olan sözler onanmıştır.

V - Fidan:

Yetiştirilen fidanlar dağıtılmaktadır.

VI - Zararlı hayvanlar ve hastalıklar:

Zararlı hayvanlar ve hastalıklar olan yerlerde uğraşma yapılmaktadır.

VII - Orman işleri:

1 - Bu dilekler; Orman kanununun bir an önce çıkarılması ormanların korunması; fennî bir surette işletilmesi tedbirlerinin alınması; intifa kanunu hükümlerinin tatbik ve muvakkat işletme plânile orman satışına izin verilmesi; köprü kerestesi; demirciler için çam kömürü temini; ruhsatnamelerde ve bazı hususlarda kolaylıklar gösterilmesi suretinde toplanabilir.

Bu konu üzerinde Tarım bakanı Erkmən önce ormanlarımız hakkında izahat verdikten ve mevcut ormanlarımızın yurdun genişliğine nisbetle sanıldığı gibi zengin olmayıp az olduğunu, memleketimizin bu bakımdan fakir sayılabileceğini, ormanların iklim, ziraat, sıhhat, ulusal ekonomi bakımlarından faydasını, önemini ve geçmiş acı durumlarını anlattı.

Orman ve ormancılık üzerinde Osmanlı devrindeki telâkki ve zihniyetlerin, Cumhuriyetin buna verdiği önem ve gösterdiği ilginin tarihçesini yaptı.

Sonra orman kanununun bir an önce çıkarılması dileklerine iştirak ederek bu yolda çalışıldığını; tanınmış mütehassısların yardımlarıyla yeniden hazırlanmış olan lâyihanın adliye; ekonomi ve maliye noktalarından bu Bakanlıklarca yapılmakta olan tetkiklerin bitmek üzere olduğunu; bu toplantı devresinde Yüce Kamutaya usnulan bu lâyihanın ormanların korunması ve fennî surette işletilmesi tedbirlerini içine aldığı anlattı.

Bakan Erkmən, köprü, travers ihracat malları sandıkları gibi memleket menfaatine aid işler, köylüler için yakma odunu, ve mahallî ihtiyaçlar için kerestenin o civardaki ormanların müsaadesi nisbetinde temin olduğunu, ormanların korunması ile uygun olan her işte kolay-

lıklar gösterildiğini ilâve ederek intifa kanununun hükümlerini tatbikte, katiyata izin vermekte, orman satışlarında memleketin yüksek menfaatlerini telifteki hassasiyetini, ve kanun nizamnamelerin ruh ve maksadına riayeti uzun uzadıya tebarüz ettirmiştir.

Komisyonomuz Tarım bakanının verdiği bu izahatı Cumhuriyet Hükümetinin ormanlarımız üzerinde gösterdiği hassasiyet ve ilgiyi çok önemle dinleyip konuşmuş ve özel bir takdirle karşılamış ve orman kanununun bir an önce çıkarılması, orman koruma tedbirlerinin kuvvetlendirilmesi ulusal dileğinde ittifak ederek, işi kıvanç ve önemle Kurultaya sunmuştur.

2 - Bundan sonra komisyonomuz Yozgat, Çorum, Kastamonu, Manisa, Maraş, Kırklareli, Muğla, Ordu, Kütahya, Çarşamba, Erzurum dileklerini hep yukarıdaki izah ve kanun projesi çerçevesi içinde görerek orman kanununun bir an önce çıkarılması dileğini onamıştır.

VIII — Tarım odaları:

1 - İzmir Karşıyaka, Manisa ve Tekirdağ dilekleri arasındaki ziraat odaları kanununun çıkarılması, odalara Ziraat bankasınca para yardımı edilmesi ve odaların teşkilâtlandırılması işinin bakanlıkça takib ve tetkik edilmekte olduğu anlaşılmıştır.

IX — Türü dilekler:

1 - Türü dilekler üzerinde konuşularak şu sonuçlara varıldı: Tekirdağın yemeklik buğday dileğinin yerine getirilmesi imkânı yoktur.

Karaburunla Dikilinin istekleri yabancı zeytinliklerin verilmesi esasen kanuna uygundur.

Mahsulü hasara uğrayan köylere yardım isteyen Karsın dileği, Zirat bnksınca yapılmıştır.

Kayserinin dileği olan tavuk, horuz dağıtılması, yetişilebildiği kadar her yere yapılmaktadır.

Eleman olunca Erzincandaki Ziraat mektebi yeniden açılacaktır ve Ordunun fındık bahçeleri hakkındaki dileği aynı eleman işine bağlıdır.

Göztası işi Kütahyaya sorulmuştur.

Erzurumun çiftçi aletleri tamir evlerinin açılması da eleman ve imkân işi görülmüştür.

Edirnenin dileği olan ağaç dikiminin irşadlanması zaten yapılmaktadır.

Cihanbeyli'deki suyun açılması için tetkik

yaptırılacağı cevabı almıştır.

BAŞKAN — Söz, Finans Bakanındır.

FİNANS BAKANI FUAD AĞRALI (Elâziz)

— Sayın arkadaşlarım, Dilek encümeninin tesbit ettiği temennilere cevap vermeden evvel, maliyenin geçen dörd sene zarfındaki tarzı hareket hakkında, evvelki Kongrenin dileklerine ne dereceye kadar ayak uydurduğunu, neler yapmış olduğunu ve atiyen neler yapmayı düşündüğünü kısaca, arzettikten sonra dileklere geçeceğim.

Geçen dörd yıl zarfında, maliyenin hareketi ve faaliyeti, maliye işlerini iktisadî icabatla ahenkli olarak yürütmek, millî iktisadiyatımızın programı dairesinde süratla tekemmül etmesine çalışmak, ve ihtiyaç gösterdiği malî yardımları temin etmek, memleketin müdafaa ve bayındırlık ve diğer bilûmum hidematının icab ettirdiği masraflara kâfi karşılık tedarik etmek şartile, mütevazın bütçe prensibinde devam etmek ve sureti umumiyede gerek kredi ve gerek para hakkında teessüs etmiş olan mesaiyi durmadan idame ve inkişaf ettirmek şeklinde hulâsa edilebilir. Geçen dörd yıl zarfındaki malî vukuat gözden geçirilirse, maliye işlerinin iktisadî kalkınma ile yekdiğerine dayanarak nasıl yükseldiğini, malî hareketlerin iktisadî faaliyetler ve iktisadî faaliyetlerin de Devlet Hazinesini karşılıklı ve tamamen anlaşmış olarak nasıl kuvvetlendirdiğini, kolayca teşhis etmek kabildir. İktisadî bünyenin takviyesi için alınan Devlet tedbirleri kâmilan Devlet Hazinesinin, ya resen yahud dolayısıyla, vaki olan yardımla yapılmaktadır. Vergi kanunlarımız, muafiyet ve himaye ahkâmını ihtiva etmekle beraber, diğer taraftan kontenjanman tedbirleriyle vasıtalı vergilerimizden bilerek büyük fedakârlıklara katlanmaktayız. Sanayiimizin teessüs ve inkişafı bahusus kendisine ehemmiyetli vazifeler verilmiş olan Sümer banka Hazinesinin iştiraki bulunan, bilûmum sanayi teşebbüslerinin sermayeleri, kâmilan devredildiği gibi, bu Bakanın sermayesine, daha 42 milyon liralık sermaye ilâvesi kanunlaştırılmış ve buna mahsuben 1934 senesi zarfında 2 200 000 lira verildiği gibi, Bakanın geçen ve bu sene zarfında Hazineye verilmesi lâzımgelen, 2,5 milyon liralık kârı da Bankadan almmayarak kendisine terkedilmiştir. 1935 bütçesinde de 3 milyon lira verilmesi derpiş edilmiş, ve bundan başka

da, demir sanayii için, 9 milyon liralık bir kredi, Banka emrine âmade bulundurulmuştur. Yine sanayimizin muhtaç olduğu pamuk ve merinos yünü gibi, mevaddı iptidaiyenin memleketimizden temini maksadile, Ziraat vekâleti emrine 3 milyon lira verilmesi kanunlaştırılmıştır. Bunun, 300 000 lirası bu sene verilmiş ve 40 000 lirası 1935 bütçesile temin olunmuştur.

Arkadaşlar; malî kudret arttıkça iktisadî hayat dirilmektedir. İktisadî bünyenin takviyesi malî kudretle imkân bulmaktadır. Türkiye İktisadî Devletçilik tedbirleriyle bu büneyi kurmaktadır. Bu kurulan bünye de, Devlet ihtiyaçlarına cevap verecek surette sağlam bir esas üzerinde yürümektedir. Aynı yüksek ideale karşı malî ve iktisadî kuvvet membalarını, sıkı bir imtizahta bulmuşlardır. 4 sene zarfında, Devlet maliyesinin iktisadî işlerimizin inkişafında almış olduğu bu tutum, ve durum Cumhuriyet maliyesinin en bariz karakterini, ifade etmektedir.

Bütçe politikamıza gelince; bütçelerimiz muvazenedir. Bu tevazün, yalnız bütçenin tanziminde, tasdikinde değil, neticeyi gösteren hesabı katilerdeki, erkam ile dahi anlaşılır. Bütçenin tatbikatında karşılığı bulunmayan bir tahsisatın ne Hükümet tarafından teklifi, ne de Büyük Meclis tarafından tecvizi imkân dahilindedir. Açıklı bütçe Cumhuriyet Hükümetinde artık tarihe karışmıştır (*Alkışlar*).

Varidat işlerimiz; muafiyetlerle, himayelerle, teşviklerle memleketin iktisadî hayatını nasıl alâkalandırıyor, masrafların, tahsisatın tevzii hakkında dahi, aynı gayeyi belki fazlasile istihlal etmeği istihdaf etmekteyiz. Topladığımız paraların mühim bir kısmı, ziraate, maarife, nafıya, iktisada tahsis edilmektedir. Bu hizmetlere 1935 bütçesinde tahsis olunan paraların mecmuu, bütçe yekûnuna nisbetle % 25 i tecavüz etmektedir. Bu gün, ortada mekteb gibi, hastane gibi, yol, demiryolu gibi, büyük fabrikalar gibi; nafıya, maarife, sıhhiyeye, iktisada aid olarak bütün görülen kıymetli esaslar, Devlet bütçesinden sarfolunan paralarla vücade gelmiştir. Bu gün, memleketin bir ucundan, obür ucuna sü-kûn ve emniyet içinde, iyi bir vasıta ile, seyyahat etmek mümkün oluyorsa; şurada burada, bir çok mıntakalarımızda akan suların sulama tedbirleriyle ziraate faydalı olması, Kezalik bataklıkların kurutulması halkın sıhhatinin korun-

ması kabil oluyorsa, ve nihayet yurdun şerefini mükemmelen müdafaa kudret ve kuvvetini haiz bir orduya maliksek, bütün bunlar Devlet parasının mahalline masraf ve müsmir olduğunu gösterir (*Alkışlar*).

Masraf hususunda, takib ettiğimiz program, memleketin iktisadî hayatında ve iş sahasında, hareketler ve faaliyetler tevliid edecek müsmir masrafları artırmak, ve gayri müsmir masrafları azaltmaktır. Binaenaleyh, müsmir masrafların aleddevam artmasını ve iş ve hareket sahalarını genişlemesini kuvvetle arzu etmekteyiz.

Varidat işlerine gelince : Vergi sistemlerimiz, daima istihsali taziyik etmemek, istihlâki azaltmamak ve vergileri iktisadî hayatın zarurî bir uzvu mahiyetinde mütalea ederek bunlara bu zaruretin fevkinde bir ağırlık vermemesini temin etmektedir. Bu günkü vergi sistemleri tetkik edilecek olursa, vasıtasız vergilerin rolü Nadir memleketler hariç - daha ziyade nâzım bir vaziyet irae etmektedir. Devlet bütçelerini tagdiye eden büyük vergiler, harbi umumiden sonra ve alelhusus dünya iktisadî buhranı başlayalıdan beri tamamilen vasıtalı vergiler meyanında görülmektedir. Bu hal, iktisadî hüviyetleri teşekkül etmiş olan Devletlerde olduğu kadar, belki daha geniş mikyasta olarak iktisadiyatlarını henüz kurmakta olan Devletlerde, daha bariz bir manzara göstermektedir.

Türkiye Devleti dahi gümrük himayelerile, teşviki sanayi kanunlarıyla, hariçî ticaret ve te-diye muvazenerimizi koruma tedbirleriyle, muhtelif vesilelerle yapılan, dahilî himayelerle azalan Devlet varidatını telâfi edebilmeyi ancak vasıtalı vergilere müracaat şeklinde görmektedir. Binaenaleyh, istihlâk vergilerine temayülümüzün hakikî manası budur. Parti programımızda da buna işaret edilmiştir ve bu yol memleketimizin menfaatına en uygun yoldur.

Bütçelerimizin tevazününü yalnız tasdikında, tanziminde değil, hesabı katilerinde dahi görü-lür. Son seneler hesabı katilerinin rakamlarını arzedersem, buna en balığ bir delil teşkil etmiş olacaktır. Son dörd seneyi alıyorum. 930 senesinde bütçe muhammenatı (222 732 000), masraf (222 646 000) lira tahmin edilmiştir. Bu bütçeye, tahsisatı munzamma, fevkalâde, müdevverlerin ilâvesinden sonra tahsisat (242 984 000) liraya balığ olmuştur. O sene,

217 451 000 lira tahsil edilmiştir ve 207 747 000 lira tediye edilmiştir. Ertesi seneye müdevver borçlar çıktıktan sonra netice itibarile 6 040 000 lira tahsisat fazlasile sene kapanmıştır.

931 senesi bütçe muhammenatı 186 705 000 lira. Masraf 186 588 000 dir. Munzam, fevkalâde ve müdevver tahsisatla, bu sene bütçesi, 195 559 000 liraya baliğ olmuştur. Bu sene 165 227 000 lira tahsilât olmuştur. 175 175 000 lira tediyeatımız vardır ki, bu suretle 17 902 000 lira açığımız vardır. Bunun da sebebi, bu sene zarfında, iktisadî hayatımızı korumak için alman kontenjanıman tedbirlerinden dolayı, gümrükte vukubulan noksandandır. Bu açık ta, Hazine mevcudu ile kapatılmıştır.

932 senesinde bütçenin muhammen varidatı, 169 355 000 lira, masraf tahmini de 169 146 000 liradır. O seneki, tahsilâtımız 186 816 000 lira tediyeatımız 170 504 000 lira. Müdevver borçlar çıktıktan sonra bu sene de 12 070 000 lira fazla ile kapatılmıştır.

933 senesinde: Varidatımız 170 477 000, masrafımız 170 474 000. Tahsilâtımız 174 296 000, tediyeatımız 170 536 000. Düyuna aid devirler çıkmak suretile bu sene de 367 000 lira fazla ile kapatılmıştır.

934 senesi bütçesi ki, daha henüz ikmal edilmemiştir. Bu gün elimizdeki 11 aylık neticele-re göre tahsilâtımız 173 500 000 liraya baliğ olmuştur. Her halde, bu senenin nihayetinde de 4 - 5 milyon lira fazlasile bütçemizi kapayacağımızı muhakkak görüyoruz (*Alkışlar*).

Hazine muamelelerinden bahsedeyim:

Hazine itibarımın muhafaza ve takviyesi için, lâzımgelen bütün ciddi tedbirler almıştır. En başta, millî paranın filî istikrarını temin için Hükümet tarafından alınmış olan tedbirler bu 4 sene zarfında, büyük bir alâka ile tatbik edilmiştir. Halkın zarardan vikayesini istihdaf eden Hükümet, kâğıd para üzerinde borsa oyunu oynamaya katıyen müsaade etmemiştir. Millî paranın kıymetini koruma kanunu ve bu kanuna aid olan kararnameler, tesis olunan kambiyo murakabesi, paramızın kıymetinin korunması için mevcut iktisadî şeraiti, inzibatî noktadan ikmal etmiştir.

Devlet kredisinin, muntazaman işlemesi lâzımgeliyordu. Memleketin yüksek menfaatleri icabı olarak lüzum görülen müdafaa, imar işleri ve iktisadî teşebbüsler için, yeni membala-

ra ihtiyaç vardı. Bu membalar için ne istikraz ve ne de karşılıksız emisyon gibi milli bünyeyi rahnedar edecek çarelere tevessül olunmadı. Kendi işlerimizi kendi mali kuvvetimizle başarmak yolu tercih olundu. Diğer taraftan Sümer bank gibi, Cumuriyet merkez bankası gibi, milli müesseseler ihdas ve takviye edildi. Sümer banktan bahsetmişim, tekrarına hacet görmüyorum.

Cumuriyet merkez bankası : Bu banka, 15 milyon lira sermaye ile teşekkül etmiştir. Bunun ruhunun, yani 3 750 000 liralık kısmının, Hazine tarafından temini icab eder. Şimdiye kadar vaki olan talep sermayenin % 70 idir. Buna göre Hazineye isabet eden 2 600 000 lira tamamen tediye edilmiştir. Bundan başka altın ve muhtelif obligasyonlardan mürekkebe olmak üzere ayrıca 25 milyon liralık - Evrakı nakdiye karşılığı olmak üzere - bir portföy bu bankaya tevdi edilmiştir. Bu bankaya tevdi edilen vazifeler iskonto fiatının, para piyasasının ve tedavülünün tanzimi, Hazine muamelelerinin ifası ve en başta evrakı nakdiyenin istikrarı için lâzım olan tedabirin Hükümetle müştereken itihazi keyfiyetleridir. Banka, faaliyete giriştiğindenberi, evrakı nakdiyenin tedricen imhasına başladı. Devlet, her sene bütçesinde, bütçenin yekûnu umumisinin % 1 i derecesinde, imha akçası ayırmayı kabul etmiştir.

Şimdiye kadar yapılan imha miktarı, 10,5 milyonu tecavüz etmiştir. Banka, diğer taraftan karşılığı altın olmak üzere, emisyon yapmış, ve karşılığı tamamen altın olarak piyasaya çıkarılmış olduğu banknotların miktarı da, 1934 senesi blâncosuna nazaran, 15,5 milyonu tecavüz etmiştir. Kezalik, bidayeti teşekkülünde Hazine tarafından kendine tevdi edilmiş olan, 3307 kilo altın da, 934 blâncosuna göre, 15 922 kiloya varmıştır. Bu bankanın, Hazine ile olan münasebetleri çok sıkıdır. Banka, şimdiki klering muamelelerinin selâmetle yürümesi, muhtelif şekiller altında Hazineye avans vermesi, kendi nezdindeki Hazine portföyünün takviyesi, gibi işleri bünyesinin müsaadesi nisbetinde ifa etmektedir. Diğer taraftan, bankaların faiz haddini tahfif için reeskont miktarını mütemadiyen indirmek suretile, uhdesinde nazımlık vazifesini de, yapmaktadır.

Para politikamızda takib ettiğimiz gaye, bütçe politikamızla, ticaret ve tediye muvazenele-rile - yapılacaktır - ve evrakı nakdiyemizin kar-

sılığını tedarik etmek hedefleriyle pek yakından alakadardır. Bütün bu tertibat, Türk parasının kıymetinin sağlam olmasının sebebinin ve halkın Türk parasını saklamasının hikmetini izaha kâfidir.

Ticaret ve tediye muvazenelerimizin gidışıle, bunların lehimize vukubulan inkişaf ile pek yakından alakadar olan döviz vaziyeti bu geçen dört yıl içinde normal geçmiştir. Haricî mübadelemizde 933 senesindenberi aktolunan kliring mukaveleleri ve müteakbil anlaşmalar döviz müşkülâtını tahfif etmiştir. Döviz muvazenesindeki ağır yükü haricî borçlarla eskiden girmiş sermayelerin harice çıkarılmak istenilen temetüleri teşkil etmektedir.

Devletin, itibarı bahsinde dalgalı borçların tasfiyesi hakkındaki hükümlerden de, bir nebze bahsetmek çok yerinde olur. Mahsubu umumî kanunları ve tadilleriyle millî Hükümet bütçelerine taallük eden borçların tasfiyesi ve halka olan borçlarımızın da tesviyesi için senelerden beri devam eden kanunî müsaadeler tevakkufa değer. Bu son üç sene zarfında, bu borçların vaziyeti şöyledir: Şimdiye kadar, 5 315 568 liralık borç tahakkuk etmiş, bunlara 1513 numaralı kanun mucibince % 5 faizli yedi senede ödemek üzere tahvil verilmektedir. Alacaklılara nakten 2 197 000, tahvil olarak 2 636 090 lira verilmiştir. 387 990 liralık tahvil de hazır, verilmek üzeredir. 35 918 liralık da nakit bonusu ki, tediyelemiz yekûnu 5 257 021 liraya balığ olmaktadır. Bakiye, 58 547 liradır. Ahiren Seyrisefainden devredilen 500 000 lira dahil olduğu halde bütün bu kısım borçlarımız 567 703 liradan ibaret kalmıştır. Binaenaleyh, dalgalı borçlar diye, Devletin üzerinde şüphe ve tereddüt emareleri uyandıran hallere, asabiyet veren mevzulara nihayet verdirilmiş bulunmaktayız. Hazinesinin tutumu, dalgalı borçların tasfiyesi, tediyelemin intizamı, Devlet kredisini her sene biraz daha yükseltmektedir. Nafia ve sanayileşme programları ki, bunlar geniş programlardır, bunların tatbikatı Devlet kredisine istinaden idare ve temin edilmektedir. Cumhuriyet maliyesi yaptırdığı işlerin, aldığı malın, bedelini günü gününe ödemiş, ve ödemektedir (*Alkışlar*). Bu sebepten dolayı 5 - 10 sene sonra almak üzere, nafia ve sanayi işlerini taahhüd etmek için, çok ciddi teklifler karşısında bulunmaktayız.

Bu gibi kredilere karşı evvelce, % 10 faiz talep edilmekte iken; maliyenin taahhüd ve tediyelemindeki intizam dolayısıyla talipleri bunu % 5,5 a kadar tenzil etmişlerdir. Bu mutedil şartlarla 20 - 30 milyon liralık taahhüd icra edilmiştir. Devletin kredisi mükemmeldir. Bu gün Hazine tahvillerine para yatırmak en sağlam malî muamelelerden birisidir (*Alkışlar*).

Ahiren istihsal ettiğimiz bir kanunla gümüş para darbına salâhiyet almıştık. Büyük Önderin resmile tezyin edilmiş olan, bu paraların darbına başlanmış, bu mayıs nihayetine kadar, dört milyonluk kısmın darbu için de, tedbirler almıştır. Bu kanun mucibince ilândan itibaren bir sene zarfında eski gümüş paraların tedavülden menî icab ediyor. İlânımız şubat 935 te yapıldığına nazaran, şubat 936 da ülkenin her tarafında eski gümüş paraların tedavülü tamamen menedilecek, Atatürkün resmini taşıyan Cumhuriyet paraları tedavül edecektir (*Alkışlar*).

Hükümet, millî paranın kıymetini muhafaza ve takviye için, ne kadar uyanık ve dikkatli davranıyorsa, halkın mevduatını korumak için de, icab eden tedbirleri almak hususunda, o kadar alâka göstermektedir. Vatandaşların, bankalardaki tasarruflarının korunması için, icab eden bütün tedbirler almıştır.

Para bahsine nihayet verirken, geçen senedenberi mevkiî meriyete konulmuş olan mevduatı koruma kanununun, bu bapta lâzım gelen kuvveti tamamen haiz ve millî tasarrufun seneden seneye artmasına kâfil bir teminat olduğunu söylemeği, bir vecibe addederim.

İstanbul ve İzmir limanı tahmil ve tahliye işleri:

Bu iki mühim ticaret limanımızdaki tahmil ve tahliye işleri evvelce bir kanunla inhisar altına alınmış ve hazinenin dahi iştiraki bulunan şirketler tarafından idare edilmekte bulunmuştur. Bu şirketlerin, kasdî temettü ile hareket etmeleri, Hükümetin bu mevzu üzerinde tevakkuf ederek, mütalea etmesine şayan görüldü. Geçen sene alınmış olan bir kanunun verdiği salâhiyete istinaden bu işler tamamile Hükümete intikal etmiştir. Liman işleri için iki milyon liraya yakın koyduğumuz sermayeye mukabil en nihayet yüzde 4 - 5 nisbetinde bir temettü ile iktifa edeceğimizi bu müesseselere tebliğ ettik. Binaenaleyh yalnız iktisadî